

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах
рукопису

КРАВЧЕНКО МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 94(73):35.075.1:35.073.5«1933/1952»

ДИСЕРТАЦІЯ

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЙ Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА ТА
Г. ТРУМЕНА (1933 – 1952 рр.)

07.00.02 – всесвітня історія

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. В. Кравченко

Науковий керівник:
Комаренко Олександр Юрійович,
кандидат історичних наук, доцент

Київ-2021

АНОТАЦІЯ

Кравченко М. В. Соціальна політика адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). – кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячено розгляду соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). Актуальність обраної теми обґрунтовано суспільною значущістю діяльності урядів США 30-х – початку 50-х рр. ХХ ст. у соціальному напрямі для розвитку американського суспільства; можливістю врахування здобутків та прорахунків соціальних перетворень у США досліджуваного періоду під час створення оптимальної моделі соціальної політики в Україні, а також відсутністю навіть в американській історіографії аналогічної праці та недостатнє висвітлення у сучасному українському науковому просторі досліджуваного періоду американської історії у цілому. Метою дисертаційної роботи визначено комплексне висвітлення соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 - 1952 рр.). Методологічну базу дослідження склали принцип історизму та системно-структурний підхід, загальнонаукові та спеціальні історичні методи проведення досліджень. Робота базована на широкому колі історичних джерел, підготована з урахуванням наукового доробку, дотичного до досліджуваної проблематики, передусім американських, а також європейських, українських радянських та російських авторів.

З'ясовано основні заходи адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена щодо подолання безробіття в країні та процес становлення системи надання соціальної допомоги та соціального страхування у США на федеральному рівні впродовж досліджуваного періоду. Окреслено масштаб проблеми безробіття на момент прийняття Ф. Д. Рузвельтом президентських повноважень у 1933 р.

Виявлено та оцінено результативність впровадження основних програм, спрямованих на створення робочих місць, що вперше в історії США були реалізовані на федеральному рівні саме у період «Нового курсу». Охарактеризовано процес зниження рівня безробіття у роки Другої світової війни та у післявоєнний період. Розкрито зміст ідеї «повної зайнятості» в американському політикумі кінця 1930-х – першої половини 1940-х рр. та її вплив на формування заходів адміністрації Г. Трумена щодо уникнення зростання безробіття у США.

Досліджено процес становлення національної системи соціального захисту населення у США та її основні складові. Детально проаналізовано зміст законодавства середини 1930-х рр., яке передбачало впровадження програми соціальної допомоги через федерально-штатне фінансування, соціального страхування за віком (на централізованій загальнонаціональній основі) і на випадок безробіття (на федерально-штатній основі). Простежено перебіг та результати впровадження у другій половині 1930-х – на початку 1940-х рр. реформи соціального захисту адміністрації Ф. Д. Рузвельта, перші поправки щодо її удосконалення. Показано заходи адміністрації Г. Трумена, спрямовані на збереження існуючих досягнень щодо системи соціального захисту в США та впровадження відповідних нових перетворень у післявоєнний період.

Висвітлено трудову політику адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. Простежено особливості виконання американською державою у 1933 – 1952 рр. функцій контролю та арбітражу при виникненні конфліктів між профспілками та роботодавцями на виробництві. Досліджено основні етапи впровадження державного контролю трудових відносин у часи «Нового курсу» адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Охарактеризовано зміни у системі урядового регулювання трудових відносин у період Другої світової війни та з'ясовано передумови до перетворень у цій сфері у роки президентства Г. Трумена. Ґрунтовно проаналізовано поправки 1940-х рр. до законодавчої бази врегулювання трудових відносин. Розкрито проблему впровадження стандартів мінімальної

заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці у США досліджуваного періоду.

Встановлено основні заходи адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена щодо розвитку та покращення житлової галузі, медицини та освіти у США. З'ясовано причини необхідності державного втручання у житлове питання у часи «Нового курсу», виявлено особливості перших житлових реформ 1930-х рр. Підкреслено важливість створення адміністрацією Ф. Д. Рузвельта інституційних засад для реалізації державних житлових програм у США та, водночас, їхню низьку ефективність у кризові 1930-ті для масового забезпечення житлом населення. Визначені передумови та причини виникнення глибокої житлової кризи у США наприкінці Другої світової війни, висвітлено її масштаб. Досліджені антикризові реформи, впроваджені адміністрацією Г. Трумена у 1945 – 1952 рр. Здійснено оцінку ефективності житлової політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, підкреслено її вплив на формування сучасного житлового фонду США.

З'ясовано особливості урядової програми удосконалення медицини й освіти у США у 1933 – 1952 рр. Наголошено на традиційній важливості приватного медичного страхування для розвитку американської медичної галузі. Досліджено програми реформування медичної галузі у роки «Нового курсу» та засади комплексної медичної реформи, запропонованої адміністрацією Г. Трумена, метою якої було створення національної системи охорони здоров'я у США. Проаналізовано стан американської освіти у період «Великої депресії» як основну причину появи освітніх ініціатив у межах діяльності антикризових організацій «Нового курсу» адміністрації Ф. Д. Рузвельта. На відміну від усталеної в американській історіографії думки про відсутність ефективності освітньої політики президента Г. Трумена в цілому, підкреслено успішність більшості освітніх нововведень часів його адміністрації у США.

Підсумовано і викладено основні результати дисертаційної роботи. Зокрема, на основі дослідження реформ адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у сферах зайнятості, соціального захисту, трудового регулювання,

житлової політики, медицини та освіти виявлено наступні особливості американської моделі соціальної політики, закладені у 1933 - 1952 рр.: - врахування ментальних властивостей американців (розрахунок на власні сили, самодостатність, індивідуалізм, конкуренція) – створення можливостей для особистого внеску кожного громадянина у процес забезпечення власних соціальних потреб; - федерально-штатна система реалізації соціальних проектів, за якої роль федеральної влади зазвичай має зводитись до фінансування та нагляду за процесом; - забезпечення потреб, головним чином, середнього класу; водночас надання мінімальних соціальних гарантій і найменш заможним верствам населення.

Доведено також доцільність виділення періоду президентств Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у цілісний етап розвитку американської моделі соціальної політики, адже завдяки рузвельтівській адміністрації (1933 – 1945 рр.) за федеральною владою було закріплене право на регулювання соціальної галузі у США (прямого, як у випадку з політикою зайнятості, та опосередкованого, як у випадку медичних та освітніх заходів), розпочато основоположні соціальні реформи (впровадження системи соціального захисту, урядового впливу на відносини між профспілками та роботодавцями, а також трудових стандартів).

У свою чергу саме адміністрацією Г. Трумена (1945 – 1952 рр.) було не тільки збережено і розширено соціальний напрям діяльності уряду вже за відсутності кризових економічних явищ (щодо системи соціального захисту, трудових стандартів, житлових та частково освітніх програм тощо), а ще й, завдяки ефективному функціонуванню американської політичної системи у програмі федеральної соціальної політики, було скореговано те, що не відповідало настроям та традиціям більшості американців (наприклад, не вдалось реалізувати ідею «повної зайнятості» та комплексну медичну реформу). Отже, періоди урядування Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена мали рівнозначну цінність для етапу становлення та оформлення особливостей американської моделі соціальної політики.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в межах цієї роботи вперше проаналізовано соціальні перетворення адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена як окремий цілісний етап розвитку американської соціальної політики; на основі дослідження реформ адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у сферах зайнятості, соціального захисту, трудового регулювання, житлової політики, медицини та освіти виявлено особливості американської моделі соціальної політики, закладені у 1933 – 1952 рр. Крім того, проведено першу в українському науковому просторі систематизацію та оцінку репрезентативності доступної джерельної бази дослідження представленої теми, здійснено переоцінку успадкованих від радянської історіографії уявлень про американську соціальну політику досліджуваного періоду, проведено перший комплексний аналіз соціальної політики адміністрації Г. Трумена.

Практичне значення отриманих у дисертації результатів полягає у можливості їхнього використання у науково-дослідних та освітніх цілях, особливо у рамках розвитку української американістики, діяльності Української асоціації американістики, навчання студентів-істориків спеціалізації «американістика та європейські студії» історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також інших відповідних закладів вищої освіти та наукових установ. Доцільно підкреслити і те, що державне регулювання соціальної сфери в умовах ринкових відносин має поки що порівняно нетривалу історію в Україні, яка розпочалася разом із історією незалежності нашої держави з 1991 р. Відсутність відчутного прогресу у реформуванні системи соціальної політики нашої держави, а також відповідних національних роз'яснювальних кампаній, обумовлює важливість у сучасній Україні мати обізнаність в основних питаннях соціальної політики у США 1930-х – початку 1950-х рр., коли у нас, як і в Америці часів Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, закладаються основи ефективного регулювання соціальної сфери.

Ключові слова: Ф. Д. Рузвельт, Г. Трумен, соціальна політика, «Новий курс», безробіття, соціальний захист, трудові відносини, стандарти праці, житлова, медична, освітня політики.

SUMMARY

Kravchenko M. V. Social Policy of Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman Administrations (1933 – 1952). – Manuscript copyright.

Dissertation for the degree of a Candidate of Historical Sciences in the specialty 07.00.02 – World History. – Taras Shevchenko National University of Kyiv of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to the comprehensive study of the social policy of the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman Administrations (1933 – 1952). The relevance of the chosen topic is substantiated by the social significance of the US government activity in the social sphere in the 30's – early 50's of the XX century for the development of American society, as well as by the possibility of considering the achievements and miscalculations of social transformations in the USA of the presented period in the process of creating the optimal model of social policy in Ukraine. Furthermore, it should be considered that the research relevance is closely connected with the lack of similar works even in American historiography and insufficient coverage of the studied period of American history in modern Ukrainian academia. The dissertation purpose is a comprehensive coverage of the social policy of the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations (1933 – 1952). The methodological basis for the study consisted of the principle of historicism and system-structural approach, general academic and special history research methods. The research is based on a wide range of historical sources, considering the works related to the studied issues, first, by American scholars, as well as European, Ukrainian, Soviet and Russian authors.

The main measures applied by Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations for overcoming unemployment problem and the process of social relief and social insurance system formation in the United States during 1933 – 1952 are found out. The scale of the unemployment at the beginning of Franklin Delano Roosevelt's presidency in 1933 is outlined. The effectiveness of the implementation of the main programs aimed at creating jobs, which for the first time in the history of the USA were implemented at the federal level during the New Deal, is identified and

evaluated. The process of reducing the unemployment rate in the years of the Second World War and in the post-war period is characterized. The content of "full employment" idea in American political establishment in the late 1930s – the first half of the 1940s is analyzed. Also, it was examined during research the mentioned idea influence on the formation of the Truman administration's measures to avoid rising unemployment in the United States.

The process of national social security system implementation in the USA and its main components are studied. The research analyzes in detail the content of the mid-1930s legislation, which established a social relief program through the federal and state funding, a social old-age insurance (based on the centralized national framework) and a social unemployment insurance (based on a hybrid, federal and state framework). The course and the outcomes of the social security reform implementation by the Roosevelt administration and the first amendments for its improvement in the second half of the 1930s - early 1940s are traced. The measures applied by the Truman administration aimed at preserving the existing achievements of the social security system in the United States and implementing of appropriate new transformations in the post-war period are described.

The work covers the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations labor policy. Specific features of the American government functioning as a control and arbitration body in the event of labor conflicts between unions and employers in 1933 – 1952 are traced. The study shows the main stages of the labor relations government control implementation during the New Deal by the Franklin Delano Roosevelt administration. Changes in the system of labor relations and government regulation during the Second World War are described, as well as more essential relevant changes during the Harry Truman presidency are clarified. The amendments to the legislative framework of the labor relations regulation made in the 1940s are thoroughly analyzed. Also, the study defines the Roosevelt-Truman policy concerning the standards of minimum wages, maximum hours and prohibition of child labor in the USA, known as fair labor standards in America.

The main reforms of the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations towards American housing, healthcare and education improvement are revealed. The reasons for the need of the government intervention in housing problems during the New Deal are clarified, and the specific features of the first housing programs of the 1930s are described. The importance of institutional basis created by the Roosevelt administration for federal housing reforms implementation in the United States and, at the same time, their weak effectiveness for mass housing during the crisis of the 1930s are underlined. The preconditions and causes of the deep housing crisis in America at the end of the Second World War are determined and its scale is highlighted. The anti-crisis housing reforms applied by the Truman administration in 1945 – 1952 are studied. The efficiency of the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations housing policy is evaluated and its influence on the formation of the modern housing stock in the USA is emphasized.

The features of the healthcare and education programs of improvement initiated by the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations, and the process of their implementation in the USA are clarified. The traditional importance of private health insurance for development of the American medical industry is outlined. The programs of reforming the medical sector during the New Deal and the principles of comprehensive medical reform proposed by the Truman administration, which aimed at creating a national universal healthcare system in the United States, are studied. The problems of American education during the Great Depression as the main cause for the emergence of educational programs within the activities of the New Deal anti-crisis organizations during the Roosevelt administration is analyzed. Contrary to the traditional opinion about the lack of effectiveness of the educational policy of the 33rd American President in general shaped in American historiography, the success of most educational innovations of the Truman administration in the United States is emphasized.

The main outcomes of the dissertation are summarized and presented. Inter alia, on the basis of the research of the reforms in the areas of employment, social security, labor regulation, housing, healthcare and education implemented by Franklin Delano

Roosevelt and Harry Truman administrations the following features of the American social policy model, which were laid down in 1933 – 1952, were clarified: reflection of the mental characteristics of American people (self-reliance, self-sufficiency, individualism, competition): creating the opportunities for personal contribution of each citizen to provide his own social needs; taking into account specific features of the US federal structure: the federal and state system of social projects implementation, in which the federal government, as a rule, is responsible for financing and overseeing; focus on meeting the needs, mainly of the middle class, as well as providing the poorest with the minimum social guarantees.

The feasibility of defining the period of the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman presidencies as the integral period of the American social policy model development is proved, since during the Roosevelt administration (1933 - 1945) the federal government was entitled to regulate the social sphere in the United States (the direct right as in the case of the employment policy, and the indirect right as in the case of medical and educational activities). Fundamental social reforms were also launched in the Franklin Delano Roosevelt era (social security system implementation, government regulation of labor relations, setting fair labor standards). In turn, it was the Harry Truman administration (1945 - 1952) that preserved and expanded the government policy concerning social sphere in the years when there was no economic crises (towards social security, labor standards, housing and, partly, educational programs, etc.). Also, thanks to the effective functioning of the American political system, during the Truman presidency, those parts of the federal social policy programs, which did not correspond to the moods and traditions of most Americans were reconsidered and improved (for example, regarding the idea of “full employment” or the comprehensive healthcare reform). Thus, the periods of Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations were of equal value for the main features of American social policy model formation.

The novelty of the research lies in the following: for the first time the social transformations provided by the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations are analyzed as a separate integral period of the development of

American social policy. Besides, the main features of the American social policy model, which were laid down in 1933 – 1952, are clarified on the basis of a study of the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations reforms in the fields of employment, social security, labor regulation, housing, healthcare and education. In addition, the representativeness of the available source base for the research of the presented topic was systematized and evaluated, as well as the ideas about American social policy of the studied period inherited from Soviet historiography were revised for the first-time in Ukrainian academia.

Practical significance of the dissertation outcomes is provided in the possibility of their use for research and educational purposes, especially for the American studies development in Ukraine, activity of the Ukrainian Association for American Studies, training of students with specialization in American and European Studies, existing at the Faculty of History in the Taras Shevchenko National University of Kyiv, as well as for academic needs of other relevant higher education institutions and research organizations. It is also should be emphasized that the state regulation of the social sphere within market relations has a relatively short history in Ukraine, which has started with the independence of our country in 1991. The lack of significant progress in the social policy reformation and relevant national explanatory campaigns in modern Ukraine, determines the importance of raising awareness on the main issues of social policy in the United States in the 1930's - early 1950's, since we, as well as America under the Franklin Delano Roosevelt and Harry Truman administrations, are now laying the foundation for effective regulation of the social sphere.

Key words: Franklin Delano Roosevelt, Harry Truman, social policy, New Deal, U.S. history, unemployment, social security, labor-management relations, fair labor standards, housing, healthcare, education policies.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Публікації, що відображають основні результати дисертації:

1. Комаренко О. Ю., Клюкало М. В. Житлова реформа в США в період адміністрацій Ф. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1953 рр.). *Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць*. К. : «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 96 (5). С. 180–184.
2. Комаренко О., Клюкало М. Програми громадських робіт як складова частина внутрішньої політики Ф. Д. Рузвельта в 30-х рр. ХХ ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. К., 2013. Вип. 2 (115). С. 22–25.
3. Кравченко М. Американська історіографія соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2018. Вип. 51. С. 337–344.
4. Кравченко М. Закон «Про зайнятість» 1946 р. в США та його роль у розвитку американського суспільства. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2016. № 2. С. 178–184.
5. Кравченко М. Політика адміністрацій Гаррі Трумена щодо вирішення житлової проблеми в США в 1945 – 1952 рр. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2017. № 3. С. 153–164.
6. Кравченко М. Справедливі трудові стандарти в системі заходів соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). *Evropský politický a právní diskurz*. Praha, 2019. Vol. 6, Is. 1. P. 66–72.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації:

7. Клюкало М. Діяльність адміністрації Г. Трумена стосовно реформування медичної галузі в США. *Дні науки історичного факультету, присвячені 180-річчю заснування Київського університету: матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 24 квітня 2014 р.* К., 2014. Т. 2. С. 421–425.

8. Кравченко М. Друга міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід та перспективи співпраці», присвячена 25-річчю встановлення дипломатичних відносин між Україною та США. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2017. № 4. С. 254–258.
9. Клюкало М. Закон про соціальне забезпечення в США та його історичне значення. *Дні науки історичного факультету*: матеріали V Міжнародної конференції молодих учених, м. Київ, 12–13 квітня 2012 р. К., 2012. Вип. V. Ч. 3. С. 26–28.
10. Клюкало М. Програми державного житлобудівництва в США в 30-х – на поч. 50-х рр. XX ст. *Дні науки історичного факультету*: матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 23 квітня 2015 р. К., 2015. С. 418–422.
11. Клюкало М. Система громадських робіт в США та її еволюція впродовж президентства Ф. Д. Рузвельта. *Дні науки історичного факультету*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції молодих учених, м. Київ, 25 квітня 2013 р. К., 2013. Вип. VI. Ч. 3. С. 12–13.
12. Клюкало М. Справедливі стандарти праці як складова соціальної політики адміністрації Ф. Рузвельта в 30-х рр. XX ст. *Шевченківська весна – 2015: історія*: матеріали XIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 1–3 квітня 2015 р. К., 2015. С. 473–476.
13. Кравченко М. Державне регулювання відносин між профспілками та роботодавцями в США в 30-х рр. XX ст. *Шевченківська весна 2016: історія*: матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 6–8 квітня 2016 р. К., 2016. С. 154–158.
14. Кравченко М. Ідея «повної зайнятості» у США на початку 1940-х рр. *Шевченківська весна – 2017: історія*: матеріали XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 16 березня 2017 р. К., 2017. С. 254–257.
15. Кравченко М. Освітні проекти в США в межах політики «Нового курсу» адміністрації Ф. Д. Рузвельта. *Дні науки історичного факультету (до*

150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 21 квітня 2016 р. К., 2016. С. 207–211.

16.Кравченко М. Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги в США в 1933 – 1935 рр. *Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. І. Костомарова)*: матеріали Х Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 11 травня 2017 р. К., 2017. С.225–228.

17.Kravchenko M. V. Housing in the USA, 1933 – 1952. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики*: матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції, м. Дніпро, 26–27 травня 2017 року. Дніпро, 2017. С. 91–92.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	
ДОСЛІДЖЕННЯ.....	25
1.1. Стан наукової розробки проблеми	
1.2. Джерельна база дослідження	
РОЗДІЛ II. УРЯДОВА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ ТА	
СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У США	
У ПЕРІОД 1933 – 1952 рр.....	61
2.1. Заходи з подолання безробіття	
2.2. Соціальна допомога та соціальне страхування за віком і на випадок безробіття	
РОЗДІЛ III. ТРУДОВА ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЙ	
Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА ТА Г. ТРУМЕНА.....	97
3.1. Врегулювання трудових відносин	
3.2. Стандарти мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборона дитячої праці	
РОЗДІЛ IV. ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ АДМІНІСТРАЦІЙ	
ЩОДО РОЗВИТКУ ЖИТЛОВОЇ, МЕДИЧНОЇ Й	
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗЕЙ У США У 1933 – 1952 рр.....	129
4.1. Житлові реформи	
4.2. Програми удосконалення медицини та освіти	
ВИСНОВКИ	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	172
ДОДАТКИ.....	206

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Соціальна політика держави займає важливе місце у розвитку будь-якого сучасного суспільства. У США, порівняно з іншими провідними країнами Заходу (Німеччиною, Францією, Скандинавськими країнами і навіть Великою Британією, в якій, як і у США, існує соціальна політика ліберального типу), функціонує достатньо обмежена у багатьох суспільно значущих напрямках система соціального регулювання на найвищому державному (у випадку США – федеральному) рівні. Разом з тим, США традиційно входять до групи країн з дуже високим Індексом людського розвитку – показником, що публікується в рамках програми розвитку ООН. Зазначений факт підтверджує ефективність існуючої моделі соціальної політики у США. Водночас виклики, що нещодавно постали перед американським суспільством, цілком пов'язані з її недосконалістю (наприклад, проблеми у сфері охорони здоров'я, викликані світовою пандемією COVID-19, істотно поглиблені у США через особливості розвитку сфери надання медичних послуг американцям).

Фундаментальні засади сучасної федеральної соціальної політики у США було закладено адміністрацією Ф. Д. Рузвельта (1933 – 1945 рр.) у межах політики «Нового курсу» 1930-х рр. – комплексу соціально-економічних заходів, спрямованих на подолання наслідків «Великої депресії» 1929 - 1933 рр. У свою чергу, адміністрація Г. Трумена (1945 – 1952 рр.) закріпила вже впроваджені та запропонувала нові соціальні реформи у період відсутності критичних кризових явищ та початку економічного піднесення в США після Другої світової війни. У 1933 – 1952 рр., таким чином, в Америці було фактично встановлено традицію президентів-демократів утверджувати, розширювати та вдосконалювати найважливіші елементи соціальної політики. Реалізовані або запропоновані адміністраціями Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена соціальні реформи істотно вплинули на формування сучасної моделі американської соціальної політики, що визначає їхню суспільну цінність не тільки для минулого, але й для сучасного покоління американців.

Отже, дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена є всі підстави вважати цілком обґрунтованим та актуальним, зважаючи на суспільну значимість діяльності урядів США 30-х – початку 50-х рр. ХХ ст. у соціальному напрямі для розвитку американського суспільства. Більше того, необхідно зважати і на можливість врахування здобутків та прорахунків соціальних перетворень у США досліджуваного періоду при створенні оптимальної моделі соціальної політики в Україні, а також на відсутність навіть в американській історіографії аналогічної праці та недостатнє висвітлення у сучасному українському науковому просторі досліджуваного періоду американської історії у цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у межах програми науково-дослідницьких робіт «Україна в загальноєвропейських історичних процесах: пошуки цивілізаційного вибору», затвердженої вченою радою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (державний реєстраційний номер 16БФ046-01). Дослідження відповідає колу наукових інтересів кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн даного закладу вищої освіти.

Мета дисертаційної роботи полягає у комплексному висвітленні соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 - 1952 рр.).

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання наступних **завдань:**

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми та оцінити репрезентативність джерельної бази дослідження;
- проаналізувати урядову політику зайнятості та систему соціального захисту у США у період 1933 – 1952 рр.;
- розглянути трудову політику адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена;
- дослідити політику президентських адміністрацій щодо розвитку житлової, медичної й освітньої галузей у США у 1933 – 1952 рр.;

- виявити особливості американської моделі соціальної політики, закладені адміністраціями Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена під час реалізації основних соціальних реформ у США;
- довести доцільність виділення періоду президентств Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у цілісний етап розвитку американської моделі соціальної політики.

Метою та завданнями даного дослідження **не передбачено** спеціального розгляду гендерної політики, руху за громадянські права афроамериканців, політики щодо етнічних меншин, фермерської, екологічної, міграційної політики тощо. Авторка свідомо вважає, що вищезгадані напрями є темами окремих досліджень, та включає до кола аналізу такі складові соціальної політики, які становили базу соціально відповідальної держави у США та стосувались добробуту населення у цілому, а саме: політика зайнятості та система соціального захисту, трудова політика та розвиток житлової, медичної й освітньої галузей.

Об'єктом дослідження є внутрішня політика США у 1933 – 1952 рр.

Предметом дослідження є формування та реалізація федеральної соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена.

Слід наголосити, що у центрі уваги даного дослідження перебуває саме федеральна соціальна політика, яку проводив уряд США, очолюваний президентом (не слід плутати з поняттям «федеральний уряд», яке в американській традиції включає не тільки виконавчу гілку влади (президент, віце-президент та президентська адміністрація), а ще й законодавчу (Конгрес) та судову (Верховний Суд та інші федеральні суди).

Водночас, за необхідності, у роботі звертається увага на особливості впровадження федеральних рішень на рівні штатів та муніципалітетів. Крім того, враховується і роль Конгресу, який ухвалював соціальні закони, та Верховного суду, який підтверджував або спростовував їхню конституційність. Разом з тим, федеральну державну соціальну політику у США у 1933 – 1952 рр. формувала та

реалізовувала саме президентська адміністрація, що і зумовило зазначену вище постановку предмета та визначення теми даного дисертаційного дослідження.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1933 р. до 1952 р. Нижня межа виділеного відрізка часу пов'язана з набуттям Ф. Д. Рузвельтом президентських повноважень і початком соціальних реформ в США, а верхня – з закінченням другого терміну адміністрації Г. Трумена і останніми соціальними ініціативами його уряду. Фактично, Г. Трумен перебував на президентській посаді ще до 20 січня 1953 р., але упродовж останніх днів його президентства не були прийняті (та й за браком часу не могли бути прийняті) нові зміни у соціальній політиці США.

Виокремлення доби соціального реформаторства Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена пов'язано з тим, що обидва президенти-демократи упродовж 1933 - 1952 рр. послідовно намагались вперше в історії США створити на найвищому федеральному рівні систему соціальних гарантій, яка б охоплювала всі ключові аспекти суспільного життя країни.

Географічні межі дослідження окреслені територією США у 1933 - 1952 рр. (48 штатів, а також Аляска і Гаваї у статусі «територій»), де й здійснювалась соціальна політика адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена.

Теоретико-методологічна база дослідження ґрунтується на принципі історизму та системно-структурному підході. Принцип історизму дозволив розглянути всі явища, події та процеси, пов'язані з соціальною політикою адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.) з точки зору їхньої генези, розвитку та подальших трансформацій. У свою чергу, системно-структурний підхід дозволив виявити основні елементи кожного напрямку американської соціальної політики досліджуваного періоду як складові єдиної системи, простежити їхні взаємозв'язки та взаємообумовленість.

Для реалізації теоретико-методологічної основи дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні історичні методи. З-поміж загальнонаукових методів було застосовано наступні: аналізу (розкладання об'єкту на частини для виявлення закономірностей реалізації соціальних

перетворень), синтезу (об'єднання попередньо не пов'язаних складових соціальної політики для узагальнення їхнього розвитку), дедукції (виявлення конкретних явищ соціальної політики на основі загальних даних), індукції (узагальнення цілого процесу на основі одиничних прикладів), порівняння (виділення спільного та відмінного у становленні та результатах окремих елементів соціальної політики США досліджуваного періоду), узагальнення (виокремлення спільних рис для всіх напрямів соціального реформування у США в 1933 – 1952 рр.), класифікації (розподіл на групи/підгрупи наукової літератури та джерел, елементів соціальних реформ).

Надзвичайно важливим виявилось використання і спеціальних історичних методів. Ідіографічний (описовий) метод дозволив проілюструвати дослідження описом перипетій прийняття тієї чи іншої соціальної реформи, а також суспільних та політичних дискусій, що виникали з цього приводу у США у 1933 – 1952 рр. Історико-порівняльний метод застосовувався для здійснення компаративного аналізу різних соціальних законів та законопроектів, що стосувалися певної соціальної реформи у 1933 – 1952 рр. Крім того, для опису і аналізу історичних явищ, пов'язаних з перебігом трансформації американської соціальної політики у часовому вимірі, застосовувався проблемно-хронологічний метод, який передбачає розділення широких тем на ряд вузких проблем, кожна з яких розглядається у хронологічній послідовності. Для виділення періодів та етапів розвитку соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена було використано діахронний метод, а при розгляді паралельно впроваджуваних соціальних реформ у той чи інший конкретний період застосовувався синхронний метод. Додатково використовувались методи й інших наук, зокрема соціологічні: під час дослідження статистичних даних та виявлення закономірностей та прогнозування.

Зрештою, всі вище перелічені принципи та методи дослідження дали можливість комплексно висвітлити соціальну політику адміністрацій

Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). та виконати всі поставлені дослідницькі завдання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступних положеннях:

Уперше:

- проаналізовано соціальні перетворення адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена як окремий цілісний етап розвитку американської соціальної політики;
- на основі дослідження реформ адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у сферах зайнятості, соціального захисту, трудового регулювання, житлової політики, медицини та освіти виявлено особливості американської моделі соціальної політики, закладені у 1933 – 1952 рр.;
- в українському науковому просторі проведено систематизацію та оцінку репрезентативності доступної джерельної бази дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена;
- в українському науковому просторі здійснено переоцінку успадкованих від радянської історіографії уявлень про соціальну політику адміністрації Ф. Д. Рузвельта та перший комплексний аналіз соціальної політики адміністрації Г. Трумена.

Уточнено:

- ефективність та результат соціального напрямку діяльності адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена;
- основні особливості дослідження проблем соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена американськими істориками та стан розробки теми у сучасній українській історіографії.

Набули подальшого розвитку:

- розгляд змісту проведених та запропонованих адміністраціями Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена соціальних реформ на основі аналізу нормативно-правових документів;

- дослідження ролі президентських адміністрацій у процесі реалізації комплексу соціальних перетворень у США у 1933 – 1952 рр.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їхнього використання у науково-дослідних та освітніх цілях, особливо у рамках розвитку української американістики, діяльності Української асоціації американістики, навчання студентів-істориків спеціалізації «американістика та європейські студії» історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а також інших відповідних закладів вищої освіти та наукових установ.

Доцільно підкреслити і те, що державне регулювання соціальної сфери в умовах ринкових відносин має поки що порівняно нетривалу історію в Україні, яка розпочалась разом з історією незалежності нашої держави з 1991 р. Відсутність відчутного прогресу у реформуванні системи соціальної політики нашої держави, а також відповідних національних роз'яснювальних кампаній, обумовлює важливість у сучасній Україні мати обізнаність в основних питаннях соціальної політики у США 1930-х – початку 1950-х рр., коли у нас, як і в Америці часів Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, закладаються основи ефективного регулювання соціальної сфери.

Апробація дослідження здійснена під час участі у 15 наукових заходах (міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, наукових школах): V Міжнародній конференції молодих учених «Дні науки історичного факультету» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 12 – 13 квітня 2012 року); VI Міжнародній науковій конференції молодих учених «Дні науки історичного факультету» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 25 квітня 2013 року); VII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету, присвячені 180-річчю заснування Київського університету» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 24 квітня 2014 року); XIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2015» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 1 – 3 квітня 2015 року); VIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та

молодих учених «Дні науки історичного факультету (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 23 квітня 2015 року); Міжнародній науковій конференції «Україна і США: досвід та перспективи співпраці (присвячена пам'яті професора Б. М. Гончара)» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 17 березня 2016 року); XIV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна 2016» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 6 – 8 квітня 2016 року); IX Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського)» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 21 квітня 2016 року); XV Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2017» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 16 березня 2017 року); X Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету 2017» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 11 травня 2017 року); Науковій конференції молодих учених-істориків «Актуальні проблеми всесвітньої історії у дослідженнях молодих учених» (м. Київ, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 18 травня 2017 року); II Всеукраїнській науковій конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 26 – 27 травня 2017 р.); Другій міжнародній конференції «Україна та США: досвід та перспективи співпраці, присвячена 25-річчю встановлення дипломатичних відносин», (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 23 листопада 2017 року); Школі молодого вченого – 2018 «Кроки до успіху в науково-інноваційній діяльності» (м. Київ, НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 16 – 18 травня 2018 р.); Літній школі з кар'єрного розвитку молодих науковців (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 22 – 24 червня 2018 року).

Основні результати дослідження було обговорено під час консультацій з науковим керівником роботи та засідань кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн Київського національного університету імені Тараса

Шевченка. Окрім того, під час проектно-освітньої діяльності у співпраці з Київським офісом Інституту Кеннана (лютий 1917 – лютий 1918 року), Офісом Програми академічних обмінів імені Фулбрайта в Україні та ГО «Українське фулбрайтівське коло» (серпень 2017 – жовтень 2020 року) авторка мала можливість обговорювати окремі аспекти даного дисертаційного дослідження з відомими українськими дослідниками, а також отримала доступ до паперових та електронних ресурсів, відсутніх у фондах українських бібліотек. Також важливим для апробації результатів дослідження є членство авторки у ГО «Українська асоціація американістики», на сайті та на соціальній сторінці якої оприлюднюються та обговорюються наукові праці українських американістів.

За матеріалами дисертації опубліковано 17 наукових праць: 5 наукових статей у фахових виданнях України, одне з яких входить до міжнародної наукометричної бази даних; 1 наукова стаття у зарубіжному виданні (Чехія), яке також входить до міжнародної наукометричної бази даних; 11 матеріалів і тез доповідей на наукових конференціях.

Особистий внесок. 15 наукових праць виконано авторкою дисертаційного дослідження самостійно, дві статті опубліковано у співавторстві з науковим керівником даної роботи, кандидатом історичних наук, доцентом О. Ю. Комаренком. У зазначених статтях особистий внесок дисертантки полягає у формуванні ідеї змісту досліджень, аналізі історіографії та джерельної бази, оформленні отриманих результатів, спираючись на досвід та враховуючи рекомендації та зауваження наукового керівника.

Структура дисертації зумовлена поставленою метою та дослідницькими завданнями. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів (8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (331 позиція на 34 сторінках) та додатків (7 додатків на 12 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 217 сторінок, з них основна частина – 156 сторінок (7,8 авторських аркушів).

РОЗДІЛ І

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Починаючи аналіз стану наукової розробки представленої проблеми, слід, насамперед, відзначити, що розвиток дослідницьких напрацювань щодо соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у світовому науковому просторі цілком природно досяг найвищого рівня в американській історіографії. Американськими істориками та політологами проводились і продовжують проводитися глибокі та ґрунтовні наукові дослідження, які безпосередньо чи опосередковано стосуються соціальних реформ у США 1930-х – початку 1950-х рр. Тому під час з'ясування особливостей історіографії досліджуваної теми доцільно проводити аналіз, передусім, цілого комплексу американських наукових праць.

Водночас для створення більш повної картини стану наукової розробки представленої проблеми слід звернути увагу і на основні тенденції європейської історіографії у висвітленні соціальних реформ у США досліджуваного періоду.

В українському науковому просторі дослідження цієї проблематики почали проводитися після здобуття Україною незалежності, тому для розуміння особливостей сприйняття проблем соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена вітчизняною наукою, крім праць сучасних українських авторів, необхідно враховувати і доробок радянських істориків.

Крім того, як складова зарубіжної історіографії розглядається й сучасна російська історична наука. Адже праці російських авторів є доступнішими для українських читачів за їхні англійські, більш різноманітні, американські аналоги, що, на наш погляд, вимагає додаткової уваги та прискіпливого аналізу представлених у них результатів досліджень.

Аналізуючи науковий доробок американських істориків стосовно теми цієї дисертаційної роботи, необхідно зацентувати увагу на здобутках різних

історіографічних шкіл, зроблених упродовж основного періоду проведення досліджень, які стосувалися усіх аспектів історії президентств Рузвельта-Трумена, включно з історією соціальної політики США 1933 – 1952 рр. Згадані історіографічні школи можна виділити за так званим «ідеологічним» критерієм. Мається на увазі виявлення в історичних працях впливу інтелектуального розвитку країни, насамперед політичної ідеології [168, с. 8].

Слід враховувати, що соціальні реформи адміністрації Ф. Д. Рузвельта стали об'єктом публічних дискусій ще за часів їхнього проведення, а протягом наступних років завжди вважалися і продовжують вважатися критично важливим етапом становлення соціальної політики у США. Саме тому майже кожна американська історіографічна наукова школа мала свою позицію щодо рузвельтівських соціальних заходів, чого не можна стверджувати щодо проблем соціальної політики Г. Трумена, внесок адміністрації якого у внутрішньополітичний розвиток США упродовж тривалого часу залишався недостатньо висвітленим в історіографії [134, с. 339].

Так, історикам ліберальної школи, яка набула широкої популярності у 1940-х – на початку 1960-х рр., належить створення концепції, яка і сьогодні впливає на сприйняття американської соціальної політики у суспільстві. Ліберальні історики, зокрема, стверджували, що адміністрація Ф. Д. Рузвельта провела такі соціальні реформи, завдяки яким вдалося вберегти американську політичну та економічну системи від істотних потрясінь.

А. Шлезінгер-молодший у тритомнику «Епоха Рузвельта» (вперше виданий у 1957 – 1960 рр.) виокремив низку загальноновизнаних на сьогодні аспектів соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта: перші роки «Нового курсу» врятували існуючий державний лад Америки [313, р. 466], дали роботу та вселили надію нації [311, р. 263–319]; так званий «другий «Новий курс»» – удосконалив систему, зробив її більш соціально справедливою [312, р. 385].

Водночас через певну політичну кон'юнктуру (А. Шлезінгер-молодший завжди був наближений до ліберальної політичної еліти, а пізніше, вже за президентства Д. Ф. Кеннеді, навіть став ідеологом перетворень), він свідомо

прагнув показати ліберальні здобутки Ф. Д. Рузвельта, наслідувати які намагались демократи, у найвигіднішому світлі.

Родоначальником політичних біографій Ф. Д. Рузвельта став також історик ліберального напрямку – Дж. Бернс. Цей автор у своїй праці «Рузвельт: лев та лис» сконцентрувався на постаті президента та його лідерських якостях. Саме політична воля президента, на думку Дж. Бернса, й була визначальним фактором для прийняття одних та відхилення інших проектів соціальних реформ у США [193, р. 326–329].

Паралельно з ліберальною школою, починаючи з другої половини 30-х рр. ХХ ст., набрав обертів і консервативний напрям оцінки соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Дослідники-консерватори стверджували, що не можна було порушувати американську традицію невтручання держави на федеральному рівні у соціальну сферу, оскільки це породжує лінощі та руйнує «американський дух» підприємництва і конкуренції. Саме тому Е. Робінсон, Дж. Флінн та Д. Лоуренс розглядали соціальну політику Ф. Д. Рузвельта, насамперед, як порушення американської Конституції [192].

Так, у праці «Міф про Рузвельта» Дж. Флінна було поставлено під сумнів будь-які здобутки адміністрації Ф. Д. Рузвельта, і найголовніше – категорично підкреслено думку про те, що рузвельтівські соціальні програми жодною мірою не сприяли подоланню «Великої депресії» у США [218, р. 413–420].

У свою чергу, соціальну політику адміністрації Г. Трумена ані ліберальна, ані консервативна історіографічні школи особливо не брали до уваги у своїх дослідженнях. Щоправда, саме ліберали на чолі з А. Шлезінгером-молодшим провели серед істориків опитування, у результаті якого Г. Трумена було визначено як «майже великого» президента, що надовго закріпилось у публічному сприйнятті його постаті [303, р. 11].

Упродовж 50-х – на початку 60-х рр. ХХ ст. в американській історіографії набула популярності так звана «школа консенсусу» або «школа узгоджених інтересів». Вона проголошувала, що між американським лібералізмом та консерватизмом немає великої різниці, бо з фундаментальних питань

політичного та суспільного ладу принципових розбіжностей між ними ніколи не простежувалось. Разом із тим, історіографи не мають спільної точка зору щодо приналежності консенсусної школи: одні оцінюють її як новий етап розвитку консервативної течії [255], інші ж – як окремий, змішаний ліберально-консервативний напрям історіографії [303, р. 9–14].

На нашу думку, перший варіант оцінки приналежності консенсусної школи є більш обґрунтованим, адже у період її домінування у 50-х – 60-х рр. ХХ ст. ліберальні історики продовжували успішно працювати у своєму традиційному історіографічному напрямі (наприклад, А. Шлезінгер-молодший саме у 1957 – 1960 рр. видав вже згаданий тритомник про добу «Нового курсу»), у той час як консервативна історіографічна течія зразка 30-х – початку 50-х рр. ХХ ст. втратила свою популярність.

Показовим прикладом викладу основних ідей «школи консенсусу» щодо соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта може слугувати праця Л. Гарца «Ліберальна традиція в Америці», в якій спростовувалась як думка лібералів про те, що «Новий курс» з його соціальними реформами був початком нового, більш справедливого розвитку США, так і думка консерваторів про руйнацію американських традицій втручанням держави у соціальну галузь [167, с. 325]. У праці одного з засновників «консенсусної» школи Р. Гофстадтера «Ера реформ» основною заслугою «Нового курсу» визнано здатність до практичних відповідей на соціально-економічні виклики, а не конструювання уявної ліберальної філософії [243, р. 323].

У свою чергу, саме консенсусні історики у своїх дослідженнях періоду адміністрації Г. Трумена заклали тенденцію приділяти увагу переважно зовнішній політиці. Водночас труменівська соціальна політика побіжно оцінювалась тільки як наступний, до того ж не надто вдалий, етап розвитку створеної Ф. Д. Рузвельтом моделі.

«Школа консенсусу», таким чином, заклала довгий час панівний в американській історіографії стереотип, що внутрішня політика 33-го президента США, зокрема і соціальна, була неефективною, оскільки зовнішньополітичні

рішення адміністрації, яким була приділена основна увага Г. Трумена, у цей період були більш важливими для розвитку країни [134, с. 338–340].

У 60-х рр. ХХ ст. у США відбулось істотне посилення різноманітних соціальних рухів: за громадянські права, молодіжного, антивоєнного, феміністичного тощо. Так зване «полівіння» суспільних настроїв позначилось і на появі праць, у яких доводилась неповнота та недостатність наявних у США соціальних програм. Так сформувались школи «ревізіоністів» та «нових лівих».

У межах школи «ревізіоністів» був написаний, на наш погляд, порівняно один з найкращих одностомників про президентство Ф. Д. Рузвельта – «Франклін Д. Рузвельт і Новий курс. 1933 – 1940» В. Лехтенберга. Надзвичайно важливим є те, що ця праця була першим дійсно популярним дослідженням, у якому постать Ф. Д. Рузвельта та його «Новий курс» у царині вирішення соціальних проблем 1930-х рр. автор намагався подавати без захоплення і, вочевидь, не ідеалізував його на кожній сторінці [261, р. 231–274].

Проте слід враховувати, що в основі всіх критичних зауважень В. Лехтенберга були його, певною мірою, лівіші від центру переконання. Він вважав, що треба було більше витратити на соціальну політику, більше регулювати бізнес та посилювати федеральну владу. Разом з тим, попри наявність критичних зауважень автора щодо недосконалості результатів проведених соціальних реформ, В. Лехтенберг високо оцінював досягнення Ф. Д. Рузвельта як політичного лідера у проблемний для США період історії.

Стосовно президентства Г. Трумена варто відзначити, що В. Лехтенберг продовжив закладену раніше тенденцію применшення ролі цього президента як політичного лідера, зокрема, як неспроможного до ефективного лобювання у Конгресі нових соціальних законів. Так, в одній зі своїх праць В. Лехтенберг визначив Г. Трумена як «найхарактернішого з усіх президентів, що залишились у затінку постаті Франкліна Делано Рузвельта» [262, р. 40].

Вже у межах школи «нових лівих», яких деякі історіографи, на наш погляд некоректно, прирівнюють до «ревізіоністів» [230, р. 21–30], критика соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена через призму лівих

позицій набула більш радикального характеру. Так, один з представників «нових лівих» Г. Зінн у своїй праці «Народна історія США» наголошував, що головним недоліком реформ Ф. Д. Рузвельта було те, що вони «залишили непохитним капіталістичний лад та унеможливили революцію, яка призвела б до нового типу суспільних відносин» [120, с. 330–339].

Звісно, такі ліворадикальні думки знаходили своїх прихильників, зокрема у СРСР, де його праці були перекладені і схвалені партійним керівництвом, що забезпечувало Г. Зінну популярність серед радянських читачів. Однак, на нашу думку, подібні висновки не могли започаткувати серйозне обговорення проблеми в американській науковій спільноті.

Натомість інший історик, який також належав до школи «нових лівих», Б. Бернштейн, у своїх дослідженнях не вдавався до таких одіозних оцінок, як Г. Зінн, тому його праці можуть більш конкретно і виважено окреслити основні тенденції вивчення соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена в межах цієї історіографічної школи. Так, Б. Бернштейн наголошував, що Ф. Д. Рузвельт занадто часто не переходив від позитивної риторики до ефективної конкретики в аспекті покращення рівня життя усіх верств населення, а вся політика Г. Трумена, зокрема і соціальна, була настільки непослідовною та слабкою, що справедливо набув популярності перекручений вислів Аристотеля: «Трумену властиво помилятися» [186, р. 52-55].

Разом з тим, «нові ліві» були першою історіографічною школою, яка виділила дослідження соціальних перетворень адміністрації Г. Трумена як повноцінний напрям, у якому, щоправда, всі урядові пропозиції та заходи у соціальній сфері оцінювались як приречені на провал [134, с. 340].

У 60-х рр. ХХ ст., попри популярність праць щодо соціальної політики Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у межах шкіл «ревізіоністів» та «нових лівих», побачила світ і праця Е. Гоулі «Новий курс і проблема монополії», в якій оцінка соціальних перетворень 30-х рр. ХХ ст. проводилася на інших, радикально відмінних від лівих ідей, засадах [240].

Розглядаючи проблему взаємодії президентської адміністрації з американським бізнесом у часи «Нового курсу», Е. Гоулі дійшов висновку, що соціально-економічна політика Ф. Д. Рузвельта була водночас цинічною та поміркованою. Так, на думку Е. Гоулі, у період подолання наслідків «Великої депресії» за програмою «Нового курсу», з одного боку, справедливим було рішення адміністрації виконувати регуляторну функцію підтримки добробуту усіх верств населення.

Проте, з іншого боку, вже у процесі реалізації «Нового курсу» виявилось, що команда Ф. Д. Рузвельта більшою мірою керувалася політичними інтересами, а не гарно продуманим економічним планом виходу з депресії. На думку автора, це детально простежується на прикладі політичних рішень адміністрації щодо розвитку бізнесу в країні [240, р. 472–476].

Принагідно варто підкреслити, що праця «Новий курс і проблема монополії» Е. Гоулі не належала до жодної з існуючих у 1960-х в американському науковому просторі історіографічних шкіл, оскільки автор свідомо не наголошував на своїх політичних поглядах і намагався від них абстрагуватися. На нашу думку, цим можна пояснити і високу популярність цієї книги (останнє перевидання було здійснено у 2016 р.), яка вважається одним з найкращих і, на відміну від також і досі популярних праць А. Шлезінгреа-молодшого та В. Лехтенберга, некомплементарних досліджень періоду «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта, включно з його соціальною складовою.

Далі пропонуємо зупинитися на огляді розвитку американської історичної думки щодо соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у 70-х – 80-х рр. ХХ ст. Так, упродовж зазначеного періоду як відповідь на згадане поширення у попередньому десятилітті лівих ідей у працях представників шкіл «ревізіоністів» та «нових лівих» в американській історіографії набули популярності праці так званого «лібертаристського» напрямку. На прикладі досліджень Ф. Хайєка можна простежити, що, спираючись на відповідні погляди істориків-консерваторів 30-х – початку 50-х рр. ХХ ст, представники цього

напряму наполягали на поверненні до негативного оцінювання результатів соціальних заходів адміністрації Ф. Д. Рузвельта. [159, с. 184].

У свою чергу, неоконсерватизм у 1970-х рр. зародився також у відповідь на ліві тенденції 60-х рр., а вже у 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. набув популярності насамперед у політичній думці країни. Ця ідеологічна течія була спробою примирення різних напрямів консерватизму попередніх років (умовно кажучи, класичного та «консенсусного»).

Так, один з дослідників-неоконсерваторів І. Крістолл у своїх працях відстоював водночас і непохитність базових рузвельтівських соціальних законів, як це раніше робили «консенсусні» історики, і першість ринкової економіки, а не уряду у вирішенні соціальних проблем в США, на чому раніше наполягали класичні консерватори [192].

Водночас 1970-ті рр. стали поворотними для стану наукової розробки проблем президентства Г. Трумена, зокрема його внутрішньої політики. Історіографи пов'язують істотне погравлення дослідження цього питання у зв'язку зі смертю у 1972 р. 33-го президента США, а також із незадоволенням американцями тогочасною політичною елітою, порівняно з якою Г. Трумен мав виграшні позиції [303, р. 9–11]. На цій хвилі у 70-х – 80 х рр. з'явилися і праці, в яких більш детально і вже без нашарування лівих поглядів розглядалася соціальна політика 1945 – 1952 рр.

У цьому контексті слід згадати роботи журналіста Р. Донована «Конфлікт та криза: Президентство Гаррі Трумена, 1945 – 1948» та «Бурхливі роки: Президентство Гаррі Трумена, 1949 – 1953», монографію відомого дослідника труменівського періоду А. Гембі «Поза Новим курсом: Гаррі Трумен та американський лібералізм», та збірку наукових праць «Гаррі Трумен і Справедливий курс» за його ж редакцією [212; 213; 235; 239].

Р. Донован, зокрема, окреслив основні соціальні аспекти політики післявоєнного уряду в умовах реконверсії та посилення опозиції [212, р. 101 - 127], однак лише побіжно приділив увагу аналізу соціальних програм другої адміністрації Г. Трумена [213, р. 22–34].

А. Гембі у центр дослідження поставив проблему складної взаємодії між президентом Г. Труменом та американськими лібералами. Цьому автору належало першим підкреслити несправедливість низької оцінки здобутків політики Г. Трумена, зокрема і в соціальній сфері, через його неспроможність утвердити свій авторитет серед ліберальної течії американських політиків, які у післявоєнний період прагнули повернути характер керівництва країною і реформ часів президентства Ф. Д. Рузвельта [235, р. 49–52].

У 80-х рр. ХХ ст. була видана наступна важлива праця для дослідження соціальної складової політики адміністрації Г. Трумена – «Президентство Гаррі Трумена» професора Д. Маккоя. Дослідник, на відміну від попередньо згаданих Р. Донована та А. Гембі, вже остаточно відійшов від традиції постійно наголошувати, що президент Г. Трумен не зміг повною мірою реалізувати задумане через певні зовнішньополітичні причини та несприятливу внутрішньополітичну кон'юнктуру.

Натомість Дж. Маккой зосередився на аналізі внутрішньої політики адміністрації 33-го президента США, підкресливши заможність та високий рівень життя американців другої половини 40-х рр. ХХ ст. [272, р. 306-315]. Автори колективної праці за редакцією М. Лейсі «Президентство Трумена» у кінці 80-х рр. ХХ ст. продовжили цю тему, наголосивши, що в Америці зазначеного періоду відбулися безпрецедентні позитивні соціальні зміни, які, тим не менш, були пов'язані з президентською політикою [319, р. 156–173].

Починаючи з 90-х рр. ХХ ст. у американській історіографії простежувалося прагнення здійснити переоцінку «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта, зокрема його соціальної складової. Так, поряд з класичними для американців оцінками, які, наприклад, містяться у праці Д. Кеннеді «Свобода від страху: американський народ в роки депресії та війни» або у більш сучасній політичній біографії 32-го президента США Р. Даллека, де Ф. Д. Рузвельт визнається національним лідером та рятівником від соціальних негараздів [252; 119], на початку ХХІ ст. з'явилися гіперкритичні за змістом праці Д. Пауелла [293; 294].

У книзі з красномовною назвою «Як політика Рузвельта продовжила «Велику депресію»» згаданий дослідник намагався довести, що «Новий курс» зовсім не врятував американську економіку, а привів її до більш глибокої затяжної кризи [293, р. 14–17]. Критичною за змістом є і праця історика-економіста Б. Фолсома «Новий курс чи нечесна угода?». У ній розвінчується так званий «міф» про надзвичайну корисність та ефективність реформаторства Ф. Д. Рузвельта, створений, на думку автора, А. Шлезінгером-молодшим та В. Лехтенбергом [219, р. 20–35].

Аналіз останніх опублікованих праць, присвячених президентству Ф. Д. Рузвельта, здійснено у статті Дж. С. Сміта «Розуміння Нового курсу в добу Трампа та Брекзиту». На його основі можна стверджувати, що дискусія про ефективність та доцільність методів, використаних Ф. Д. Рузвельтом для виходу країни з «Великої депресії» в американській історіографії продовжується, зокрема у працях Дж. Кові та Е. Раучвея [316, р. 121–127].

У свою чергу, у 90-х рр. ХХ ст. з'явилась ціла низка нових якісних досліджень, присвячених Г. Трумену та його політиці. Зокрема, біографічна праця Д. Маккеллоу «Трумен» остаточно пододала закладені у 50-х – 60-х рр. стереотипи про слабкість та недалекоглядність президента у проведенні внутрішньої політики. Проте, на відміну від напрацювань вже згаданих Р. Донована та Дж. Маккоя, вона містила досить обмежену інформацію щодо труменівських соціальних перетворень [273, р. 469–482].

У цей самий період історик та журналіст Р. Феррел також підсумував результати своїх попередніх багаторічних досліджень у політичній біографії «Г. Трумен: життя». Соціальну політику адміністрації Г. Трумена автор охарактеризував не тільки як продовження реформ рузвельтівської доби, але й як їхнє істотне удосконалення [216, р. 218–288].

Третьою визначною монографією 90-х рр. з цієї тематики є «Людина з народу: життя Гаррі С. Трумена» – ще одна відома політична біографія 33-го президента США авторства вже згаданого професора А. Гембі [237].

У ХХІ ст. зберігаються переважно позитивні оцінки доби президенства Г. Трумена. Водночас у коротких оглядових працях М. Бірнса «Роки Трумена: 1945 – 1953» та Р. Даллека «Гаррі С. Трумен» вже простежується, на наш погляд, навіть певне перебільшення здобутків адміністрації Г. Трумена, зокрема і в соціальній сфері [195; 203].

Разом із таким великим розмаїттям праць, які в різні роки американські дослідники присвячували політиці президентів Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, привертає увагу той факт, що дотепер лише у двох із них автори спробували об'єднати роки рузвельтівської та труменівської адміністрацій в окреме дослідження.

Так, Р. Андерхілл у роботі «ФДР та Гаррі» 1996 р. на основі компаративного аналізу біографій президентів за параметрами опису їхнього життя до президентства, економічних та політичних ініціатив на посадах президентів і напрямів зовнішньої політики підкреслив відмінності між Ф. Д. Рузвельтом та Г. Труменом [320, р. 167–185].

У більш сучасній праці І. Кацнельсона «Страх яким він є» (2013 р.) здійснюється спроба розширити рамки рузвельтівського «Нового курсу» і на роки президентства Г. Трумена, але в її основу покладено не запропоновану авторкою цього дослідження ідею органічної цілісності періоду розвитку соціальної політики в США у 1933 – 1952 рр., а так звану ідею «страху».

За висловом І. Канцельсона, «американці на чолі з політиками так боялися депресії та війни, що проігнорували інтереси афроамериканців заради «вищих цілей»: підтримки Конгресом програм виходу з економічної кризи і пізніше – зовнішньої політики [248, р. 12–43]. На наш погляд, дослідження часів президентства Рузвельта-Трумена як цілісного періоду на основі теорії про страх тогочасних американських реформаторів перед негативними наслідками ініціативи на користь афроамериканців є водночас оригінальною та контроверсійною ідеєю.

Окрім розглянутих праць традиційного історичного викладу, необхідно звернути увагу і на дослідження, дотичні до проблем соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена та здійснені в межах історіографії «нової соціальної історії», зокрема на праці з історії повсякдення. Так, Дж. Гулден, визнавши період президентства Г. Трумена «найкращими роками» для американського суспільства за рівнем життя, не надто враховував вплив на це процвітання тогочасного керівництва, згадуючи постать самого 33-го президента лише у розповіді про Закон «Тафта-Хартлі» [228, р. 397–412].

У свою чергу, Дж. Перретт, аналізуючи основні аспекти життя населення США у часи Другої світової війни та перші післявоєнні роки, істотно доповнив традиційні дослідження політичної історії зазначеного періоду ілюстративними розповідями про повсякденне життя простих американців [289, р. 330–336]. У праці репортера В. Манчестера ця тенденція простежується ще яскравіше – саме завдяки експресивності авторського викладу матеріалу створюється можливість «пожити життям» американців 40-х рр. ХХ ст., і, наприклад, «перезимувати в автівці у холодному штаті всією сім'єю з малою дитиною» [269, р. 430].

Більш сучасній дослідниці історії повсякденного життя американського суспільства Л. Коен вдалося навіть затвердити в американському науковому дискурсі ідею про формування у США впродовж післявоєнного періоду так званої «республіки споживання».

На відміну від згаданих раніше Дж. Гулдена, Дж. Перрета та В. Манчестера, Л. Коен у своїй праці досить повно окреслила вплив політичних рішень адміністрації Г. Трумена перших післявоєнних років на подальшу підтримку високої купівельної спроможності та соціально-економічне процвітання населення США аж до початку 1960-х рр. [199; 200, р. 112 – 118].

Разом з вищезгаданими напрацюваннями з історії повсякдення в межах школи «нової соціальної історії» з кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. почали проводитися міждисциплінарні дослідження феномену американської соціальної політики у контексті історичного розвитку її існування, або її порівняння з моделями соціальної політики інших держав [134, с. 342].

Так, у працях М. Вейр, Т. Скокпол та Е. Аменти підкреслюється, що «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта є основою соціальної політики США, яка, однак, не зазнала суттєвого розвитку протягом наступних історичних періодів, зокрема і за президентства Г. Трумена [328, р. 294–315; 314, р. 136–139; 177, р. 17–22]. У 2000-х рр. такі дослідники, як Д. Гекер та К. Говард взагалі запропонували не розглядати американську соціальну політику як таку, що має обмежені функції. Д. Гекер у своїй праці звернувся до аналізу поєднання державних і приватних інституцій надання соціальних послуг населенню [233, р. 45].

У свою чергу, К. Говард підкреслив, що американська «держава добробуту» насправді охоплює набагато більше соціальних напрямів, ніж вважається зазвичай, і розвивалася навіть коли влада належала республіканським адміністраціям [244, р. 55–60].

Американську історіографію окремих проблем соціальної політики складають і чисельні праці та, більшою мірою, наукові статті не тільки істориків, а й правознавців, економістів, освітян, спеціалістів федеральних установ соціального спрямування тощо. У контексті історичної довідки або під час системного аналізу вони підіймають окремі питання в площині досліджуваної проблеми, що створює можливість краще розібратися в особливостях урядової політики зайнятості, системи соціального захисту, врегулювання трудових відносин та встановлення стандартів праці, розвитку житлової, медичної та освітньої галузей у США у 1933 – 1952 рр.

Однак, попри розмаїття проаналізованих праць, історіографічних шкіл та напрямів, що стосуються окремих проблем соціальної складової внутрішньої політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, на сьогодні маємо констатувати практичну відсутність навіть в американській історіографії праці, присвяченої безпосередньо проблемі дослідження цілісного оформлення американської соціальної політики саме у 1933 – 1952 рр.

За таких умов не дивною є відсутність подібного дослідження і в європейській історіографії. Адже природно, що британські, німецькі, французькі історики та дослідники з інших країн Європи не приділяли такої уваги вивченню

соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, як самі американці. Разом з тим, в європейській науковій думці щодо досліджуваної проблематики можна простежити декілька тенденцій.

По-перше, в європейській історіографії поки що значно менше уваги приділено соціальній політиці періоду адміністрації Г. Трумена, а вагомі дослідження з історії «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта європейських авторів набувають популярності і в США, стаючи органічним доповненням американського історіографічного доробку з означеної проблематики. Так, наприклад, одна з нещодавніх резонансних праць німецько-британського дослідника К. Патела вийшла друком у видавництві Принстонського університету та здобула кілька американських премій [286].

По-друге, теми європейських досліджень, дотичних до проблем американської соціальної політики періоду Рузвельта-Трумена, демонструють зацікавленість британських, німецьких, французьких та інших істориків питаннями, що викликають інтерес насамперед у їхній власній країні. Тож згаданий раніше історик К. Пател присвятив свою працю не соціальній чи іншій складовій «Нового курсу», а його феномену у популярній сьогодні течії – глобальній історії, порівнюючи досвід подолання економічної кризи американців з аналогічним досвідом європейців, латиноамериканців, японців, китайців тощо [286].

Інший німецький історик, В. Шивельбуш, дослідив «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта у контексті його порівняння з досвідом тоталітарних режимів, що панували у Німеччині та Італії у 1930-х рр. Звертаючи увагу, передусім, на історію організації масових громадських робіт в зазначених трьох країнах, автор виокремив існування так званих «трьох «Нових курсів» – в Америці часів Ф. Д. Рузвельта, Італії часів Б. Муссоліні, Німеччині часів А. Гітлера» [306]. Звісно, проведення подібних паралелей привертають увагу своєю контраверсійністю, що ми вважаємо мало корисним для виявлення особливостей внутрішньополітичного розвитку 1930-х рр. як власне США, так і Італії та Німеччини.

Нарешті, по-третє, майже у кожній національній школі європейської історіографії, зокрема, як буде простежено далі, і українській, наявні праці, автори яких пропонують застосувати досвід реформ «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта у важкі соціально-економічні періоди у їхніх власних країнах. Так, однією з подібних показових праць є британська стаття Л. Барретта. Автор пропонує британським політикам у сьогоднішні, на його думку, кризові для Великої Британії часи Брекзиту згадати «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта, припинити економити та виділити достатньо коштів на допомогу робітникам і найбільш вразливим верствам населення [183].

Розглянемо детальніше ступінь розробки феномену соціальної політики Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена в українському науковому просторі. Насамперед, необхідно зауважити, що сучасна українська американістика набула потужного розвитку та інституційного оформлення, що стало можливим після здобуття Україною незалежності та відходом від колишнього впливу радянської ідеології. Слід зазначити, що українські науковці у своїх працях здебільшого віддають перевагу дослідженню зовнішньої політики США, їхньої політики щодо окремих регіонів і країн, передусім України, ролі Сполучених Штатів у міжнародних відносинах [136, с. 255–257].

Так, підрахунки, проведені авторкою на основі архіву усіх випусків профільного наукового журналу «Американська історія та політика» показали, що лише 14,6 %, розміщених у ньому статей присвячені питанням внутрішньополітичного та суспільного розвитку США, включно з дослідженнями історії української діаспори у Північній Америці [111]. Цей факт також пояснює, чому теми соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена недостатньо мірою представлені в українському науковому просторі, що, зрештою, і вплинуло на вибір теми цього дисертаційного дослідження.

Серед українських монографій, які стосуються періоду президентства Ф. Д. Рузвельта, варто згадати праці кінця 1990-х – початку 2000-х рр. А. Трубайчука «Франклін Рузвельт» та І. Коляди ««Новий курс» Ф. Д. Рузвельта

і права опозиція» [165; 129]. Зокрема, А. Трубайчук у порівняно невеликому дослідженні, присвяченому постаті Ф. Д. Рузвельта, дуже стисло й узагальнено розглядає соціальні аспекти внутрішньої політики США 30-х рр.

Зазначена праця не позбавлена й фактичних неточностей: автор пише про затвердження «Економічного біллю про права» 1944 р., що надав соціально-економічні права американцям», хоча насправді це була лише програмна промова Ф. Д. Рузвельта перед Конгресом, а далі згадує Закон «Про відновлення промисловості» 1933 р. як «стрижень усієї системи реформ», не врахувавши його екстремальний та тимчасовий характер [165, с. 31–45]. Однак необхідно визнати важливість цієї праці, передусім, тому, що вона стала першою політичною біографією Ф. Д. Рузвельта українською мовою.

У свою чергу, І. Коляда присвятив своє дослідження більш вузькій проблематиці, а саме аналізу політичного протистояння між адміністрацією Ф. Д. Рузвельта та правою опозицією в Америці 30-х рр. ХХ ст. І хоча у викладі фактичного матеріалу ця робота є достатньо повною, у ній, по-перше, майже відсутня характеристика протилежних поглядів влади і опозиції на різні аспекти соціальної політики, а по-друге, ідея праці базується на аналізі так званого «негативізму як ідеології», який, на думку І. Коляди, простежувався у «протидії реформаторським зусиллям демократичного Білого дому» [129, с. 201–230]. Останнє, на наш погляд, унеможлиблює уникнення у цій праці ідеалізації президентської політики у США 30-х рр. ХХ ст.

Крім роботи на основі згаданої монографії про «негативістську опозицію» І. Коляди, поки що єдиною захищеною у сучасній Україні дисертацією, пов'язаною з внутрішньою політикою Ф. Д. Рузвельта, є дослідження Т. Плотнікової у галузі юридичних наук, присвячене розвитку цивільного права у США часів «Нового курсу» [151].

У 2010-х рр. увагу українських дослідників привертав історіографічний аспект проблем «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта. До цієї категорії належать наукові статті І. Боровської, Ю. Гончар та Л. Шинкаренко [114, 116, 171, 172]. Так, у статті І. Боровської міститься огляд основних дискусійних питань «Нового

курсу», які цікавили і продовжують цікавити американських, радянських і сучасних російських істориків [114, с. 297–302]. Провідне місце у цій площині авторка відвела саме окремим аспектам соціальних реформ 30-х рр., що, на нашу думку, є цілком обґрунтованим.

Ю. Гончар, у свою чергу, зосередилася на актуальних проблемних місцях доступних українським студентам підручників для закладів вищої освіти у висвітленні «Нового курсу». Водночас авторка вперше здійснила аналіз вже наявної на момент написання статті української історіографії рузвельтівського періоду [116, с. 193–201].

Найбільш дотичними до теми нашого дисертаційного дослідження є статті дослідниці Л. Шинкаренко. В одній з них авторка розкриває особливості та тенденції радянської та російської історіографії соціальної складової «Нового курсу» [172, с. 186–192], а в іншій – характеризує ліберальний, консервативний і радикальний напрями американської історіографії даного питання [171, с. 174–181]. Попри те, що наші думки з окресленої теми не зовсім співпадають з думкою зазначеної авторки, зокрема щодо класифікації американських історіографічних шкіл, згадані вище статті можуть слугувати дієвим дороговказом недосвіченим дослідникам соціальної політики Ф. Д. Рузвельта у плані підбору якісної літератури.

Наразі вивчення усіх проблемних складових «Нового курсу» в українській історичній науці триває. Не зважаючи на відсутність нових монографій з окресленої проблематики, українські вчені продовжують представляти результати своїх досліджень у наукових статтях. Так, наприклад, М. Камінський спробував у своїй невеликій за обсягом фаховій публікації 2014 р. охопити весь комплекс проблем «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта, звернувши увагу і на його соціальну складову, у такий спосіб ще раз підкресливши необхідність поглиблення вивчення цієї теми [122, с. 216].

З 90-х рр. ХХ ст. паралельно простежується загострення уваги до Ф. Д. Рузвельта та його реформ з боку українських політиків та журналістів. У випадку з працею народного депутата В. Коломойцева «100 днів президента

Рузвельта» слід відзначити дотримання певної точності у викладі матеріалу з використанням широкої бази документального та навіть ілюстративного матеріалу, з якими автор ознайомився безпосередньо у президентській бібліотеці у Гайд-Парку [128, с. 177–250].

Тож згадане дослідження стало чи не єдиною вітчизняною монографією, в якій детально охарактеризовані перші, включно із соціальними, перетворення адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Водночас слід враховувати, що серед українських науковців і досі тривають дискусії щодо реального авторського доробку самого В. Коломойцева у цій праці.

Однак за останні десять років ситуація з «білянауковим рузвельтознавством» в Україні серйозно загострилася. Не проводячи ґрунтовних досліджень джерел та історичних праць і не маючи відповідної бази, такі автори популістично пропонують повторити успіхи 32-го президента США у сучасній Україні.

Так, спочатку в рамках політики Л. Кучми в статті Л. Шангіної пролунав заклик провести «Новий курс по-українськи» [170], з настанням фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 рр. В. Сюмар висунула пропозицію застосувати антидепресивні економічно-соціальні заходи сімдесятирічної давності [164], а під час передвиборчої кампанії 2019 р. В. Базів взагалі запропонував «множити радикалізм «Нового курсу» в рази...» та вітати «...авторитарного, такого як Рузвельт», наступного президента України [112]. Вочевидь, поширення подібних висловлювань та закликів не може сприяти адекватному сприйняттю та вивченню досвіду американської соціальної політики часів «Нового курсу» в Україні.

Щодо українських досліджень соціальної політики адміністрації Г. Трумена, та, тим паче, періоду Рузвельта-Трумена у цілому, потрібно констатувати, що вони наразі відсутні. Проте щодо президентства Г. Трумена загалом, можна стверджувати, що українські американісти вже здійснили принципове переосмислення засад зовнішньої політики США досліджуваного періоду.

Так, ще в 90-х рр. ХХ ст. над проблемою дипломатії США у 1945 - 1950 рр. успішно працював відомий історик і дипломат О. Потехін [152], а ретроспективний аналіз «доктрини стримування» Дж. Кеннана зробив доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка Т. Грищенко [117]. Для української науки це стало своєрідним кроком вперед, порівняно із заангажованими оцінками радянського періоду.

З останніх праць українських науковців, де взагалі згадується постать Г. Трумена, слід зазначити науковий доробок дослідника О. Потехіна, про якого вже йшлося, та професора А. Кудряченка, які у контексті висвітлення питань формування Ялтинсько-Потсдамської системи, розгортання «холодної війни» та утвердження політики нерозповсюдження ядерної зброї відводять вагоме місце аналізу і ролі адміністрації 33-го президента США у зазначених процесах [153; 144].

У свою чергу, М. Рижков продовжив дослідження зовнішньополітичної стратегії Г. Трумена [155], а Л. Левченко зосередилася на дослідженні труменівської міжнародної програми допомоги в архівній сфері [145].

У часи існування Радянського Союзу окремі проблеми соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та, меншою мірою, Г. Трумена досліджували В. Лан, М. Сивачов, В. Мальков, Н. Наджафов, М. Яковлєв, Є. Язьков, А. Уткін, Ю. Рогулєв, С. Далін, В. Согрін, О. Кредер, С. Іванов та інші.

Зацікавленість внутрішньополітичним розвитком США зумовлювалася необхідністю вивчення офіційного опонента в «холодній війні»: радянська держава фінансувала центри американістики та поїздки вчених до американських архівів, що позитивно позначилося на якості викладу радянськими істориками фактологічного матеріалу. Однак пануючий в СРСР тиск марксистської ідеології унеможливив плюралізм думок щодо дискусійних питань американської історії принаймні до середини 80-х рр. ХХ ст.

Так, майже в усіх радянських працях, дотичних до досліджуваної теми, з кінця 40-х – до середини 80-х рр. ХХ ст. більш або менш виразно простежуються

наступні особливості аналізу проблем соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта, які стали своєрідним методологічним обов'язковим кліше:

- 1) соціальні реформи відбулися, насамперед, завдяки так званим «прогресивним демократичним силам» – профспілкам лівого спрямування та американським комуністам, які тиснули на владу шляхом організації страйків та інших видів народних хвилювань [146, с. 87–141];
- 2) стимулом до соціальних перетворень Ф. Д. Рузвельта були «соціалістичні успіхи» СРСР 1930-х рр. [157, с. 52];
- 3) «Новий курс» був лише різновидом «буржуазного реформізму», який не міг кардинально покращити становище пересічних американців через збереження капіталістичного ладу [148, с. 177–179];
- 4) уряд 1930-х рр. був для американців чи не найкращим з усіх завдяки його здатності взагалі реагувати на соціальні проблеми населення [173, с. 101].

У свою чергу, відносно невелика кількість праць радянського періоду, присвячених окремим проблемам соціальної програми адміністрації Г. Трумена, пояснюється тим, що основна увага у радянській американістиці приділялася питанням зовнішньої політики цього президента. Ідеологічною метою радянських дослідників було підкреслити роль США у так званому «розв'язуванні» «холодної війни» у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст.

Саме тому, не визнаючи майже жодних здобутків адміністрації Г. Трумена у проведенні соціальної політики, радянська історіографія підкреслювала встановлення так званого антисоціального «державно-монополістичного» капіталізму в США у післявоєнний період [118, с. 50], а також свідомо надавала негативного забарвлення високим показникам соціально-економічного розвитку країни, пояснюючи їх «експлуатацією робітничого класу» [158, с. 266].

Крім того, гострій критиці підлягала трудова політика уряду Г. Трумена, якого радянські автори звинувачуючи у знищенні американського профспілкового та страйкового рухів [156, с. 124–129].

З середини 80-х рр. ХХ ст. розпочався новий етап історичних досліджень у СРСР, що було пов'язано з державними змінами в роки так званої «Перебудови». Послаблення ідеологічного тиску позитивно позначилося на радянських дослідженнях соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта.

Так, у праці О. Кредера вже американська влада, а не профспілки, була основним суб'єктом впровадження соціальних перетворень у країні [143, с. 79-94, с. 115–132]. А С. Іванов у своїй праці, яка є прикладом систематизованого аналізу всіх соціальних реформ 1930-х рр., більше не визначав соціальну політику Ф. Д. Рузвельта як «буржуазний реформізм» [121, с. 83–117].

Слід також зауважити, що саме з другої половини 80-х рр. розпочав свої теоретико-методологічні розвідки стосовно «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта і такий дослідник, як В. Согрін [160]. Щоправда, навіть у цей період радянськими американістами не було зроблено спроби переосмислити проблему соціальної політики адміністрації Г. Трумена.

Позитивні тенденції у згортанні ідеологічного нашарування в американознавчих дослідженнях, закладені в останні роки існування Радянського Союзу, до певного часу зберігалися і в російській історіографії проблеми соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. У цьому контексті привертає увагу присутній доробок вже згаданого В. Согріна. У праці з історії американського лібералізму він вперше у пострадянській (та й в радянській) історіографії визнав, що президентство Г. Трумена виявило непохитність основ створеної демократами соціальної політики, яку вже неможливо було скоротити або ліквідувати [159, с. 147].

Крім того, В. Согрін на основі історіографічного аналізу дійшов висновку, що дослідники «Нового курсу» зазвичай роблять спробу відповісти на наступні питання: чи була політика Ф. Д. Рузвельта експериментом чи продуманим планом; які суспільно-політичні сили мали суттєвий вплив на його політику; і яким був його реальний внесок у соціально-економічний розвиток США? [163].

Після появи історіографічного дослідження В. Согріна позитивний етап російської американістики тривав до середини 90-х рр., а далі в основних працях російських авторів відбулося поступове повернення до антиамериканських настроїв [162, с. 156–175].

Справді, в середині 90-х рр. була проведена велика рузвельтознавча конференція, де відомі з радянських часів та нові російські вчені виступили з доповідями, в яких намагалися повністю відійти від ідеологічних кліше Радянського Союзу щодо оцінок американської соціальної політики 30-х рр. ХХ ст. Натомість, вже тоді проявилася інша ідейно-політична тенденція російської історіографії – майже у всіх доповідях простежувався заклик до вивчення уроків «Нового курсу» та/або застосування досвіду його соціального реформування у реаліях тогочасної Росії [150, с. 45–52, с. 78–83].

Антиамериканізм безпосередньо у дослідженнях російських істориків, що стосувалися питань соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта, майже не проявився. Навпаки, у перевиданих і переосмислених працях радянських часів, наприклад, В. Малькова, А. Уткіна, простежується дедалі більше захоплення і навіть ідеалізація внутрішньої політики 32-го президента США, зокрема її соціальної складової [147; 166].

Це, в свою чергу, йшло у фарватері іншої, негативної особливості російського рузвельтознавства середини 2000-х рр. – намагання провести паралелі між Ф. Д. Рузвельтом і російським керівництвом в особі президента В. Путіна. З цією метою у 2006 р. була навіть проведена наступна рузвельтознавча конференція, яка, на відміну від попередньої, була значною мірою заполітизована [161, с. 81–91].

З іншого боку, в дослідженнях соціальної політики адміністрації Г. Трумена антиамериканізм російських вчених проявився повною мірою. Крім того, що з радянських часів так і не відбулося зміщення акцентів з проблем зовнішньої політики цього президента, продовжили існування і застарілі трактування особливостей його трудової політики.

Так, на прикладі багатьох сучасних статей І. Корякової простежується збереження основних радянських кліше, на кшталт «ідейно-політичної боротьби профспілок», «експлуатації робітничих мас», «реакційного бізнесу» тощо [132, с. 96–109; 133, с. 151–156].

Таким чином, зважаючи на проведений у даному підрозділі аналіз стану наукової розробки проблеми, який виявив відсутність на сьогодні навіть у американському науковому просторі праці, присвяченої соціальній політиці як адміністрації Ф. Д. Рузвельта, так і Г. Трумена, є підстави вважати цілком перспективним дослідження, яке доведе, що саме у 1933 – 1952 рр. у США сформувалася особлива національна модель соціальної політики.

1.2. Джерельна база дослідження

У добу цифрових технологій та відкритості науки на допомогу українським дослідникам історії США приходять ресурси глобальної мережі Інтернет. Найважливіші документи з американської історії викладені на різних сайтах. До того ж pdf-формат багатьох із них дозволяє отримати точний аналог паперового варіанту, а скановані копії архівних матеріалів містять навіть рукописні примітки на документах за їхньої наявності.

Навіть у випадку простого точного розміщення на сайті тексту документів джерельного характеру не втрачається основне, що потрібно для проведення дослідження, – їхній зміст. Тому, відповідаючи сучасним світовим тенденціям, представлене дисертаційне дослідження ґрунтується, насамперед, на використанні електронних ресурсів – оцифрованих американських джерел з історії соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена.

Важливо за таких обставин звернути увагу на основні групи сайтів, ресурси яких містять джерельні матеріали для дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена:

- сайти меморіальних президентських бібліотек Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена;

- сайти федеральних урядових установ, а саме: Адміністрації соціального захисту, Міністерства праці, Бюро статистики, Національного управління трудових відносин;
- сайти верифікованих історичних проєктів, таких як: «The American Presidency Project», «The Social Welfare History Project», «The Our Documents Initiative»;
- сайти цифрових повнотекстових баз даних: «EBSCO Information Services», «JSTOR», «Internet Archive: Digital Library», «HathiTrust Digital Library».

Меморіальні президентські бібліотеки Ф. Д. Рузвельта (відкрита у 1941 у м. Гайд-Парк, штат Нью-Йорк) та Г. Трумена (відкрита у 1957 р. у м. Індепенденс, штат Міссурі) функціонують також як музеї та архівні установи. На сайтах обох згаданих бібліотек представлені зручні можливості безкоштовного доступу до оцифрованих архівних документів, що входять до фондів Національного управління архівів та документації.

Пов'язані з соціальною проблематикою тексти президентських інавгураційних промов, звернень до Конгресу та населення, висловлювань під час підписання того чи іншого закону, листування, урядові накази, транскрибовані інтерв'ю – весь цей пласт документів з онлайн-колекцій меморіальних президентських бібліотек складає 32 % джерельної бази цього дисертаційного дослідження [8; 9; 13; 22; 23; 24; 25; 29; 31; 39; 40; 41; 42; 49; 51; 53; 58; 59; 62; 66; 67; 68; 75; 76; 77; 78; 79; 80; 81; 82; 84; 85; 87; 89; 90; 107].

У свою чергу, сайти таких федеральних урядових установ, як Адміністрація соціального захисту, Міністерство праці, Бюро статистики, Національне управління трудових відносин, які містять історичні документи, дозволяють в режимі онлайн дослідити найважливіші тексти соціальних законів, поправок до законів та законопроектів, статистичні дані та звіти [10; 11; 20; 26; 28; 47; 55; 71; 72; 73; 74; 91; 97; 98; 100; 108; 109].

Онлайн-проект «The American Presidency Project», започаткований у 1999 р. професорами Університету Каліфорнії Т. Вуллі та Дж. Пітерсом, містить найважливіші документи, пов'язані з діяльністю президентських адміністрацій у США, зокрема і Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. Інформаційна платформа проєкту

«The Social Welfare History Project» – результат розпочатого у 2010 р. втілення ідеї американського соціального активіста, дослідника Дж. Хансена. На цьому сайті розміщено основні документи з історії соціальних реформ та діяльності соціальних служб США, включно із періодом 1933 – 1952 рр.

Нарешті, сайт проекту «The Our Documents Initiative», створений у 2002 р. з просвітницької ініціативи президента Дж. Буша-молодшого, яким керує Національне управління архівів та документації. Його мета – забезпечити відкритий доступ до найважливіших документів з американської історії. Завдяки усім трьом вищезгаданим онлайн-ресурсам верифікованих історичних проектів у нашому дисертаційному дослідженні було використано офіційні документи, пов'язані з проблемами соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, які не представлені на сайтах меморіальних президентських бібліотек та федеральних урядових установ [12; 14; 15; 43; 46; 52; 64; 83; 86; 88; 95; 102;].

На сайтах цифрових повнотекстових баз даних «EBSCO Information Services» (заснована у 1984 р., центральний офіс розташовано у м. Іпсвіч, штат Массачусетс) та «JSTOR» (заснована у 1995 р., центральний офіс розташовано у м. Нью-Йорк), без перебільшень, можна ознайомитися зі світовим доробком вчених. Матеріали, зокрема з теми нашого дисертаційного дослідження, представлені у вигляді наукової періодики та книг. Доступ до зазначених ресурсів уможливила наявність у Американської бібліотеки імені Віктора Китастого корпоративної підписки на «JSTOR» та у Наукової бібліотеки імені М. Максимовича – на «EBSCO Information Services». Завдяки використанню «EBSCO Information Services» та «JSTOR» у нашому дослідженні було, передусім, значно розширено та проаналізовано корпус використаних наукових праць: статей, монографій, збірок, матеріалів конференцій. Це дозволило детальніше дослідити стан наукової розробки проблем соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена.

Окрім того, повнотекстові бази даних «EBSCO Information Services» та «JSTOR» разом із менш відомими в Україні, до того ж безкоштовними, базами-

сховищами інформації «Internet Archive: Digital Library» (заснована у 1996 р., центральний офіс – м. Сан-Франциско) та «HathiTrust Digital Library» заснована у 2008 р., центральний офіс – м. Енн-Арбор, штат Мічиган) забезпечили доступ до унікальних джерельних матеріалів, пов'язаних із темою нашого дослідження (наприклад, оцифрований оригінал промови 1938 р. з авторськими правками соціального реформатора Г. Гопкінса, або повний оригінальний текст так званого «Солдатського біллю про права» 1944 р., який на інших сайтах зустрічається лише анотовано тощо) [7; 16; 19; 21; 34; 37; 44; 45; 48; 68; 70; 92; 96; 105; 106].

Здійснивши аналіз основних онлайн-ресурсів, які вміщують документи з дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, перейдемо до класифікації та характеристики джерельної бази цієї дисертаційної роботи.

Так, серед офіційних документів, використаних у дослідженні, умовну першу групу складають тексти публічних виступів президентів Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена: щорічні та спеціальні звернення до Конгресу, інавгураційні промови, заяви під час підписання або відхилення законів, промови до американського народу (в паперовому вигляді включені у збірки так званих «Публічних паперів» президентів США; видавались з 1957 р. [64; 65]). Аналіз цієї групи джерел дає змогу простежити та дослідити політичну візію розвитку соціальної політики очільників США у 1933 – 1952 рр.

Ознайомлення з програмними щорічними та спеціальними зверненнями президентів до Конгресу [8; 49; 75; 76; 77; 78; 79; 80; 81; 82], а також з їхніми інавгураційними промовами [39; 40; 41; 42; 43], дозволяє виявити 1) яке місце у внутрішньополітичному розвитку країни глави держави відводили соціальній складовій; 2) яким бачили процес впровадження тієї чи іншої соціальної реформи. У контексті підкреслення тяглості формування та реалізації соціальної політики в США у 1933 – 1952 рр. з усіх публічних офіційних виступів президентів Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена слід виокремити наступні:

- перша інавгураційна промова Ф. Д. Рузвельта від 4 березня 1933 р., у якій вперше в історії США президент закликав до втручання федеральної влади у процес регулювання соціальної сфери, зокрема щодо проблеми масового безробіття [42];
- друга інавгураційна промова Ф. Д. Рузвельта від 20 січня 1937 р. (поширена назва «Третина нації»); під час цього виступу президент, оголосивши, що «прогрес у виході країни з економічної депресії є очевидним», обґрунтував необхідність продовження соціального напрямку діяльності уряду з метою допомоги «третині нації, яка все ще проживає у поганих умовах, має поганий одяг та погано харчується» [39];
- щорічне звернення Ф. Д. Рузвельта до Конгресу від 11 січня 1944 р., у межах якого було представлено план впровадження основних реформ для забезпечення соціально-економічних прав американців після завершення Другої світової війни [82]; промова отримала назву «Економічний білль про права», що підкреслювало наміри адміністрації закріпити права американців на гідний рівень життя, житло, медицину, освіту тощо, як свого часу у «Біллі про права», перших десяти поправах до Конституції США, були закріплені основні політичні права та свободи американських громадян;
- спеціальне звернення Г. Трумена до Конгресу від 6 вересня 1945 р. – перша програмна промова 33-го президента США, яка складалася з 21 пункту щодо післявоєнного розвитку країни [78]; основні соціальні складові цієї програми свідчили не лише про наміри продовжувати соціальну політику рузвельтівського періоду, а й посилити її новими реформами;
- щорічне звернення до Конгресу Г. Трумена від 5 січня 1949 р., у якому нещодавно переобраний на другий термін президент окреслив основні необхідні для впровадження в країні внутрішньополітичні реформи, так званій «Справедливий курс» (за аналогом «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта) [8]; у межах програми «Справедливого курсу» в адміністрації вже був наявний і готовий до втілення план реформ стосовно майже кожної складової соціального розвитку держави.

Дослідження заяв президентів під час підписання соціальних законів або накладання на них вето допомагає простежити не тільки оцінку запропонованих нововведень, дану адміністраціями та персонально Ф. Д. Рузвельтом і Г. Труменом, а ще й їхні зауваження щодо проблем, які лишилися не вирішеними (звісно, за їх наявності) [18; 29; 32; 83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 90; 91].

Крім того, з групи джерел президентських публічних виступів слід додатково залучати до дослідження і президентські промови до американського народу більш неофіційного характеру. Вони виголошувалися у доступній для широкого загалу формі, на відміну від попередньо згаданих звернень до Конгресу та заяв під час підписання законів. До цієї категорії джерел належать тексти радіозвернень Ф. Д. Рузвельта до американців, так звані «бесіди біля каміну», в яких президент у формі спокійної неформальної розмови розповідав американцям про плани свого уряду, торкався злободенних тем та намагався пояснити суперечливі аспекти своєї політики, зокрема і соціальної [2; 22; 26; 23; 24; 25].

Стосовно Г. Трумена у цьому контексті слід зазначити, що він звертався до громадян рідше за свого попередника та й не у формі тривалих розмов неформального характеру. Щоправда, за його президентства з'явилися, крім радіо, ще й телепромови [66; 67]. Але беззаперечним залишається той факт, що Г. Трумену, особливо у перші роки президентства, порівняно з Ф. Д. Рузвельтом, бракувало красномовства у звичайному спілкуванні з народом, і тому трансляція його промов здебільшого проходила у вкрай надзвичайних випадках, наприклад, під час загострення страйкового руху з метою заспокоїти протестувальників [66].

Наступною, не менш важливою, групою офіційних документів джерельної бази нашої дисертаційної роботи є нормативно-правова документація. Вона включає федеральні закони соціального характеру, законопроекти та укази президентів.

Для цього дослідження найбільш важливими серед них, вочевидь, є прийняті Конгресом закони, що впливали на проведення політики зайнятості, впровадження системи соціального захисту, регулювання відносин між

профспілками та роботодавцями, встановлення стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу, реалізацію політики щодо розвитку житлової сфери, медицини та освіти [7; 16; 17; 38; 44; 52; 54; 55; 61; 70; 72; 73; 74; 95; 99; 102; 106; 109].

Аналіз цих документів, на нашу думку, дозволяє зрозуміти створений механізм функціонування соціальних реформ без нашарування сторонньої оцінки. До того ж, нерідко у тексти самих законів були включені важливі статистичні дані та опис причин і передумов їхньої появи.

У свою чергу, аналіз наявних соціальних законопроектів, які не вдалося затвердити у Конгресі, президентських вето, указів уряду щодо діяльності окремих агентств соціального характеру, додатково розкривають особливості запропонованих інструментів формування та регулювання соціальної сфери у США за адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена [53; 13; 14; 15; 107].

Третьою, і останньою, групою офіційних документів джерельної бази дослідження є звіти спеціальних федеральних установ та організацій, що займалися соціальними питаннями у США в 1930-х – на початку 1950-х рр., а також публікації статистичних даних офіційних урядових агенцій наступного періоду (передусім, йдеться про сучасні збірки Бюро статистики США, в яких наводяться історичні соціальні показники розвитку країни).

Перші містять інформацію про результати своєї діяльності та/або розроблені проекти майбутніх соціальних реформ в Америці (наприклад, з покращення медичної та освітньої галузей) [21; 28; 34; 68; 71; 97; 98; 100]. Другі – головні соціально-економічні показники у досліджуваній період, отримані шляхом тривалого процесу збору та обробки даних [5; 11; 20; 35; 36; 47; 57; 63; 101; 108]. Комплексний аналіз цієї категорії джерел дозволяє простежити зміни в житті американців 1930-х – початку 1950-х рр., які відбувалися під безпосереднім впливом соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена.

Таким чином, залучення всіх складових офіційних документів джерельної бази дослідження у вигляді 1) текстів президентських публічних виступів, 2)

нормативно-правової документації, 3) звітів та статистичних даних федеральних установ, зокрема і сучасних, дозволяє, відповідно, по кожній складовій соціальної політики уряду:

- проаналізувати запропоновану адміністраціями Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена програму розвитку;
- з'ясувати створений (або тільки винесений на обговорення) механізм її впровадження;
- дослідити короткострокові результати та довготривалі наслідки за їхньої наявності.

Крім офіційних документів, для дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена присутнє значення мають джерела особового походження: мемуарна література та наукові, публіцистичні твори свідків і безпосередніх виконавців соціальних проєктів у США у 1933 - 1952 рр. Залучення таких джерел під час дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена є необхідним. Зазвичай дані, що не містяться в офіційних документах, але наводяться, наприклад, у мемуарах, можуть істотно розширити уявлення про ту чи іншу подію з історії американської соціальної політики у 1933 – 1952 рр. Однак під час використання таких джерел, звісно, має враховуватися серйозний суб'єктивізм поданої у них інформації.

З-поміж літератури мемуарного характеру, що стосується періоду президентства Ф. Д. Рузвельта, виділяються праці письменника та журналіста Р. Шервуда, дружини 32-го президента США Е. Рузвельт та першої в американській історії жінки-міністра Ф. Перкінс.

Праця Р. Шервуда «Рузвельт і Гопкінс: бачення сучасника» була написана майже одразу після подій, про які розповідає автор. Найважливішою для нашого дослідження є частина праці, в якій автор, використовуючи архів одного з найактивніших виконавців рузвельтівських соціальних перетворень Г. Гопкінса, розкриває характер внутрішньополітичних реформ Ф. Д. Рузвельта довоєнного періоду [3].

Необхідно також враховувати, що Р. Шервуд – не просто письменник, журналіст і драматург. На початку 40-х рр. ХХ ст. він перебував на державній службі, а також був близьким другом Г. Гопкінса. Тому логічно припустити, що у своїх спогадах він дещо перебільшував або применшував значення тих чи інших політичних діячів у впровадженні реформ, зокрема соціальних. Проте, попри доцільність критичного ставлення до поданої Р. Шервудом інформації, його напрацювання досі не втратили свого значення, а тому можуть бути використані для дослідження американської соціальної політики у 1930-х рр. [3; 4].

Е. Рузвельт, дружина президента Ф. Д. Рузвельта, є авторкою багатьох мемуарів, однак проблеми соціального характеру широко представлені саме у праці «Це я пам'ятаю» [69]. Аналіз цього тексту в комплексі з мемуарами першої в уряді США жінки-міністра Ф. Перкінс «Рузвельт, якого я пам'ятаю», додатково дозволяють розкрити особливості формування та втілення соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта [60]. Хоча, звісно, варто враховувати, що обидві авторки з огляду на їхній статус, в першому випадку сімейний, а в другому – професійний, не могли достатньо критично оцінювати результати соціальних реформ, проведених адміністрацією Ф. Д. Рузвельта.

З усієї мемуарної літератури, що висвітлює 40-і – початок 50-х рр. ХХ ст., для дослідження цього періоду варто використовувати, насамперед, опубліковані спогади самого Г. Трумена, присвячені винятково рокам його президенства, а не історії життя в цілому. Йдеться про двотомник, до якого увійшли книги під назвами «Мемуари Гаррі Трумена: рік рішень: 1945» та «Мемуари Гаррі Трумена: роки спроб та надії: 1946 – 1950» [104; 103].

У цих працях президент, зосередивши основну увагу на зовнішній політиці, згадує і найсуперечливіші питання соціальної політики у період своєї адміністрації. Звісно, подана у мемуарах Г. Трумена інформація про його соціальні реформи потребує перевірки і критичного переосмислення, адже автор, як і всі мемуаристи, намагався якнайкраще представити свої дії майбутнім

поколінням. У будь-якому разі, ці праці мають неабияке значення для комплексного вивчення проблем соціальної політики в США у 1933 – 1952 рр.

Наукові, публіцистичні, літературно-побутові твори (щоденники) свідків та безпосередніх виконавців соціальних проектів адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена також є важливою категорією джерел особового походження, представленою, до того ж, достатньо широко.

Зокрема, на особливу увагу у контексті нашого дослідження заслуговує програмна робота Г. Гопкінса «Що таке американський шлях?», яка містить інформацію щодо бачення майбутнього Америки одним з ключових діячів адміністрації Ф. Д. Рузвельта, одним з його найближчих соратників, який безпосередньо керував багатьма рузвельтівськими соціальними проектами [37]. Основний аналіз Г. Гопкінс у згаданій праці присвятив організації масштабної системи громадських робіт у США, за яку саме він і відповідав.

Для виявлення додаткової інформації щодо діяльності першої програми громадських робіт адміністрації Ф. Д. Рузвельта (мережі Цивільних корпусів збереження природних ресурсів) джерельну важливість має звіт її керівника – Р. Фечнера [19]. Щоденники ще одного відомого діяча рузвельтівської доби Г. Моргентау, який в різні роки займав відповідальні посади в уряді, дозволяють ознайомитись з протилежним до точки зору Г. Гопкінса баченням того, які функції мала виконувати держава у соціальному розвитку США [51].

З-поміж праць членів кабінету уряду Г. Трумена варто відзначити публікацію у профільному періодичному виданні В. Тісона, головного юридичного радника у Міністерстві праці. Він провів блискучий, на наш погляд, аналіз законодавства, що регулювало мінімальну заробітну плату, максимальну тривалість робочого часу та заборону дитячої праці, тим самим показавши, у якому напрямку рухався уряд, приймаючи цю соціальну реформу [105].

Крім того, з думками наближених до Г. Трумена осіб є можливість ознайомитись не тільки у їхніх опублікованих творах, а й через взяті пізніше в рамках проєкту усної історії вже згадуваної меморіальної президентської бібліотеки інтерв'ю. Зокрема, можна переглянути транскрипт інтерв'ю з

Л. Кейзерлінгом, членом фактично головного з 1949 р. дорадчого органу при президентові (Ради економічних консультантів), який відігравав важливу роль у проведенні політики зайнятості труменівської доби [58]. Через такий проєкт стало можливим ознайомлення і з думками вже згаданого В. Тісона, викладеними у більш довільній та неформальній, ніж у науковій статті, формі [59].

На протигагу В. Тісону та Л. Кейзерлінгу, праці та свідчення яких, в більшій чи меншій мірі, були комплементарними щодо соціальної політики адміністрації Г. Трумена, опублікована доповідь перед Конгресом США сенатора Р. Тафта «Повзучий соціалізм» відображає гіперкритичне ставлення республіканської опозиції майже до всіх соціальних нововведень, запропонованих президентом [93].

Доповідь Р. Тафта є важливим елементом джерельної бази нашого дослідження, адже в цілому вона вміщує усі основні пункти, за якими республіканці за часів президентства Г. Трумена чинили спротив проведенню соціальних реформ у США (фактично, за всіма напрямками, окрім житлової політики).

Додатковими джерелами особового походження, в яких розкриваються окремі аспекти соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, є збережені щоденники високопосадовців та активних учасників соціального реформування країни 30-х – початку 50-х рр. ХХ ст. [9; 31; 46]. Завдяки цим джерелам можна знайти відповіді на питання про те, як, наприклад, у владних кабінетах реагували на критику реформ і чи реагували взагалі тощо.

Окрім праць безпосередніх історичних виконавців соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, важливими для залучення до джерельної бази з досліджуваної проблематики є науковий доробок економістів Дж. М. Кейнса та Е. Хансена.

З огляду на резонанс, викликаний ідеями, викладеними у праці видатного економіста-теоретика Дж. М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей», який не вщухав протягом усього періоду президентства Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, ця книга є важливим джерелом для нашого

дисертаційного дослідження [1]. Досі точаться історіографічні дискусії щодо безпосереднього впливу економічної теорії кейнсіанства на «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта, зокрема на його соціальну складову. Крім напрацювань Дж. М. Кейнса, детального аналізу потребують також економічні ідеї Е. Хансена (так званого «американського Кейнса»), які відіграли важливу роль у формуванні повоєнної політики зайнятості уряду Г. Трумена [30].

Істотно підсилює джерельну базу дослідження і залучення періодичної преси 30-х – початку 50-х рр. ХХ ст. Зокрема, використання архівних матеріалів популярної газети «Нью-Йорк Таймз» дозволяє простежити, наприклад, які саме з усіх численних соціальних проєктів «Нового курсу» знаходили найбільшу підтримку серед громадськості, а які – критикувалися; або якою була реакція суспільства на масові страйки післявоєнного періоду [10; 33; 50; 94; 110].

З іншого боку, завдяки оцифрованим архівам періодичного видання «Дайджест Конгресу» (попри промовисту назву, не є офіційним друкованим органом Конгресу, проголошує свою незаангажованість і незалежність від партій і політичних угруповань), існує можливість ознайомитися з прикладами більш фахового аналізу політичного контексту досліджуваного періоду [92; 96;].

Наостанок зазначимо допоміжний елемент джерельної бази нашого дослідження – ресурси американського громадського історичного проєкту «Живий «Новий курс»». Вони включають матеріали ілюстративного характеру щодо соціальних проєктів внутрішньої політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта та їхньої подальшої долі і відображення у сьогоденні, а також спогади пересічних американців про життя в 30-х рр. ХХ ст., які дозволяють посутньо розширити уявлення про соціальні проєкти «Нового курсу» [48; 56].

Таким чином, використання електронних ресурсів – оцифрованих верифікованих матеріалів з історії соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена – надало можливість залучити до нашого дисертаційного дослідження наступні групи джерел: офіційні документи (тексти президентських промов, нормативно-правова документація, звіти та статистичні матеріали урядових установ), джерела особового походження (мемуарна

література, наукові, публіцистичні праці сучасників подій, окремі щоденники і листи, транскрипти інтерв'ю), додаткові дані з періодичної преси та ілюстративного ресурсу.

У комплексі зазначена джерельна база дозволила авторці дисертаційного дослідження якомога ґрунтовніше проаналізувати соціальну політику адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена під час виконання поставлених дослідницьких завдань.

Підсумовуючи результати дослідження, викладені у цьому розділі, варто підкреслити, що історіографічний аналіз теми дисертаційної роботи засвідчив, що американська історична та інші соціальні науки (зокрема, політологія, соціологія, економіка) накопичили достатній масив праць, які містять широке коло інформації про соціальну політику адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. Цей факт пояснюється постійним суспільним та політичним інтересом американських інтелектуалів до згаданої проблеми. Проте аналіз за хронологічно-проблемним принципом продемонстрував відсутність навіть в американській історіографії праці, присвяченої безпосередньо дослідженню цілісного оформлення американської соціальної політики саме за адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.).

Було виявлено, що розробка досліджуваної теми в європейській історіографії не є достатньо ґрунтовною для охоплення повної картини перебігу соціальних реформ адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та, що більш характерно, Г. Трумена. Разом з тим, цілком доцільним, на нашу думку, можна вважати, що згадані праці європейських авторів та простежені у них тенденції досліджень підкреслюють інтернаціональну зацікавленість у вивченні проблем «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта, зокрема соціальних.

На прикладі багатьох радянських праць було простежено, що ідеологічний тиск за часів існування СРСР унеможлилював появу різних оцінок і думок серед вчених стосовно соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, як, наприклад, це відбувалося у США. Українська історична наука, на наш погляд, хоча і лишається поки що на початковому етапі розробки проблем

соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта та її історії внутрішньополітичного розвитку США у цілому, але, з огляду на відсутність тиску колишніх радянських і теперішніх російських ідеологічних установок та кліше, має кращі перспективи якісного дослідження цього напрямку.

Охарактеризована у розділі доступна джерельна база виявилася, на нашу думку, достатньо репрезентативною та повною для проведення комплексного дослідження соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, передусім, на основі первинних джерел, а не опрацьованих іншими дослідниками матеріалів та їхніх висновків.

Слід наголосити, що основу опрацьованої джерельної бази складають офіційні документи, джерела особового походження, додаткові матеріали з періодичної преси та спеціалізованого онлайн ресурсу громадського проєкту. З першої згаданої групи, яка представляє найбільший науковий інтерес для нашого дослідження, під час роботи над дисертацією були залучені, головним чином, нормативно-правова документація (закони, законопроєкти та президентські укази), а також програмні президентські промови і звіти та статистичні матеріали федеральних установ. З групи джерел особового походження під час дослідження найбільше використовувалася мемуарна література, враховуючи, звісно, серйозний суб'єктивізм поданої у ній інформації.

РОЗДІЛ II

УРЯДОВА ПОЛІТИКА ЗАЙНЯТОСТІ ТА СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У США У ПЕРІОД 1933 – 1952 рр.

2.1. Заходи з подолання безробіття

Проблема безробіття стала головним соціально-економічним викликом для США у 1930-х рр. «Велика депресія» 1929 – 1933 рр., що погіршила стан практично всіх галузей американської економіки, надала цій проблемі небачених до того часу національних масштабів. За даними Бюро трудової статистики Міністерства праці США у 1933 р., коли Ф. Д. Рузвельт прийшов до влади, безробітними офіційно були щонайменше 13 млн американців, а за даними Інституту Олександра Гамільтона – більше 14 млн [258, р. 52] (зауважимо, що радянські автори здебільшого завищували цей показник взагалі до 17 млн [148, с. 42]). Насамперед, ці цифри означали, що близько 24 % всіх працездатних американців залишилися без засобів до існування, що водночас стало найвищим показником безробіття в історії США.

Безробіття переставало бути вже суто економічною проблемою. Загальною характерною картиною для Америки тих часів були натовпи безробітних біля зачинених заводських та фабричних воріт із написом «Працівників не потребуємо!», який за чотири роки економічної кризи вже встиг з тимчасового перетворитися на постійний та гарно оформлений. Люди, які були непевні, чи знайдуть вони роботу наступного дня, наступного тижня, місяця, року, почали втрачати віру у власні сили [261, р. 118].

В Америці, де впродовж століть вважалося, що кожен заслуговує рівно на те, що має, з початку 1930-х рр. зазначений вище принцип фактично перестав працювати. Однак, не зважаючи на те, що мільйони втратили роботу не з власної провини, і так само тепер не з власної провини не могли знайти нову, кожен безробітний переживав особисту драму, адже відчував свою безпорадність та нікчемність через нездатність прогодувати себе та свою родину.

За таких умов вже у процесі становлення федеральної соціальної політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта проблема безробіття відіграла, на нашу думку, ключову та стимулюючу роль, адже новий уряд мав негайно реагувати на виклик часу, породжений «Великою депресією», відродити моральний дух нації та повернути надію всім зневіреним. У своїй інавгураційній промові від 4 березня 1933 р. 32-й президент США закликав американців, насамперед, не боятися і переходити до негайних дій [42]. Ф. Д. Рузвельт визначив працевлаштування людей «найпершим та найголовнішим завданням». У якості одного із засобів виконання такого завдання він запропонував «створення робочих місць безпосередньо урядом... водночас завдяки такому працевлаштуванню вирішуючи нагальні проблеми зі стимулювання та реорганізації використання природних ресурсів» [42].

Подібна ініціатива була безпрецедентною в історії США. До цього часу у разі втрати роботи людина мала розраховувати, передусім, на власні сили та на особливості «країни можливостей», де не працювати було головною ознакою неповноцінності та лінощів. У крайньому разі, якщо не виходило знайти роботу самостійно, можна було тимчасово долучитися до наявної ще з колоніального періоду Америки програми «гідної бідності» (інші назви – «закони про пауперів» або «бідняцькі закони»), у межах якої на рівні місцевої громади потрібно було виконати певну суспільно корисну роботу, щоб отримати гроші на існування з благодійних внесків інших громадян [289, р. 327].

Ця програма за півтора століття не набула системного характеру та популярності серед американців, а тому за своїм масштабом абсолютно не відповідала потребам масового безробіття, спричиненого «Великою депресією». З огляду на вищезазначене, вважаємо, що є всі підстави стверджувати, що адміністрації Ф. Д. Рузвельта належало організувати політику зайнятості з запровадженням прямого впливу уряду на створення робочих місць в США майже від самого початку.

Мережа Цивільних корпусів збереження природних ресурсів стала першою програмою, організованою в роки «Нового курсу», з метою

працевлаштування безробітних. Вона була створена 31 березня 1933 р. у межах надзвичайного антикризового законодавства перших 100 днів адміністрації Ф. Д. Рузвельта. З федерального бюджету на мережу Цивільних корпусів виділили 10 млн дол., а її основним завданням було визначено тимчасове працевлаштування молоді. Безробітні юнаки віком 18–25 років (17–18 років з 1937 р.) протягом шести місяців могли отримати роботу у мережі робітничих таборів, які займалися природоохоронною діяльністю (доглядом за лісами, заповідниками, ґрунтами та водними ресурсами). Учасникам програми виділялись одяг, житло, харчування, медичне обслуговування.

Крім того, було передбачене і грошове утримання до 30 дол. на людину в місяць, з яких більшу частину, близько 25 дол., кожен здебільшого намагався надіслати родині [19, р. 6–7]. Керівниками корпусів призначали ветеранів, офіцерів Першої світової війни, які забезпечували дотримання військової дисципліни учасниками програми. На національному рівні мережу Цивільних корпусів збереження природних ресурсів за вказівкою Ф. Д. Рузвельта очолив віце-президент Національної асоціації машиністів Р. Фечнер [131, с. 23].

Оскільки одним із головних завдань цієї програми було покращення стану навколишнього середовища країни, її учасниками було реалізовано чимало корисних проєктів. Починаючи з відкриття першого такого молодіжного корпусу 7 квітня 1933 р. із символічною назвою «Рузвельт», поширення програми країною призвело до того, що вже у липні 1933 р. у країні нараховувалося 1463 подібних молодіжних табори [19, р. 7].

Завдяки мережі Цивільних корпусів було висаджено більше 1,5 млн га лісів та парків, облаштовано більше 30 тис. ділянок дикої природи під охороною, проведено історичну реконструкцію полів битв часів Американської революції 1775-1783 рр. та Громадянської війни 1861 – 1865 рр. Найбільш ефективними виявились лісові проєкти Цивільних корпусів, через що всю програму часто називали «лісовою армією». Зокрема, учасники корпусів активно долучалися до гасіння лісових пожеж, для запобігання яких збудували мережу спостережних веж та ровів. Зрештою, з усіх будь-коли штучно створених лісів у США більше

половини були насаджені саме завдяки програмі Цивільних корпусів збереження природних ресурсів [261, р. 174].

Тим часом успіхи цієї програми як заходу з подолання безробіття шляхом залучення молоді на громадські роботи в мережі корпусів були менш визначними, ніж у реалізації природоохоронних проектів. По-перше, слід зауважити, що після завершення шестимісячного терміну роботи в Цивільних корпусах молоді люди зазвичай знов ставали безробітними. По-друге, програма за обсягами могла тимчасово забезпечити роботою лише невелику кількість безробітних.

За офіційними статистичними даними упродовж першого року існування Цивільних корпусів роботу у такий спосіб отримали 290 тис. осіб, що означало вирішення проблеми безробіття лише для 2 % безробітних американців. За весь період існування програми (1933 – 1941 рр.) тимчасову роботу завдяки Цивільним корпусам отримували у середньому 250–300 тис. осіб щорічно (максимальна кількість учасників була у 1935 р. (459 тис. осіб), мінімальна – у 1941 р. (126 тис. осіб)) [35, р. 200]. Вищевказаних показників, вочевидь, не було достатньо для розв'язання проблеми масового безробіття. Однак те, що витрати на громадські роботи, організовані в Цивільних корпусах, не вимагали більше коштів, ніж було передбачено їхнім функціональним призначенням (охороною та збереженням природних ресурсів), на наш погляд, і забезпечувало стійку підтримку американським суспільством цієї програми.

Створення першої урядової програми зайнятості в межах діяльності Цивільних корпусів у березні 1933 р. загостило іншу принципову проблему американського безробіття: вже в перші дні діяльності нової президентської адміністрації виявилось, що у країні взагалі не існує федеральної служби зайнятості, яка мала б координувати дії влади і самих безробітних. Ще під час Першої світової війни як федеральне агентство існувала Служба зайнятості США. Ця організація на федеральному рівні через мережу 350-ти штатних представництв контролювала забезпечення робочою силою виробництв, що

працювали на потреби війни. Однак з березня 1919 р. Конгрес припинив фінансування цієї установи [57].

За таких умов, хоча на рівні деяких штатів місцеві служби зайнятості формально продовжували функціонувати (на початку 1933 р. їх налічувалось усього 42), без федерального фінансування у роки «Великої депресії» їхня діяльність виявилася майже паралізованою. Зі створенням програми Цивільних корпусів відсутність національного обліку безробітних в країні стала очевидною, а вся система служби зайнятості, за влучним виразом тодішньої очільниці Міністерства праці Ф. Перкінс, існувала «тільки на офіційних фірмових бланках» [60, р. 178].

Їй, першій жінці-міністру в історії США, на нашу думку, належало відіграти непересічну роль в ініціюванні та впровадженні багатьох соціальних реформ часів «Нового курсу», про що йтиметься і у наступних розділах нашого дослідження. Так сталося і з національною системою служби зайнятості. Саме на звернення Ф. Перкінс щодо необхідності вирішення проблеми координації дій влади та самих безробітних і впровадження їхнього обліку Ф. Д. Рузвельт миттєво відреагував наступними словами: «Воскресіть Службу зайнятості і негайно. Використайте можливості Міністерства праці для відбору потрібних людей задля цього» [60, р. 179].

Отже, за активної підтримки з боку адміністрації, відповідаючи на вимоги кризового часу, Конгрес прийняв, а президент Ф. Д. Рузвельт 6 червня 1933 р. затвердив закон щодо урегулювання проблеми відсутності служби зайнятості в Америці, який став відомий як «Закон Вагнера-Пейзера» (за прізвищами конгресменів-ініціаторів відповідного законопроєкту). Головною метою цього закону було визначено «впровадження національної системи зайнятості та здійснення кооперації зі штатами у цьому процесі» [109]. Так була створена Служба зайнятості США в рамках діяльності Міністерства праці, яка мала на національному рівні координувати роботу служб зайнятості на рівні штатів та допомагати у їхньому фінансуванні.

Вже за місяць після прийняття «Закону Вагнера-Пейзера» 192 місцевих представництв Служби зайнятості США почали функціонувати у 120 містах та 23 штатах, а до червня 1934 р. на національному рівні було зареєстровано 12,5 млн безробітних [232, р. 18]. Результат такого нововведення, на наш погляд, говорить сам за себе: у кризові 1930-ті рр. за допомогою системи місцевих служб зайнятості, керованих та фінансованих на федеральному рівні, 26 млн осіб змогли знайти постійну або тимчасову роботу [57]. До того ж важливо підкреслити, що, оскільки зростання американської економіки все ще не могло забезпечити необхідний рівень зайнятості в країні, у цей період безробітні отримували робочі місця здебільшого на ініційованих адміністрацією Ф. Д. Рузвельта різноманітних проектах громадських робіт.

Паралельно з Цивільними корпусами збереження природних ресурсів створенням робочих місць на громадських роботах вже у 1933 р. почали займатися Адміністрація суспільних робіт та Адміністрація цивільних робіт. Від 16 червня 1933 р. в Америці почав діяти один з найвідоміших надзвичайних антикризових законів періоду перших 100 днів адміністрації Ф. Д. Рузвельта – Закон «Про відновлення промисловості». Його основним завданням було впровадження системи державного регулювання промислового сектору в США в умовах кризи, наслідки чого для соціальної сфери будуть детально розкриті у наступному розділі нашого дослідження.

У контексті реалізації політики зайнятості адміністрацією Ф. Д. Рузвельта важливим був II-гий розділ Закону «Про відновлення промисловості», який передбачав впровадження громадських робіт для безробітних за наступними напрямками: «а) будівництво, ремонт та реконструкція шосе, магістралей і громадських будівель; б) збереження природних ресурсів, включно з очищенням водойм, запобіганням ерозії ґрунту та повіням» [102]. Саме задля виконання цього завдання у день підписання нового законодавства Ф. Д. Рузвельт видав наказ про створення Адміністрації суспільних робіт з початковим фінансуванням у 3,3 млрд дол. [14]. Г. Ікес, тодішній міністр внутрішніх справ США, був призначений її очільником.

Адміністрація суспільних робіт мала істотну автономію і від Національної адміністрації відновлення промисловості на чолі з генералом Х. Джонсоном, основної інституції, створеної за Законом «Про відновлення промисловості», і від Міністерства внутрішніх справ. Зокрема, цей факт можна підтвердити тим, що Адміністрація Г. Ікеса могла надавати робочі місця на будівництві, організованому нею самостійно, виділяти фінансування існуючим федеральним агентствам на будівельні роботи з залученням громадських робіт, надавати кредити і навіть гранти штатам або громадським установам, видавати кредити приватним установам. Г. Ікес виділяв фінансування за програмами Адміністрації суспільних робіт лише на масштабні вартісні інфраструктурні проекти, раціонально та педантично контролюючи всі видатки, за що згодом отримав прізвисько «чесний Гарольд» [252, р. 179].

Варто зауважити, що у результаті такого підходу за 10 років існування Адміністрації суспільних робіт за її програмами було серйозно покращено стан національного фонду інфраструктури США. Були споруджені каналізаційні системи та системи водопостачання, електростанції, шосе та магістралі, дамби та канали, системи меліорації, корабельні доки та тунелі, школи та судові будівлі, лікарні та тюрми, авіаносці Йорктаун та Ентерпрайз, 50 воєнних аеропортів, електрифікація залізничного сполучення між Нью-Йорком та Вашингтоном, міст Трібороу у Нью-Йорку, нові будівлі університету Вашингтону в Сіетлі тощо (усього 34 тис. громадських об'єктів) [311, р. 287–288].

Як наслідок, у процесі дослідження було виявлено, що Адміністрацію суспільних робіт під керівництвом Г. Ікеса ані у публічному просторі 30-х рр. ХХ ст., ані у подальших історичних дослідженнях ніколи не звинувачували у так званому «бундоглінгу» – марнотратстві на виконання непотрібної роботи. Фінансування Г. Ікес рівномірно розподіляв між усіма 48-ма штатами, виділяючи кошти на спорудження проектів навіть на Гаваях та Алясці, які на той час мали статус «територій», а не штатів. У такий спосіб йому вдавалося уникати і політичних маніпуляцій, і корупційних скандалів [221].

Однак, з іншого боку, маємо визнати, що Адміністрація суспільних робіт у цілому не виправдала сподівань населення та президента у контексті подолання безробіття у кризові часи. Упродовж важкого 1933 р. з призначених на громадські роботи 3,3 млрд дол. Г. Ікес, намагаючись витратити кошти на будівництво справді корисних об'єктів, а не масове створення робочих місць, розподілив тільки 110 млн дол. [252, р. 179].

На відміну від вже згаданої програми мережі Цивільних корпусів, Адміністрація суспільних робіт не виплачувала заробітну плату найнятим колишнім безробітним. З нею, зазвичай, підписували контракти федеральні, штатні, місцеві або навіть приватні підрядники, які їй давали роботу людям, насамперед, висококваліфікованим спеціалістам та інженерам. Так, за 6 млрд дол., які Адміністрація суспільних робіт витратила упродовж свого існування у 1933-1943 рр., додаткових робочих місць було створено настільки небагато, що дані про кількість зайнятих на її проектах, як було з'ясовано у ході дослідження, навіть не увійшли до переліку вагомих показників Бюро перепису населення (винятковим слід вважати показник 1934 р., коли роботою вдалось забезпечити цілих 694 тис. осіб) [121, с. 149].

У свою чергу, у листопаді 1933 р. була створена Адміністрація цивільних робіт з ініціативи Г. Гопкінса, у минулому соціального працівника та з початку 1930-х рр. найголовнішого радника Ф. Д. Рузвельта щодо соціальних програм. На цей момент він вже розпочав діяти у межах програми федерально-штатної системи виплат соціальної допомоги, про яку докладно йтиметься у наступному підрозділі. На її досвіді Г. Гопкінс переконався у тому, що прямі соціальні виплати задля підтримки сімей безробітних руйнують моральний дух американців. Тому, на відміну від Г. Ікеса, Г. Гопкінс у своїй діяльності взимку 1933 – 1934 рр. керувався прагненням створити якомога більше не корисних інфраструктурних проектів, а робочих місць [126, с. 12–13].

За таких умов його програма громадських робіт від самого початку виглядала погано спланованою, нестабільною та політично вразливою до критики опонентів. Та водночас для мільйонів американських безробітних вона

була найгуманнішим способом протриматися взимку 1933 – 1934 рр. З дозволу президента Г. Гопкінс закликав мобілізувати на громадські роботи Адміністрації цивільних робіт таку кількість безробітних, яка відповідала б чисельності американської армії часів Першої світової війни: за 30 днів в межах її діяльності було надано роботу 4 млн американських безробітних [201, р. 47].

На наш погляд, ціною такого начебто успіху Адміністрації цивільних робіт стала різка критика самої програми та її недовготривалість. Зазвичай роботи були організовані нашвидкуруч, здебільшого були некваліфікованими і, відповідно, тривалих перспектив у суспільстві не мали. Тому висока вартість програми – цілих 0,9 млрд дол. за три місяці, викликала логічні звинувачення у вже згаданому «бундоглінгу», «практиці згрібання листя» і навіть корупції [218, р. 133]. Отже, більшість тодішніх проектів Г. Гопкінса не були коштовними й масштабними, через що їх звинувачували в постійній практиці виконання непотрібної роботи, хоча, попри все, своє завдання в боротьбі з безробіттям ці проекти виконували.

Г. Гопкінс, у свою чергу, був непохитним у прагненні дати людям роботу і навіть в умовах різкої критики продовжував свої проекти. Це стосувалося, зокрема, і проектів громадських робіт для людей творчої праці. Оскільки далеко не все з творчості американських письменників та художників, яких задіяла Адміністрація цивільних робіт, мало художню цінність, у Г. Гопкінса на закиди критиків був свій зрозумілий аргумент: «Чорт! Та вони ж також мають щось їсти, як і всі інші!» [3, с. 142]. Долю ефективної, але суперечливої, організації вирішив сам президент Ф. Д. Рузвельт, коли не підтримав пропозицію Г. Гопкінса продовжити діяльність Адміністрації цивільних робіт навесні 1934 р. Будучи талановитим виконавцем, Г. Гопкінс ліквідував її так само швидко, як і організував.

Проте більш важливим нам здається те, що й сам Ф. Д. Рузвельт до цього часу ще остаточно не визначився з ключовим вектором політики зайнятості свого уряду. Дійсно, було організовано декілька вищезазначених програм громадських робіт під керівництвом уряду. Проте це все було поки що на рівні експериментів

і коштували вони достатньо дорого. До того ж основна ставка робилася на те, що відновлена промисловість, як це передбачалося у планах адміністрації, безпосередньо поглине значну частину безробітних. Однак, коли у 1934 – 1935 рр. в країні ще залишалося 10–11 млн людей без роботи [258, р. 52], Ф. Д. Рузвельт прийняв рішення дослухатися до спільної думки Ф. Перкінс, Г. Гопкінса та Г. Ікеса і розпочати масштабну політику так званого «витрачання» – збільшення дефіциту бюджету на потреби збільшення рівня зайнятості. Президент і далі у своїх промовах говорив про необхідність збалансувати бюджет, але вже з 1936 р. у приватних розмовах зізнавався, що фактично не знав, як цього досягти у кризових умовах [51].

8 квітня 1935 р. за підтримки президента був прийнятий Закон «Про асигнування на надзвичайну допомогу», який передбачав організацію громадських робіт за наступними принципами: 1) роботи мають бути корисними; 2) більшу частину витрат має становити оплата праці; 3) кошти, надані на проекти, мають швидко витрачатися [25]. Керівництвом нової програми займалися Ф. Уокер, який очолив Відділ заявок та інформації, Г. Ікес, у віданні якого був Дорадчий комітет з розподілу фондів, та Г. Гопкінс, який став керівником нової Адміністрації розвитку громадських робіт [15].

Необхідно відзначити, що до компетенції Ф. Уокера та Г. Ікеса входили розробки, обговорення та розрахунки організації нових громадських робіт, а Адміністрація Г. Гопкінса реалізовувала нові проекти на практиці. Такий доволі громіздкий апарат Ф. Д. Рузвельт створив для того, щоб поєднати прагнення Г. Ікеса організувати громадські роботи з позицій бізнесмена та Г. Гопкінса – з позицій соціального адміністратора; Ф. Уокеру в цій справі належала роль арбітра [131, с. 24].

Беручи до уваги дані, наведені у підсумковому звіті Адміністрації, що охоплював весь період її діяльності у 1935 – 1943 рр., можна простежити, що у програмах жінки складали 12–18 %, афроамериканці – 16–20 %, фермери – 13,7 %. Таким чином, перевага у забезпеченні роботою в межах цієї адміністрації надавалася білошкірому чоловічому населенню міст. У цілому ж можна

стверджувати, що амбітні плани Ф. Д. Рузвельта щодо створення ефективної програми громадських робіт були реалізовані: адже з другої половини 1930-х рр. Адміністрація розвитку громадських робіт у середньому зулучала до 3 млн безробітних щорічно [21, р. 24].

Було також враховано і виправлено помилки, які виявилися і піддавалися суспільній критиці впродовж діяльності попередніх Адміністрацій цивільних та, відповідно, суспільних робіт. Новостворена Адміністрація, виконуючи основне завдання з забезпечення роботою, намагалася реалізувати максимально корисні проекти: збудувала або відремонтувала 2500 шпиталів, 5900 шкіл, 1000 злітних смуг аеропортів, 13000 дитячих майданчиків, реставрувала вуличний театр у Чарльзтауні.

Навіть більше, в межах діяльності Адміністрації розвитку громадських робіт формувалася і творчий напрям: було запроваджено мистецькі курси для душевнохворих у шпиталі Цинцинаті; організовано Федеральний театральний проект, що наймав акторів, режисерів та інших співробітників для постановки вистав, водевілів, циркових номерів, лялькових шоу; створено Федеральний письменницький проект, який випустив більше 1000 публікацій, 51 гідів по штатах та місцевостям, а також Федеральний мистецький проект, що сприяв появі багатьох фресок, репродукцій, реконструкцій та багато іншого (повний перелік реалізованих проектів розміщений на відкритому ресурсі «Живий «Новий курс»») [56].

У підсумку впродовж свого існування (1935 – 1943 рр.) Адміністрація розвитку громадських робіт виплатила учасникам своїх програм більше 9 млрд дол. Опоненти Ф. Д. Рузвельта та критики політики дефіциту бюджету визначали її діяльність як «бундоглінг», «згрібання листя», «ходіння по колу», бо, на їхній погляд, вона стримувала економічне зростання і, відповідно, зростання загального добробуту населення [219, р. 84]. Також відзначали й географічну нерівномірність розподілу проектів, у чому вбачалися політичні маніпуляції на користь перемоги Ф. Д. Рузвельта на виборах 1936 р. Збереження сегрегації афроамериканського населення під час реалізації проектів також було

визнано одним із негативних аспектів діяльності Адміністрації розвитку громадських робіт.

Г. Гопкінс як найактивніший соціальний реформатор рузвельтівського уряду, зі свого боку, переконував у доцільності проведення обраних заходів з подолання безробіття, видавав накази про розслідування випадків корупції та сегрегації, відстоював позиції щодо доцільності дефіцитного бюджету у тодішній конкретній форс-мажорній ситуації [31]. Він пояснював, що зростання національного продукту рано чи пізно має збалансувати бюджет. Зрештою, щоправда, навіть і Г. Гопкінс визнавав, що Адміністрація «не бездоганна, як і не бездоганна сама демократія» [37, р. 12].

Разом із тим статистичні дані Бюро перепису населення свідчать, що 3 млн робочих місць, щорічно створених Адміністрацією розвитку громадських робіт, було недостатньо для подолання масового безробіття: у середньому у 1936 – 1940 рр. без роботи все ще залишалися 5–7 млн осіб [35, р. 73]. Отже, те, що «Новий курс» так і не подолав остаточно проблему безробіття в США, й досі спричиняє дискусії щодо його значення в американській історії.

На думку авторки цього дослідження, досвід, який пережили американці у 1930-х рр. був важким, але, зрештою, вони його опанували без кардинальних політичних потрясінь, держава залишилася демократичною, що, насамперед, було досягнуто завдяки екстремальним, і, можливо, недостатньо ефективним, але безпрецедентним за обсягами, соціальним реформам адміністрації Ф. Д. Рузвельта у сфері зайнятості. Для унаочнення масштабів реалізованих у цьому напрямі проектів пропонуємо звернутись до Додатку Б до нашого дисертаційного дослідження, за допомогою якого можна відстежити розповсюдження громадських робіт у США за програмами «Нового курсу».

Натомість проблему безробіття вдалося остаточно подолати під час Другої світової війни. Американський бізнес повністю відновився і перейшов у фазу багаторічного сталого розвитку, завдяки воєнним замовленням уряду. Американські робітники, у свою чергу, нарешті отримали довгоочікувані робочі місця, яких тепер вистачало на всіх. Як наслідок, до 1943 р. усі проекти урядових

громадських робіт були згорнуті, а Ф. Д. Рузвельт зосередився на вирішенні зовнішньополітичних проблем. На прес-конференції 1943 р. він заявив, що «Лікар «Новий курс»» вже виконав своє призначення, і йому на зміну прийшов «Лікар «Виграти війну»» [12].

У роки Другої світової війни у США відбулося не просто стрімке зростання рівня зайнятості до найвищих показників (у 1943 – 1944 рр. показник безробіття був лише 1–1,5 %), але й подекуди простежувалася нестача робочої сили. Ситуацію з нестачею робітників яскраво, на нашу думку, ілюструють приклади, наведені у праці Д. Перрета: «У так званих «пенсійних містах» (Сан-Дієго, Лонг-Біч тощо) 40 % пенсіонерів повернулися до роботи. Активно наймали людей із особливими потребами: 10 % працівників Форда були незрячими або мали порушення слуху... У ресторані на Мангеттені висіло оголошення: «Будь ласка, будьте ввічливі з офіціантами. Їх знайти важче, ніж відвідувачів»» [289, р. 336].

З іншого боку, вже з 1944 р. адміністрацією Ф. Д. Рузвельта ширилися побоювання щодо повторення масового безробіття 1930-х рр. після завершення Другої світової війни і початку реконверсії. У цей час у світі все більше набували популярності ідеї британського економіста Д. М. Кейнса, який захоплювався «Новим курсом», хоча сам Ф. Д. Рузвельт так ніколи і не підтвердив вплив кейнсіанства на свою внутрішню політику. Економічна теорія, яку розробив Д. М. Кейнс, пропонувала запровадження високого рівня попиту на ринку як засіб уникнення криз і депресій. З цією метою держава мала використовувати всі засоби для досягнення повної зайнятості, зокрема перерозподіл прибутків населення на користь безробітних [1, с. 60].

Серед американської політичної еліти найбільшим прихильником ідеї «повної зайнятості» у часи Другої світової війни був віце-президент у третій адміністрації Ф. Д. Рузвельта, попередник Г. Трумена на цій посаді, Г. Воллес, відомий також завдяки своїй фермерській реформі. У свою чергу, у 1943 р. була видана перша праця-дороговказ так званого «американського Кейнса» – професора з Гарварду Е. Хансена, який з наукової точки зору обґрунтовував

необхідність запровадження «повної зайнятості» населення у повоєнних Сполучених Штатах [30, р. 3–9].

Водночас пересічні американці початку 40-х рр. ХХ ст. були мало знайомі з теорією «повної зайнятості», однак вони добре пам'ятали проблеми безробіття 1930-х рр. Так, опитування 1944 р. виявило, що тільки 40 % респондентів були впевнені, що матимуть роботу після Другої світової війни [326, р. 149]. З іншого боку, американський бізнес, збагачений військовими прибутками, негативно ставився до можливості втручання держави у справи ринку у повоєнний період, зокрема, і з метою підвищення рівня зайнятості, сподіваючись на повернення принципів вільного підприємництва дорозвельтівських часів.

Саме під впливом вищезгаданих ідей, соціально-економічних умов і суспільних настроїв ще з 1943 р. у Сенаті США розпочалися дискусії щодо створення законодавчої бази для впровадження «повної зайнятості» населення як окремого напрямку політики федерального уряду. Зрештою, сенаторами Дж. Мюрреєм, Р. Вагнером, Е. Томасом та Д. Махоні був розроблений та модифікований відповідний законопроект [138, с. 255–256]. Так, законопроект «Про повну зайнятість», відомий як «Білль Мюррея» за ім'ям найактивнішого його ініціатора, був представлений на розгляд 79-го Конгресу у січні 1945 р. [180]. Він складався з 5 розділів, які коротко можна охарактеризувати наступним чином:

1. акт має назву «Закон «Про повну зайнятість» 1945 р.»»;
2. всі американці мають право на отримання корисної та регулярної роботи; для отримання такого права за федеральним урядом має бути встановлений обов'язок гарантувати постійну повну зайнятість в країні; з цією метою федеральний уряд має забезпечити такий обсяг інвестицій та витрат, який необхідний для досягнення повної зайнятості;
3. президент має презентувати на затвердження Конгресу генеральну програму з досягнення повної зайнятості [302, р. 13];
4. над цією програмою протягом року має працювати Рада економічних консультантів як дорадчий орган виконавчої влади при президенті;

5. запропонована президентом програма має бути обговорена та оцінена Об'єднаним комітетом з національного бюджету у Конгресі з метою її подальшого втілення [308, р. 26–27].

Одразу необхідно зазначити, що ідея «повної зайнятості» отримала стійку підтримку президента Ф. Д. Рузвельта, а після його смерті у квітні 1945 р. – його наступника Г. Трумена, про що чітко свідчили їхні публічні заяви, починаючи з січня 1944 р. [82; 78]. Це був революційний для американського суспільства законопроект, який не міг бути сприйнятий однозначно, що і показали дебати у Конгресі. Сенат затвердив «Білль Мюррея» майже без поправок, а ось у Палаті представників республіканці та південні демократи об'єдналися у консервативну коаліцію, яка протягом року протистояла цій законодавчій ініціативі.

У центрі політичних дискусій опинився весь другий розділ «Біллю Мюррея» та саме формулювання назви закону – «Про повну зайнятість». Так, консерватори стверджували, що таке нововведення знищить американське вільне підприємництво шляхом створення можливості для втручання уряду в економічний розвиток США (мається на увазі впровадження зобов'язання забезпечити «такий обсяг інвестицій та витрат, який необхідний для досягнення повної зайнятості» (у «кейнсіанстві» цей принцип відомий як «компенсувальне фінансування»)) [302, р. 11]. У відповідь прихильники законопроекту наполягали на тому, що уряд, насамперед, сприятиме підвищенню рівня зайнятості у приватному секторі і тільки у разі необхідності (наприклад, під час економічної кризи на зразок «Великої депресії» 1929 – 1933 рр.) буде підстраховувати створенням робочих місць на спонсорованих державою проєктах.

Крім того, опонентів ідеї «повної зайнятості» лякала й можливість того, що держава витратить занадто багато коштів на реалізацію цього проєкту, що призведе до збільшення дефіциту бюджету. Проте ліберали, спираючись на ідеї «кейнсіанства», пояснювали, що відсутність безробіття навпаки сприятиме підвищенню рівня прибутків американців і, як наслідок, рівня купівельної

спроможності населення, що врешті-решт збалансує американський бюджет [307].

Консервативна коаліція вказувала, що запропонований закон може надати додаткових важелів уряду в управлінні державою, що призведе до повернення практики регулювання цін, обсягів продукції та розмірів заробітної платні, як це було за часів Другої світової війни. На цей закид ліберальні кола відповідали, що всі рішення, рекомендовані для підвищення рівня зайнятості, прийматимуться тільки через Конгрес, а тому залишаться в руках американського народу. Крім того, у центрі цієї дискусії опинилася і доцільність створення Ради економічних консультантів [137, с. 181].

Що ж до суспільної думки щодо необхідності втілення Законопроекту «Про повну зайнятість» у життя, то, як свідчить опитування журналу «Форчун», лише 38,1 % американців підтримували постійне втручання держави у питання працевлаштування [326, р. 140]. Такі показники були результатом післявоєнного економічного підйому в США, за якого бізнес забезпечував достатній рівень зайнятості й без втручання держави. Нація процвітала завдяки наслідкам війни. Виробництво товарів та послуг у 1945 р. було вдвічі більшим за відповідний показник 1939 р. Якщо прожитковий мінімум збільшився на 30 %, то і прибуток працевлаштованої людини подвоївся, а безробіття впало до менше 2 %, неймовірного показника для країни у мирні часи [273, р. 439].

За таких умов, коли проблема безробіття для населення перестала бути злободенною, творці та прихильники «Біллю Мюррея» мали погодитися на компроміс щодо запровадження довготривалої програми політики зайнятості у США. Зрештою, 2 лютого 1946 р. було прийнято істотно модифікований Закон «Про зайнятість». Президент Г. Трумен спробував накласти президентське вето на відхилення у формулюванні назви закону від ідеї «повної зайнятості». Ще у січні 1946 р. у своєму щорічному зверненні до Конгресу та радіопромові у лютому 1946 р. президент наполягав на підтримці «справжнього закону», який унеможливить зростання безробіття в США, маючи на увазі «Білль Мюррея». Однак вето Г. Трумена подолали у Конгресі, і вже 20 лютого 1946 р. президент

підписав цей закон у запропонованому варіанті, зауваживши, що «...такий результат – це не те, на що я сподівався» [86].

Таким чином, на наш погляд, головний компроміс полягав у тому, що у цьому законі йшлося про необхідність досягнення «максимального рівня зайнятості» замість «повної зайнятості». До того ж, у законі не зазначалося, що у найближчий час має бути створено конкретно 60 млн робочих місць. Також ще одним важливим пунктом було те, що у Законі «Про зайнятість» 1946 р. держава зобов'язувалася не гарантувати робоче місце кожному бажуючому американцю, а «сприяти максимальному працевлаштуванню для тих, хто може і хоче працювати» [7].

З цією метою створювалася підзвітна президенту Рада економічних консультантів. Рада повинна була стежити за економічним розвитком країни та готувати щорічний підсумковий звіт з рекомендаціями щодо підвищення рівня зайнятості в країні. Президент, у свою чергу, оголошував ключові поради Ради економічних консультантів у вигляді програми розвитку під час щорічного економічного звернення до Конгресу. Механізм реалізації проектів та рекомендацій Ради економічних консультантів після детального вивчення та аналізу розробляв та представляв спеціальний комітет у Конгресі [7].

Підсумовуючи аналіз боротьби за вищезгаданий історичний закон, є підстави констатувати, що, хоча у 1946 р. американським лібералам цілковито не вдалося законодавчо забезпечити й реалізувати ідею «повної зайнятості», однак, завдяки компромісу, в цілому радикальний Закон «Про зайнятість» таки було прийнято навіть за умов потужної опозиції як у Конгресі, так і відсутності стійкої підтримки у суспільстві.

Переходячи до втілення зазначеного закону в життя, слід звернути увагу на те, що майже відразу ж було створено першу Раду економічних консультантів, яка складалася з професійних економістів Д. Кларка, Л. Кейзерлінга та Е. Норса (голова) [212, р. 170]. Їхня діяльність, на думку авторки дослідження, достатньо докладно ілюструє витяг з першого звіту Ради перед президентом Г. Труменом, підготовленого вже у 1947 р. Зокрема, у звіті містились наступні дані:

1. інформація про рівні зайнятості, виробництва та купівельної спроможності, наявні у Сполучених Штатах поточного року;
2. інформація про рівні зайнятості, виробництва та купівельної спроможності, необхідні для виконання мети Закону «Про зайнятість» 1946 р.;
3. поточні та прогнозовані тенденції у рівнях зайнятості, виробництва та купівельної спроможності;
4. огляд економічної програми федерального уряду у контексті її впливу на рівень зайнятості в США;
5. програма для досягнення або підтримки високого рівня зайнятості, виробництва і купівельної спроможності та рекомендації щодо її впровадження.

Зазначені вище пункти, підготовлені Радою економічних консультантів, увійшли до першого Економічного звіту Г. Трумена, проголошеного під час щорічного президентського звернення до Конгресу у січні 1947 р. [81]. Традиція президентських економічних звітів перед нацією на основі розробок професійних експертів дотепер існує в американській практиці, що значно полегшує зорієнтування як політичної еліти, так і простих громадян у справах, які стосуються безробіття та інших важливих економічних питань. Утвердженню такої традиції, на наш погляд, істотно посприяла активна співпраця адміністрації Г. Трумена та новоствореної за Законом «Про зайнятість» 1946 р. Ради економічних консультантів.

Особливо помітним вплив цієї установи на президентську соціально-економічну політику став за головування Л. Кейзерлінга (з 1949 р. – виконуючий обов'язки голови, а з 1950 р. – голова Ради). Програма внутрішньополітичного розвитку країни, оголошена Г. Труменом у 1949 р. після переобрання на президентську посаду, що отримала назву «Справедливий курс», готувалася переважно саме Л. Кейзерлінгом. Окрему увагу він продовжував приділяти проблемі недопущення зростання безробіття у країні, що, як свідчать статистичні дані, мало цілком продуктивні наслідки: безробіття у роки президентства Г. Трумена ніколи не перетинало позначку 4 % [35, р. 200].

Так вперше у США було започатковано елементи планування, спрямовані на регулювання рівня зайнятості не лише в екстремальних умовах кризи, як за часів «Нового курсу», а й у роки повоєнного процвітання США, коли країна перетворилася на найпотужнішу економіку світу. Цілком природно, що реакція суспільства на таке нововведення не могла бути одностайною. Консерватори продовжували стверджувати, що втручання держави у забезпечення рівня зайнятості може зруйнувати американські традиції вільного підприємництва.

Більш радикальні ліберали та ліві сили, навпаки, звинувачували адміністрацію Г. Трумена у політичній неспроможності реалізувати ідею «повної зайнятості». Разом із тим, зважаючи на вищезгадані тривалі політичні дискусії навколо створення механізму втручання держави у забезпечення високого рівня зайнятості американського населення, стає зрозумілим, що компромісний закон 1946 р. був єдиним правильним рішенням у такій ситуації [137, с. 182].

Безробіття ніколи не мало масового характеру за часів президентства Г. Трумена в США, а у деякі роки його адміністрації в країні взагалі було досягнуто омріяної американськими лібералами позначки повної зайнятості населення, що можна простежити за побудованим графіком у Додатку В до цієї дисертаційної роботи, який у відсотках демонструє рівень безробіття у США упродовж досліджуваного періоду. Рівень доходів на родину був безпрецедентно високим, американці процвітали. Зі свого боку політика зайнятості уряду Г. Трумена, яка закладалася через функцію контролю, закріплену Законом «Про зайнятість» 1946 р., відіграла важливу роль у даному контексті.

Народжена з ідеї «повної зайнятості» політика була втілена у прогнозуваннях всієї економічно-соціальної складової розвитку держави – у звітах Ради економічних консультантів, а потім у президентських зверненнях до Конгресу. Йшлося не лише про кількість безробітних, а й про ціни, зарплати, купівельну спроможність, інфляцію. Кожного року Рада подавала свої прогнози щодо наступного річного циклу. Президент представляв їх Конгресу та нації. Країна тримала руку на пульсі, всі знали, що відбувається і на що чекати, а отже,

на наш погляд, маємо всі підстави стверджувати, що внаслідок впровадження програми контролю зайнятості адміністрацією Г. Трумена ризик повторення масового безробіття американців часів «Великої депресії» та навіть «Нового курсу» було істотно знижено.

Підсумовуючи розгляд заходів з подолання безробіття адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, варто зауважити, що у період «Нового курсу» американському уряду 1930-х рр. належало вперше в історії організувати політику зайнятості з запровадженням прямого державного впливу на створення робочих місць у країні. З метою подолання масового безробіття, спричиненого «Великою депресією», адміністрація Ф. Д. Рузвельта ініціювала створення федеральної системи громадських робіт в межах діяльності різною мірою ефективних надзвичайних федеральних організацій. Натомість вже адміністрації Г. Трумена вдалося запровадити загальнодержавне стратегічне звітування та прогнозування, спрямоване на регулювання рівня зайнятості не лише в екстремальних умовах кризи, як за часів «Нового курсу», а й у роки післявоєнного процвітання США.

2.2. Соціальна допомога та соціальне страхування за віком і на випадок безробіття

Американська система соціального захисту складається з двох основних компонентів: програм соціальної допомоги та соціального страхування за віком і на випадок безробіття. Простежуючи історичні витоки цієї системи у США, слід наголосити, що до початку економічної кризи 1929 – 1933 рр. в американській практиці існували різні програми соціальної допомоги, які відрізнялися місцевим характером та благодійною або напівблагодійною основою. Разом із тим, впровадження соціального страхування навіть на рівні штатів майже не простежувалося, чим, до речі, Сполучені Штати в невігідному для себе світлі відрізнялися від заледве не всіх країн Західної Європи.

Перша в Америці соціальна допомога літнім людям здійснювалася у формі місцевих, штатних, федеральних виплат ветеранам Громадянської війни (1861-1865 рр.) або вдовицям та сиротам, які втратили близьких під час цього збройного конфлікту. На початку ХХ ст. 1/3 американців похилого віку отримувала такі пенсії, через що деякі дослідники навіть називають введення пенсій для учасників Громадянської війни першою програмою соціального захисту у США [314, р. 12].

Разом із тим, пенсійна реформа навіть на рівні штатів не розповсюдилася на більш широкі верстви населення, на що найбільше сподівались робітники промисловості. Натомість окремі приватні компанії у перші десятиліття ХХ ст. почали виплачувати своїм робітникам пенсії за віком (у 1932 р. таких компаній було усього 15 % від загальної кількості підприємств в США) [241]. Вже під час економічної кризи 30-х рр. ХХ ст. цілих 30 штатів запровадили пенсійне законодавство. Можна стверджувати, що соціальна допомога людям похилого віку на рівні штатів не виконувала поставленої мети, адже до 1935 р. тільки 3 % від усієї кількості літніх американців отримувало певні дотації з боку місцевої влади [177, р. 71]. Це стало однією з причин того, що адміністрація Ф. Д. Рузвельта під час запровадження законодавства щодо соціального захисту вперше зініціювала план страхування за віком як більш ефективну програму, ніж просто соціальна допомога літнім людям.

Розглядаючи розвиток ідеї соціального страхування в Америці на випадок безробіття, варто зауважити, що ще у 1916 р. у штаті Масачусетс було запропоновано, але не затверджено, закон, який передбачав утримання безробітних з фонду, який формувався з коштів робітників, роботодавців та місцевої влади. Такий закон було впроваджено у 1921 р. тільки в одному штаті Нью-Йорк, а інші місцеві закони на рівні штатів, що встановлювали соціальні виплати на випадок безробіття, передбачали повне перенесення відповідальності за виплату компенсації на випадок безробіття на роботодавців [276, р. 31–32].

Отже, з кінця ХІХ – на початку ХХ ст. у США на рівні штатів почали з'являтися окремі програми соціальної допомоги і навіть проекти соціального

страхування на випадок безробіття. Проте вони відзначалися місцевим характером, низькою ефективністю та загальним правилом невтручання федеральної влади у справи соціального захисту американського населення.

Подією, що змінила умови для розвитку програм соціального захисту у США у напрямі до їхньої централізації та обов'язковості впровадження є всі підстави вважати, як і у випадку з оформленням урядової політики зайнятості, «Велику депресію» 1929 – 1933 рр. Її наслідками для американського населення стало масове розорення, безробіття, втрата житла та банкрутство, що у цілому сприяло соціальній нестабільності та напрузі, а зазначені тенденції та настрої, у свою чергу, вимагали негайної реакції владних кіл на найвищому федеральному рівні.

У такій ситуації ще президент–республіканець Г. Гувер (1929 – 1933 рр.), відомий своєю вірою у те, що американська економіка спроможна самостійно подолати кризу без втручання держави, змушений був зніщувати першу в американській історії федеральну програму соціальної допомоги збіднілим американцям. З цією метою вже у липні 1932 р. була створена Адміністрація надзвичайної допомоги, яка мала виділяти короткострокові кредити на фінансування проектів соціальної допомоги на рівні штатів [61]. Досвід діяльності цієї адміністрації було враховано при впровадженні більш масштабних проектів соціальної допомоги вже за часів адміністрації Ф. Д. Рузвельта.

Уже в період так званих перших «100 днів» президентства Ф. Д. Рузвельта, а саме 12 травня 1933 р., було прийнято Закон «Про надзвичайну допомогу», згідно з яким для підтримки населення в умовах глибокої економічної кризи створювалася Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги. Очолив новостворену соціальну установу згадуваний у попередньому підрозділі Г. Гопкінс. Законом передбачалося виділення федеральних грантів штатам (а не кредитів, як за часів президента Г. Гувера) для виплати дотацій тим верствам населення, які цього потребували, передусім, безробітним. Внесок із федерального бюджету мав складати 1/3 від суми, що виплачувалася на місцях

[142, с. 225–227]. Кожен штат мав право отримати 15 % від фонду Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги. Також затверджувався принцип, за яким головним завданням на федеральному рівні було виділення коштів, а вже на рівні штатів мала визначатися конкретна сума соціальної допомоги у кожному окремому випадку, та необхідний ступінь фінансової потреби збіднілої сім'ї для її отримання [95].

Щодо результатів здійснення першої федеральної програми, що передбачала виплату соціальної допомоги тим верствам населення, які її потребували, слід відзначити, що за період існування з травня 1933 р. по грудень 1935 р. Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги витратила на фінансування прямих дотацій 3,1 млрд дол. Розмір суми, що виплачувалася на місцях, у 1933 р. становив в середньому 14,23 дол. на людину на місяць, а вже у 1935 р. – 28,13 дол. З цієї суми частка федеральних коштів, як і передбачалося законом, становила третину, але у випадках відсутності коштів у місцевої влади Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги виділяла кошти на весь обсяг соціальних виплат. Критична важливість існування такої програми у часи відсутності роботи та засобів до існування підтверджується принаймні тим, що навіть у 1935 р., коли кризові явища в американській економіці почали потроху відступати, соціальні виплати від Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги все ще отримували близько 20 млн американців [208].

Варто зауважити, що саме завдяки діяльності цієї адміністрації у США були затвержені наступні принципи соціальної допомоги: кожен громадянин має право на фінансову підтримку, надання якої є обов'язком держави, а не актом милосердя; допомога має надаватися грошима, а не їжею або одягом; відповідальність за забезпечення громадян цією допомогою несе влада як федерального рівня, так і місцевого [121, с. 58]. Все це дає підстави авторці даного дослідження стверджувати, що створена за Законом «Про надзвичайну допомогу» система федерально-штатних дотацій стала першим в історії США дійсно дієвим прецедентом загальнодержавного надання соціальної допомоги

населенню, що пізніше врахували під час створення наступних програм соціального захисту у США, зокрема й тих, що діють в сучасних умовах.

Однак, зі свого боку, ще критики соціального реформаторства Ф. Д. Рузвельта звертали увагу на те, що подібні заходи не сприяли виходу країни з депресії, адже соціальна допомога у 30-х рр. ХХ ст. зазвичай виплачувалася безробітним, що не тільки не вирішувало питання створення нових робочих місць, а ще й погіршувало моральний стан нації [219, р. 83]. Останнє було безпосередньо пов'язано з процедурою перевірки рівня прибутків родини для отримання соціальної допомоги за програмою Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги.

Так, підтвердження необхідності отримання соціальної допомоги мало здійснюватися на місцевому рівні, тож центральне керівництво не завжди могло вплинути на коректність поведінки таких «перевіряючих». Водночас Г. Гопкінс особисто втручався у вирішення конфліктних ситуацій, про які йому таки ставало відомо. Тож, наприклад, поширення у деяких штатах практики контролю ще й за тим, що родина мала купувати за надані їй кошти від Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги, Г. Гопкінс заборонив із наступними словами: «Краще нехай отримувач допомоги витратить ці кошти на алкоголь чи тютюн, бо найбільше руйнує людськи дух саме втрата вибору, а не втрата необхідних вітамінів» [311, р. 267–268].

У цілому, розуміючи небезпеку від постійного отримання соціальної допомоги цілком працездатним населенням, керівник Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги, як вже зазначалося у попередньому підрозділі, намагався зробити все, щоб безробітні з часом почали отримувати не просто гроші, а оплату за виконану на користь суспільства роботу.

У свою чергу, й решта команди Ф. Д. Рузвельта розуміла, що діяльність Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги була лише вимушеним, тимчасовим і надзвичайним заходом. Перед суспільством та владою постала необхідність фундаментальної реформи з метою недопущення того, що сталося в роки економічної кризи, коли більшість американців виявилась об'єктивно

неспроможною вирішити свої соціально-економічні проблеми, а механізму державного захисту їхніх прав у цьому аспекті взагалі не існувало [2].

За таких обставин, уже 8 червня 1934 р. у своєму зверненні до Конгресу президент Ф. Д. Рузвельт зазначив, що «захист чоловіків, жінок і дітей є найголовнішим національним завданням». З метою розробки системи такого захисту президентом було ініційовано створення Комітету економічної безпеки для «вивчення проблем, пов'язаних із економічною безпекою людей». Кінцевий термін для звітування Комітету було встановлено на 1 грудня 1934 р. [18]. Над створенням національної системи соціального захисту у Комітеті економічної безпеки працювали найвідоміші соціальні реформатори рузвельтівської доби, а саме: Ф. Перкінс, Г. Моргентау, Г. Воллес та Г. Гопкінс. Таким чином, фактично вже на другому році перебування при владі Ф. Д. Рузвельта було розпочато підготовку дієвого механізму щодо створення системи соціального захисту у США.

У зазначений термін Комітет економічної безпеки розробив план, який включав наступні основні складові:

1. страхування на випадок безробіття;
2. пенсійне забезпечення за віком (програми страхування та допомоги);
3. виплати соціальної допомоги;
4. підтримка охорони здоров'я.

Розроблену програму Комітету з початковою вартістю у 100 млн дол. було оголошено водночас і планом попередження майбутніх економічних криз, і методом боротьби із бідністю [97]. Саме вона стала основою законопроекту «Про соціальний захист», внесеного на розгляд Конгресу у січні 1935 р. Однак з метою уникнення гострої критики з боку представників медичної спільноти, з початкового проекту Комітету економічної безпеки за наполяганням президентської адміністрації було виключено плани щодо включення до системи соціального захисту США медичного страхування американців (про що більш детально йтиметься у четвертому розділі дослідження).

Попри гостру необхідність впровадження національної системи соціального захисту, професійну підготовку основи реформи та лобіювання з боку адміністрації Ф. Д. Рузвельта та його прихильників у Конгресі, варто відзначити, що саме безпрецедентність таких соціальних перетворень у США активізувала критику щодо можливих майбутніх нововведень з боку правих опозиціонерів. Звинувачення у цілому стосувалися порівняння дій американського президента та його союзників з соціалізмом, комунізмом тощо.

Крім того, скасування Верховним судом США у травні 1935 р. низки рузвельтівських законів «Нового курсу» також продемонструвала негативне ставлення цієї інституції, зокрема, до соціальних реформ адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Врешті-решт, всі ці протиріччя і призвели до тривалих дебатів щодо законопроекту «Про соціальний захист» як у Сенаті, так і у Палаті представників, які тривали з січня по серпень 1935 р.

Після восьми місяців обговорень, 14 серпня 1935 р. законопроект нарешті було підписано, а Верховний суд США визнав його конституційність у 1937 р. Основний зміст Закону «Про соціальний захист» 1935 р. полягав у створенні програми соціальної допомоги через федерально-штатне фінансування та соціального страхування за віком і на випадок безробіття, що у комплексі означало перше в історії США впровадження системи соціального захисту населення. За цим законодавством програма соціальної допомоги включала федеральні гранти штатам на виплати грошових дотацій людям похилого віку, яких не включала система страхування, дітям-сиротам або дітям з неповних сімей і людям з порушенням зору. Також менші за розміром федеральні гранти виділялися штатам на фінансування заходів, спрямованих на охорону материнства та дитинства, лікування людей похилого віку й утримання дітей з інвалідністю [99].

Соціальне страхування, відповідно до закону, мало здійснюватися за двома напрямками. Перший передбачав створення загальнонаціональної системи страхування за віком, за якою пенсія виплачувалася людям, яким виповнилося 65 років, і які відповідають умовам громадянства та цензу осілості (5 років).

Кошти мали виплачуватися з пенсійного фонду, який формувався через індивідуальні податки як самих працівників, так і підприємців (розмір податку мав зростати наступним чином: з 1937 р. – 1 %, 1940 р. – 1,5 %, 1943 р. – 2 %, 1946 р. – 2,5 %, 1948 р. – 3 %) [99].

Другий напрям передбачав створення федерально-штатної системи страхування на випадок безробіття. Таким чином, на федеральному рівні створювалися базові засади, зокрема, необхідність фінансування програми через оподаткування підприємців, а вже розміри і терміни виплат визначалися на рівні штатів. Загалом встановлювалося правило, що виплати з безробіття могли отримувати працівники, що були звільнені не за власним бажанням та не через порушення процесу виробництва. Однак обидва напрями соціального страхування у 1935 р. стосувалися поки що тільки працівників промисловості та торгівлі [99].

Під час підписання Закону «Про соціальний захист» Ф. Д. Рузвельт зауважив: «Ця соціальна ініціатива впроваджує принаймні деякий захист до 30 млн наших громадян...Ми не можемо гарантувати 100 % населення стовідсоткову безпеку від мінливостей життя, але ми намагалися сформулювати закон, який забезпечить певний рівень захисту пересічному громадянину і його сім'ї від втрати роботи та бідності за віком» [18]. Таким чином, у США була створена система соціального захисту населення, за якою літні незаможні американці, діти з неповних сімей, діти-сироти та люди з порушеннями зору почали отримувати стабільну регульовану соціальну допомогу від держави. Більше 30 млн американців почали робити внески у пенсійний фонд, а вже з 1 січня 1936 р. у 22 штатах розпочалася виплата допомоги на випадок безробіття, передбачена соціальним страхуванням, а не державними дотаціями [150, с. 45-52].

Разом із тим, запроваджена система соціального захисту була порівняно недосконалою. По-перше, поза програмами страхування за віком та на випадок безробіття залишалось 9,5 млн робітників сільського господарства, сфери послуг та інших галузей американської економіки. По-друге, фінансування програм

соціального страхування здійснювалося за рахунок спеціальних, щойно запроваджених податків з населення однакового розміру, незалежно від рівня прибутків окремих громадян (в інших державах такі програми фінансувалися з загальних державних прибутків). По-третє, розмір пенсії, що виплачувалася людям похилого віку, в середньому становив усього 22 дол. на людину на місяць станом на 1940 р., що не могло повністю покрити навіть елементарні витрати літніх американців [124, с. 26–27].

Свого часу Ф. Д. Рузвельт пояснював, що фінансування соціального захисту має здійснюватися, головним чином, через оподаткування, щоб у американців було право назбирати собі кошти на пенсію, і, відповідно, ніхто не зміг у майбутньому назвати Закон «Про соціальний захист» неконституційним і відмінити його, а тому застерігав прибічників більш широкої соціальної реформи від створення «утопії фантастичних фінансових схем» у соціальній сфері [18]. Дійсно, компромісний закон 1935 р. перетворив американську систему соціального захисту населення на далекосяжну та цілком конституційну програму. Її наявність та стабільне функціонування вберегло США від масштабного поширення як ультралівих, так і ультраправих ідей, прихильники яких також мали своє бачення щодо створення системи соціального захисту в Америці [167, с. 241–242].

До того ж, деякі недоліки новоствореної національної системи програм соціальної допомоги та соціального страхування у США були усунуті вже за другого президентського терміну Ф. Д. Рузвельта. Так, у результаті спільних напрацювань створеного у 1935 р. Управління з соціального захисту та Фінансового комітету Сенату в рамках діяльності Консультативної ради 11 серпня 1939 р. були прийняті перші поправки до Закону «Про соціальний захист», що передбачали наступні перетворення:

1. перенесення початку виплати пенсій, передбачених програмою страхування за віком, з 1942 р. на 1940 р.;
2. впровадження виплат на випадок втрати годувальника: у випадку смерті людини, яка мала право на пенсію для літніх американців за програмою

страхування за віком, відтепер отримати гроші за неї у вигляді одноразової компенсації могли інші члени родини: удови і вдівці.

3. створення системи виплати для так званих «утриманців»: чоловіка чи дружини та неповнолітніх дітей особи, що виходить на пенсію за програмою страхування за віком;
4. поширення дії закону на нові категорії працівників: моряків, деяких представників сфери послуг, а також релігійних і благодійницьких установ;
5. збільшення суми федеральних дотацій штатам на виплати соціальної допомоги з 8 млн дол. до 11 млн дол. [72].

Таким чином, поправки 1939 р. означали фундаментальні зміни у американській системі соціального захисту, що, на наш погляд, стосувалося, насамперед, пенсійного забезпечення. Адже за Законом 1935 р. право на пенсію за програмою страхування за віком мав лише власне застрахований працівник. Відтепер з початком його пенсії право на виплати мали також члени його родини, які були на утриманні, а також у випадку його передчасної смерті для його сім'ї передбачалися виплати «на випадок втрати годувальника». Отже, завдяки прийнятим поправкам 1939 р. американська система соціального захисту почала передбачати не лише пенсійну програму для застрахованих американців, які працювали, а й, певним чином, програму економічної безпеки для їхніх сімей.

Подальший розвиток державної політики у напрямі розширення програм системи соціального захисту у США було перерване Другою світовою війною. Керівництво країни на чолі з Ф. Д. Рузвельтом зосередило увагу на зовнішньополітичних проблемах. Проте наприкінці війни необхідність посилення державного втручання у соціальну сферу була очевидною, що підкреслювалося у рузвельтівському зверненні до Конгресу 1944 р., відомому як «Економічний білль про права» [82]. Після смерті Ф. Д. Рузвельта у квітні 1945 р. цю місію мав виконати вже новий американський президент – Г. Трумен. Варто відзначити його послідовну підтримку проведеної у часи «Нового курсу» реформи зі створення американської системи соціального захисту, адже відразу після завершення Другої світової війни, під час святкування десятої річниці з дня

прийняття Закону «Про соціальний захист» 1935 р., Г. Трумен наголосив на необхідності переглянути і доповнити основний зміст цього закону у бік розширення його програм соціальної допомоги та соціального страхування [84].

Як виявилось, процес втілення запланованих адміністрацією Г. Трумена перетворень у системі соціального захисту затягнувся майже на п'ять років. Це можна пояснити тим, що у період його першої адміністрації багато соціальних реформ, запропонованих Г. Труменом і його прихильниками, так і не було втілено в життя, що ще буде підкреслено у наступних розділах нашого дисертаційного дослідження. Адже з 1946 р. більшість в американському Конгресі складала опозиційно налаштовані до будь-якого поширення втручання держави у соціальну сферу республіканці, а сама країна, попри побоювання та виклики, як вже зазначалося, переживала економічний бум, а отже суспільство не було налаштоване на розширення соціальної програми уряду, не маючи у цьому прямої злободенної потреби.

Саме з цих причин, попри постійне лобювання з боку адміністрації Г. Трумена, питання про ухвалення нових поправок до Закону «Про соціальний захист» залишалося відкритим до 1950 р. Натомість саме за планом Г. Трумена «Про реорганізацію» у 1946 р. було засновано Адміністрацію соціального захисту, що існує донині, як центральний орган соціального страхування та соціальної допомоги у США, який перейняв і розширив функції Управління з соціального захисту, що працювало з 1935 р. Її першим керівником було призначено колишнього голову Управління А. Дж. Альтмаєра, який відіграв непересічну роль у впровадженні системи соціального захисту в США та очолював новостворену Адміністрацію аж до 1953 р.

Крім того, до здобутків адміністрації Г. Трумена щодо розвитку американської системи соціального захисту слід віднести і застосування президентського вето щодо проекту, за яким у 1948 р. республіканцям не вдалося виключити з програм соціального страхування таку категорію працівників як продавці газет в Америці [103, р. 58].

Однак питання про необхідність внесення нових поправок до основного законодавства, що мали б покращити наявні програми соціальної допомоги та соціального страхування залишалося на порядку денному. Невідповідність розмірів податків на соціальне страхування рівневі інфляції в країні сприяла тому, що вже на 1948 р. літні американці, які отримували пенсії у вигляді прямої соціальної допомоги (тобто не покривалися програмами страхування за віком), отримували в 3 рази більше тих, хто був залучений до програми страхування за віком. На таку несправедливість Г. Трумен знов і знов звертав свою увагу під час публічних програмних промов: і під час передвиборчої кампанії 1948 р., і після його переобрання на посаду президента у межах проголошеної ним у 1949 р. програми соціально-економічних перетворень в Америці, відомої як «Справедливий курс» [8].

Нарешті у 1949 р. для реалізації запланованої президентом програми розширення наявного законодавства щодо системи соціального захисту у США було утворено спеціальний комітет у Конгресі на чолі з М. Даусеном. У результаті його роботи був розроблений відповідний законопроект поправок до Закону «Про соціальний захист» рузвельтівських часів, який було подано на обговорення до Конгресу у жовтні 1949 р. [177].

Після тривалих дискусій, що стосувалися можливих варіантів перетворень існуючої системи соціального захисту та були пов'язані зі спротивом республіканської партії будь-яким подальшим розширенням соціальних перетворень в країні, у серпні 1950 р. було прийнято консенсусний варіант поправок до Закону «Про соціальний захист», які передбачали наступне:

1. посилення програми соціальної допомоги через впровадження нових федеральних грантів (загальною сумою у 176,9 млн дол.) на виплату підтримки зазначеним у 1935 р. та 1939 р. категоріям населення, а також людям з інвалідністю, що в цілому мало позначитися на рівні добробуту щонайменше 3 млн осіб;
2. розширення страхування за віком за двома напрямками: сума пенсії, яку отримував застрахований, мала збільшитися у 2 рази, внаслідок чого

відповідним чином збільшувалися і податки на страхування за віком; ця програма включала і нові категорії американських робітників загальною чисельністю 10 млн. осіб (наприклад, окремі працівники фермерських господарств і навіть деякі державні чиновники, а також ті, хто працював на себе, та хатні працівники);

3. впровадження програми щомісячних страхових виплат родинам у разі втрати годувальника, який мав право на пенсію через страхову програму, замість одноразової компенсації, передбаченої ще поправками 1939 р.;
4. підвищення у 2 рази суми внеску роботодавців у фонд страхування на випадок безробіття (від 1 % до 2 % від заробітної плати кожного робітника);
5. затвердження права обмеженого контролю з боку Міністерства праці за виконанням програми страхування на випадок безробіття на рівні штатів;
6. зарахування років військової служби ветеранів Другої світової війни до загального трудового стажу, що впливало на отримання ними страхування за віком [73].

Під час підписання цього закону Г. Трумен зазначив, що вважає його видатним досягненням американської соціальної політики. Разом із тим, президент висловив і своє розчарування, оскільки до системи соціального страхування не вдалося включити правило, за яким період тимчасової або повної непрацездатності робітника внаслідок хвороби або встановлення інвалідності також має зараховуватися до загального відпрацьованого стажу [90].

Дійсно, узгодження такого нововведення могло б позитивно вплинути на систему страхування для отримання пенсій за віком, більше людей могли б бути до неї залучені. Тим не менш, з президентським твердженням про вагомість прийнятих поправок для покращення системи соціального захисту американського населення важко не погодитися, адже, по-перше, істотно збільшилися обсяги федерального фінансування програм соціальної допомоги на місцях, а, по-друге, було реформовано систему страхових внесків (як за віком, так і на випадок безробіття), внаслідок чого пенсії та виплати з безробіття істотно збільшилися. Не менш важливим, на наш погляд, було і спричинене

впровадженням поправок до Закону «Про соціальний захист» 1950 р. розширення покриття соціальним страхуванням за віком аж на 10 млн нових громадян, а також впровадження хоча й обмеженого, але найвищого федерального контролю за виконанням програми страхування на випадок безробіття на місцях.

Далі слід зауважити, що саме через наполягання президента Г. Трумена на подальшому розширенні програм соціального захисту, вже в останній рік повноважень його адміністрації було прийнято нові поправки до Закону «Про соціальний захист». Так, за поправками 1952 р., визнавалося право штатів допомагати у вирішенні фінансових проблем людей з інвалідністю, проте так і не вдалося запровадити їхнє загальнодержавне страхування, навіть попри постійне лобювання такого нововведення з боку президентської адміністрації.

Крім того, з огляду на те, що після завершення Другої світової війни Збройні сили США продовжували брати участь у військових операціях у багатьох куточках світу, зокрема у війні на Корейському півострові, цими поправками передбачалося поширення програми соціального страхування, передбаченої у 1950 р. для ветеранів Другої світової війни, на всіх американських солдатів, які воювали вже після 1945 р. [74]. Також було прийнято рішення і про збільшення обсягів федеральної соціальної допомоги до 250 млн дол. в рік. Насамперед, збільшену суму соціальних виплат мали отримати діти (сироти та напівсироти). Передбачалося, що під час розподілу федеральних коштів на місцях саме їм мають виплачувати на місяць на 3 дол. більше від попередньо отримуваної суми, яка була різною у кожному штаті [74].

Таким чином, слід підкреслити, що внаслідок проведення політики адміністрації Г. Трумена щодо розширення системи соціального захисту, яка існувала з часів «Нового курсу» Ф. Д. Рузвельта, було істотно розширене покриття програмою соціального страхування за віком, адже з 1950 р. вона включала 45 млн чол., порівняно з 35 млн чол. до введення поправок. Однак навіть за результатами проведеної реформи у Сполучених Штатах залишалось

ще 25 % робітників, які взагалі не були охоплені програмами страхування [196, р. 68].

Крім того, на наш погляд, важливим було також те, що суттєво підвищувався розмір пенсійних виплат та був створений механізм федерального контролю з боку Міністерства праці за здійсненням соціального страхування на випадок безробіття. Заходи, спрямовані на включення інвалідів у систему соціального страхування, хоча і не були реалізовані у 1950 р. та 1952 р., але створили підґрунтя для впровадження такої програми вже у 1954 р., за часів президентства Д. Ейзенхауера. Заслуговує на увагу і той факт, що програми соціальної допомоги в період президентства Г. Трумена набули досить високого рівня фінансування на федеральному рівні.

У підсумку розгляду програм соціальної допомоги та соціального страхування у США досліджуваного періоду, варто підкреслити, що, якщо заслугою адміністрації Ф. Д. Рузвельта виправданим вважається запровадження національної системи соціального захисту американського населення, то до здобутків адміністрації Г. Трумена без застережень можна віднести затвердження права держави розширювати та удосконалювати соціальне страхування і збільшувати обсяги соціальної допомоги вже за відсутності надзвичайних умов на кшталт «Великої депресії».

Узагальнюючи включені до наведеного розділу результати досліджень, можна зробити висновок, що до 30-х рр. ХХ ст. у США були маже відсутні як урядова політика зайнятості, так і система соціального захисту. У кризові роки, спричинені «Великою депресією», адміністрація Ф. Д. Рузвельта довела спроможність американського уряду забезпечити роботою принаймні частину безробітних у країні. Для цього влада вдавалася до таких екстремальних методів, як створення робочих місць у рамках діяльності мережі Цивільних корпусів збереження природних ресурсів, Адміністрації суспільних робіт й Адміністрації цивільних робіт. Більш успішним заходом уряду Ф. Д. Рузвельта виявилось впровадження у 1930-х рр. Служби зайнятості США, яка на національному рівні координувала та сприяла роботі служб зайнятості місцевого рівня.

Водночас, як виявилось, найбільш масштабна, коштовна та лобійована в рамках «Нового курсу» програма з подолання безробіття, що здійснювалася Адміністрацією розвитку громадських робіт у другій половині 1930-х – на початку 1940-х рр., мала неоднозначні результати: проблему масового безробіття так і не було вирішено до початку економічного піднесення в США, пов'язаного з наслідками початку Другої світової війни. Разом із тим, саме завдяки створенню робочих місць на громадських роботах Адміністрації уряду Ф. Д. Рузвельта вдавалося знімати соціально-політичну напругу в країні, забезпечуючи щорічно з 1935 р. до 1943 р. до 3 млн американських громадян засобами до існування.

На наш погляд, саме небездоганністю результатів діяльності Адміністрації розвитку громадських робіт можна цілком пояснити несприйняття американського суспільства і, як наслідок, неспроможність реалізувати у повоєнні часи вже адміністрацією Г. Трумена ідею «повної зайнятості», що передбачала гарантування на федеральному рівні робочого місця кожному бажуючому громадянину.

Натомість, як було з'ясовано, зусилля уряду США другої половини 1940-х – початку 1950-х рр. щодо імплементації заходів з уникнення зростання рівня безробіття у країні сприяли затвердженню спрямовуючої та дорадчої функції американської держави у сфері регулювання рівня зайнятості у США, що реалізовувалося завдяки діяльності Ради економічних консультантів, а також завдяки президентським щорічним економічним звітам перед Конгресом.

Крім того, було виявлено, що у комплексі заходів соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена важливе місце посідали саме програми соціальної допомоги та соціального страхування, які у 1935 р. були оформлені у загальнонаціональну систему соціального захисту американського населення. Вперше на державному рівні в США виплата соціальної допомоги систематично та послідовно почала гарантуватися у рамках програм Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги. Її діяльність виявилася ефективною за швидкістю та масштабом поширення виплат соціальної допомоги

населенню, але водночас і суперечливою через необхідність перевірки рівня збідніння сімей для отримання адресних виплат. Тож програма соціальної допомоги, яку реалізовувала Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги, була короткотерміною і мала надзвичайний характер в умовах подолання наслідків економічної кризи 1929 – 1933 рр.

Більш далекосяжним виявилось впровадження у 1935 р. Закону «Про соціальний захист», який затвердив як виплати соціальної допомоги окремим категоріям населення, так і соціальне страхування за віком та на випадок безробіття. Звісно, у його першому варіанті не бракувало вад, проте поправки, внесені до нього вже у 1939 р., а також у 1950 р. і 1952 р., істотно вдосконалили згадану законодавчу базу. Таким чином, якщо адміністрації Ф. Д. Рузвельта належало у кризові часи запровадити страхування до національної системи соціального захисту американського населення, то вже адміністрація Г. Трумена досягла вагомих результатів щодо її суттєвого реформування і розширення. На наш погляд, саме такі дії урядів США 1930-х – на початку 1950-х рр. позначилися на усталенні певної традиції щодо необхідності подальшого розвитку та удосконалення американської системи соціального захисту зусиллями адміністрацій майже всіх наступних президентів-демократів.

РОЗДІЛ III

ТРУДОВА ПОЛІТИКА

АДМІНІСТРАЦІЙ Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА ТА Г. ТРУМЕНА

3.1. Врегулювання трудових відносин

Врегулювання трудових відносин, що означає встановлення арбітражу і функцій контролю держави під час виникнення конфліктів між профспілками та роботодавцями на виробництві, стало одним із важливих напрямів трудової політики американського уряду у процесі проведення соціальних реформ адміністрацією Ф. Д. Рузвельта у 30-х рр. XX ст. Різні форми професійних об'єднань працівників в історії США почали з'являтися ще наприкінці XVIII ст. Проте до середини XIX ст. їхнє існування було майже нелегальним, а самі організації визнавалися організаціями змовників. Лише рішення суду 1842 р. у Масачусетсі відмінило так звану «конспірологічну доктрину» і вже з кінця XIX ст. американські профспілки почали відігравати істотну роль у соціально-економічному розвитку США [223, р. 197].

Наступним кроком до визнання профспілкового руху стало прийняття у 1914 р. так званого «Закону Клейтона», за яким заборонялося розглядати професійні об'єднання як монополії і, відповідно, судити їхню діяльність за антимонопольними законами («Закон Шермана» 1890 р., «Закон Клейтона» 1914 р.). Однак, не зважаючи на таке начебто легальне становище профспілок у зазначений період, механізму, який би не дозволяв роботодавцям не підписувати колективних угод із ними та забороняв, наприклад, звільняти своїх працівників за участь у діяльності чи навіть просте членство у профспілці, фактично не існувало, що постійно спричиняло конфліктні ситуації на виробництві та страйки.

Перший прецедент вирішення цієї проблеми стався у часи Першої світової війни. Так, за ініціативи президента США В. Вільсона у 1917 р. було створено перше державне управління, а саме Військове управління праці, яке мало

вирішувати конфліктні ситуації на виробництві з метою профілактики і примирення профспілок та роботодавців, заради уникнення страйків під час воєнних дій. Це управління мало надзвичайний тимчасовий характер та проіснувало до кінця 1918 р. У свою чергу, у 1926 р. було прийнято Закон «Про працю на залізниці», в якому йшлося про важливість впровадження колективних переговорів між робітниками та роботодавцями для уникнення конфліктних ситуацій на залізниці. Закон містив положення про те, що працівники залізниці мають право самостійно обирати своїх представників на такі переговори [300].

За умов відсутності загальнонаціонального законодавства, яке б встановлювало спільні для всіх правила трудових відносин, «Велика депресія» 1929 – 1933 рр., яка, звісно, погіршила соціально-економічну ситуацію в країні, стала ще й причиною посилення конфліктів між профспілками та роботодавцями. У відповідь на цей процес ще за часів президентства Г. Гувера у 1932 р. було прийнято так званий «Закон Норріса-Ла Гуардія», згідно з яким жодна особа не могла бути притягненою до суду за участь у профспілковому русі та не мала підписувати так званий «контракт жовтої собаки» (були розповсюджені з 1917 р.) – письмове зобов'язання робітника перед роботодавцем не вступати до профспілки; відповідно, кожен працівник отримував право на вільний вибір професійної організації [279, р. 18–20].

Однак, не зважаючи на певний прогрес у сфері захисту трудових прав працівників, це законодавство не передбачало створення дієвого механізму регулювання дотримання основних його положень, а тому майже не могло суттєво покращити процес вирішення конфліктів між профспілками та роботодавцями [287, р. 241–254].

Таким чином, на момент приходу Ф. Д. Рузвельта до влади у 1933 р. американські профспілки хоча й діяли на законних підставах та подекуди шляхом страйків досягали певних перемог на користь працівників, однак були позбавлені основного інструменту досягнення своїх цілей – обов'язкового та уніфікованого для всіх права на підписання колективних угод. Саме через використання таких угод профспілки могли б добиватися кращих умов праці,

вищих зарплат та інших бенефіцій для своїх членів без радикальних дій, таких як проведення страйків.

У свою чергу, через відсутність національного регулювання трудових відносин з боку уряду, роботодавці могли просто ігнорувати одні профспілки та підписувати колективні угоди з іншими, «правильними», або так званими «компанійськими профспілками» – організаціями, створеними та контрольованим самими роботодавцями, а також продовжувати різноманітні переслідування за участь та членство працівників у небажаних для них професійних організаціях [182, р. 36–38].

Цей факт було враховано під час розробки законодавства, призначеного допомогти відродити американську промисловість шляхом встановлення урядового контролю за її розвитком. Так, у вже згаданому у попередньому розділі Законі «Про відновлення промисловості» від 16 червня 1933 р. йшлося про створення так званих «кодексів чесної конкуренції», згідно з якими у кожній галузі виробництва мали бути встановлені основні непорушні економічні показники, такі як ціни, обсяги, ринки збуту продукції. За статтею 7(а) I-го розділу цього закону кожен кодекс мав містити наступні умови:

- 1) працівники мають право організовуватися та вести колективні переговори і підписувати колективні угоди через своїх обраних представників; і мають бути вільними від обмежень та втручання роботодавців або їхніх агентів під час вибору таких представників, самоорганізації або інших узгоджених дій з метою проведення колективних переговорів або іншої взаємодопомоги та самозахисту;
- 2) від жодного працівника або того, хто шукає роботу не має вимагатися приєднання до «компанійського союзу» як умова для отримання роботи або утримання від участі, організації або допомоги профспілці за власним вибором [102].

Включення таких поступок на користь профспілок виглядало особливо перспективним для розвитку трудових відносин на етапі, коли цей Закон та створена на його основі Національна адміністрація відновлення промисловості

на чолі з генералом Х. Джонсоном у 1933 р. знайшли схвальний відгук американського суспільства, зокрема навіть великого бізнесу.

Так, за шість місяців після інавгурації Ф. Д. Рузвельта на П'ятій авеню у Нью-Йорку за участі 250 тис. осіб і ще 2 млн спостерігачів відбувся парад на користь запропонованого проєкту відновлення промисловості. Очолювали дійство дівчата-моделі «Міс Свобода» та «Міс Національна Адміністрація Відновлення Промисловості». На цей час країною вже повсюдно ширився запущений бренд на користь тих, хто підписав згадані «кодекси» – синій орел з гаслом «Ми робимо свій внесок» (йшлося про внесок у відновлення країни і подолання економічної депресії). За два роки існування Національної адміністрації генерала Х. Джонсона було розроблено та впроваджено 557 основних і 189 додаткових «кодексів чесної конкуренції», що охоплювали основні промислові галузі США та навіть більш дрібні сфери американської індустрії [248, р. 228–229].

Однак стаття 7(а) І-го розділу нового законодавства на практиці виявилася спочатку лише гарним наміром, деталі реалізації якого залишалися на розсуд тих, кого вона стосувалася. Як наслідок, її впровадження, а отже і покращення трудових відносин, залежало від сили і впливу самої профспілки у конкретній галузі і від волі самих роботодавців. Не допомогло навіть створення Х. Джонсоном у листопаді 1933 р. Національної ради трудових відносин, яку очолив вже на той час відомий борець за права працівників, автор самої статті 7(а) сенатор Р. Вагнер.

Вже до лютого 1934 р. згаданий федеральний орган, повноваження якого не були прописані у законі, став майже безпорадним: роботодавці всіляко ухилялися від колективних переговорів та підписання колективних угод зі справжніми представницькими організаціями своїх працівників, і, як і раніше, не зважаючи на статтю 7(а), намагалися мати справу тільки з «компанійськими профспілками» [311, р. 137–149].

Водночас сенатор Р. Вагнер, розуміючи недостатню ефективність діяльності Національної ради трудових відносин, продовжував роботу над

програмою врегулювання трудових відносин разом із уже згадуваним майбутнім головою Ради економічних консультантів Л. Кейзерлінгом. Паралельно у країні наростало незадоволення Національною адміністрацією генерала Х. Джонсона, яку звинувачували у монополізації промисловості та корупції, що влітку 1934 р. вилилося у хвилю критики, а весною того ж року профспілки організували серію страйків з вимогою підписання колективних угод в провідних промислових галузях країни.

Так, зокрема, у 1934 р. відбувся один з десяти наймасштабніших страйків в історії США – страйк працівників текстильної промисловості. Такі тенденції виглядали особливо загрозливими для збереження ладу в країні, зважаючи ще й на загальну складну соціально-економічну ситуацію, спричинену «Великою депресією».

Зі свого боку, сам Ф. Д. Рузвельт у 1933 – 1934 рр. залишався досить стриманим щодо питань трудових відносин, які підіймав сенатор Р. Вагнер. Навіть розповідаючи про джонсонівську Національну адміністрацію відновлення промисловості у своїх «бесідах біля каміна», президент зупинявся на загальних цілях покращення добробуту працівників, але ніколи не виступав захисником профспілок [24]. Тому, коли 21 лютого 1935 р. Р. Вагнер представив законопроект щодо покращення трудових відносин у Сенаті, результат його впровадження залишався під питанням.

Після дебатів, обговорень та правок законопроект все ж вдалося затвердити 15 травня того ж року у Сенаті, після чого Ф. Д. Рузвельт також змінив свою думку на користь пропозиції сенатора Р. Вагнера. У результаті нетривалих дискусій Палата представників прийняла законопроект, і 5 липня 1935 р. його підписав президент. Так американські працівники нарешті отримали узагальнюючий закон, який вперше в історії США врегульовував трудові відносини між профспілками та роботодавцями на найвищому федеральному рівні (Закон «Про трудові відносини» або «Закон Вагнера») [135, с. 154–156].

Як справедливо, на нашу думку, зазначив В. Лехтенберг: «Ніхто ні тоді, ні пізніше не розумів, чому Конгрес прийняв таке радикальне законодавство. За

білль, який не мав підтримки адміністрації майже до самого кінця і який мав би викликати спротив консерваторів у Конгресі, проголосували з великою перевагою» [261, р. 151]. Дійсно, визнаючи вагомість перетворень у трудовій галузі, до того ж саме на користь профспілок, які передбачалися впровадженням «Закону Вагнера», успіх проведення такої реформи можна частково пояснити сприятливою політичною кон'юнктурою.

У 1935 р. країна поступово почала виходити з кризи і рівень підтримки команди президента, до якої все ж належав і сенатор Р. Вагнер, був чи не найвищим за усі роки рузвельтівської адміністрації. Крім того, обидві палати Конгресу цього періоду були також фактично під контролем прихильників Ф. Д. Рузвельта. Проте найголовнішим фактором, який зіграв на користь прийняття Закону «Про трудові відносини» 1935 р., на наш погляд, слід вважати ретельну підготовку, а також успішне просування під прапором реформ «Нового курсу» нового законопроекту сенатором Р. Вагнером, якому згодом вдалося схилити на свій бік і самого президента.

Пропонуємо розглянути зміст перетворень у сфері трудових відносин, що передбачав «Закон Вагнера» 1935 р. На початку тексту закону пояснювалися причини його прийняття, серед яких зазначалося виникнення конфліктів на виробництві, які, на думку авторів законодавства, власне і погіршували стан економіки та вели до безробіття і зниження заробітної плати. Підкреслювалося також, що ці конфлікти виникали через нерівність робітників, які не мали права об'єднуватися в організації, порівняно з роботодавцями, які були «організовані у корпорації або асоціації власників» у відстоюванні своїх інтересів [55].

У цілому ж основні положення «Закону Вагнера» відповідали попереднім напрацюванням у напрямі розвитку врегулювання трудових відносин. Однак тепер вони були переведені у категорію прав: працівникам надавалося право на самоорганізацію, формування, об'єднання, допомогу у діяльності професійних організацій, право вести переговори та домовлятися з роботодавцями колективно через добровільно обраних представників [135, с. 155–156]. У пункті «нечесні трудові практики» детально були визначені порушення з боку роботодавців:

формування і фінансування професійної організації працівників, здійснення будь-якої дискримінації працівників за участь/неучасть у певній профспілці; відмова від колективних переговорів з представниками працівників [55].

Одним із найважливіших, на наш погляд, був пункт про заснування та повноваження новостворюваної федеральної державної інституції – Національного управління трудових відносин, яке стало наступником Військового управління праці часів президентства В. Вільсона. Тепер під час виникнення проблем з вибором профспілки, ведення колективних переговорів або застосування роботодавцем «нечесних трудових практик» працівники могли звернутися до цієї урядової установи. Національне управління трудових відносин, у свою чергу, мало надати юридичні консультації, визначити правомірність дій роботодавців, поліпшити ведення колективних переговорів та, у разі необхідності, допомагати, зокрема фінансово, представляти інтереси працівників у судах з приводу порушень трудових відносин з боку роботодавців [55].

Таким чином впроваджувалося єдине для всіх штатів універсальне врегулювання трудових відносин в Америці. На нашу думку, важливо відразу підкреслити, що це врегулювання відбувалося цілком на користь працівників, адже жодних «нечесних трудових практик» з боку діяльності профспілок «Закон Вагнера» не передбачав. Сам автор закону пояснював цей факт тим, що профспілки і роботодавці знаходяться у нерівних умовах, за яких права роботодавців не обмежуються і не потребують захисту, а тому уряд має підтримувати саме профспілкові організації.

Доволі іронічним можна визнати той факт, що за рік після прийняття реформи у сфері трудових відносин на користь профспілок американський профспілковий рух фактично розділювався. Так, у 1936 р. від Американської федерації праці на чолі з В. Гріном, яка була найдавнішим та найбільшим об'єднанням професійних організацій робітників різних галузей у США, відокремилися 10 великих промислових профспілок під керівництвом лідера Об'єднаної шахтарської організації Америки Дж. Л. Льюїса [300]. У 1938 р. вони

утворили нове профспілкове об'єднання – Конгрес промислових організацій, який відрізнявся від Американської федерації праці, насамперед, радикальнішими діями у боротьбі за кращі умови праці та захопленням лівими настроями у робітничому середовищі. Варто зауважити, що, починаючи з середини 1930-х рр., більшість страйків у США відбувалася саме під егідою Конгресу промислових організацій.

Зі свого боку, для бізнесу були небажаними нововведення, які передбачав Закон «Про трудові відносини» від 1935 р., через що великі підприємства не поспішали підписувати колективні угоди з профспілками згідно норм нового законодавства. «Закон Вагнера» звинувачували у тому, що він міг призвести до домінування профспілок у трудових відносинах на виробництві. Асоційована організація виробників Оклахоми навіть визначила Закон «Про трудові відносини» як «російські «совєти» без Сталіна та Радянського Союзу, початок деспотизму там, де його ніхто не очікував побачити» [312, р. 404].

Відмова бізнесу виконувати норми «Закону Вагнера» і спричинила хвилю так званих «сидячих», або «італійських», страйків у США, учасники яких намагалися досягти визнання профспілок і підписання колективних угод з боку роботодавців. За таблицею, наведеною у Додатку Г. до нашого дисертаційного дослідження, можна простежити істотне збільшення кількості страйків, вимогою яких було саме підписання колективного договору з профспілкою, що тривало у США з 1936 р. аж до 1941 р.

У більшості випадків проведення таких страйків, які фактично підтримувала відсутністю федерального втручання адміністрація Ф. Д. Рузвельта, мало позитивні результати для професійних організацій працівників: вже у лютому 1937 р. компанія «Дженерал моторз» визнала Об'єднаний союз робітників автомобільної промисловості; у березні того самого року «Юнайтед стейтс стил корпорейшн» визнала Комітет профспілкової організації робітників сталеливарної промисловості, а «Дженерал електрик» та інші електротехнічні компанії визнали існування Об'єданого союзу робітників радіо-електротехнічної промисловості тощо [177, р. 139].

Роботодавці покладали надії на те, що «Закон Вагнера» визнає неконституційним Верховний суд США, на що були вагомі підстави, адже за Конституцією США подібні питання не мали б входити до компетенції федеральних органів влади. Однак захисники нової реформи на чолі з сенатором Р. Вагнером зуміли, зокрема формально, довести в суді, що це законодавство все ж входить до компетенцій рішень федеральної влади, а саме за статтею I розділу 8 Конституції США. У цій статті стверджується, що Конгресові належить право регулювати торгівлю з іншими державами, між окремими штатами, а також з індіанськими племенами, а невирішеність питання про трудові відносини саме і може негативно впливати на розвиток такої торгівлі. Тож рішенням від 12 квітня 1937 р. Верховний суд США визнав конституційність Закону «Про трудові відносини» 1935 р.

У підсумку вже на 1938 р. майже у всіх провідних галузях американської промисловості існували професійні організації робітників, з якими були підписані колективні угоди. Урядове врегулювання трудових відносин, закладене «Законом Вагнера», виконало свою роль – кількість членів професійних організацій працівників збільшилася з 3,8 млн. у 1935 р. до 12,6 млн. у 1945 р. [300]. Отже, юніонізація американської промисловості, яку ставив за мету сенатор Р. Вагнер, відбулася. Однак відсутність у «Законі Вагнера» норм, які б регулювали діяльність профспілок, у майбутньому стала причиною нового загострення трудових відносин.

У роки Другої світової війни адміністрація Ф. Д. Рузвельта мала враховувати те, що в умовах воєнних дій страйковий рух може загрожувати інтересам США та їхніх союзників, провокуючи послаблення військової галузі американської економіки. Беручи до уваги цей факт, у 1942 р., за аналогією з Першою світовою війною, знову було створено Національне військове управління праці, яке мало не допускати конфліктів між профспілками та роботодавцями в умовах воєнного стану. Ще одним завданням цього управління, до якого входили представники роботодавців, профспілок і влади, було утримання цін і зарплат на певному рівні протягом війни. Відповідно,

функціонування заснованого у 1935 р. Національного управління з трудових відносин було тимчасово призупинене.

Проте вже у 1943 р. в США профспілки порушили компромісний варіант співпраці з роботодавцями в умовах війни, розпочавши потужний страйковий рух за відміну «заморожування заробітної плати». Зазначені дії спричинили те, що у 1943 р. Конгрес прийняв так званий «Закон Сміта-Коннелі», який забороняв проведення страйків робітникам, що були зайняті у галузях, пов'язаних із обороною країни, а також вводив норму, за якою всі профспілки мали попереджати керівництво про проведення страйку за 30 днів до його початку [314, р. 201–202].

Крім того, у часи Другої світової війни військове виробництво створювало високий попит на робочу силу, вже не було проблем із зайнятістю, навпаки, тепер робітники працювали в середньому не 40 годин на тиждень, а 48 годин на тиждень. А це, згідно встановленого за часів «Нового курсу» законодавства, про яке детальніше йтиметься у наступному підрозділі, означало, що кожна година, відпрацьована понад 40-годинний робочий тиждень мала бути оплачена у півтора рази більше за стандартну. В середньому це означало, що у цей період валові середні заробітки підвищились на 28 % [132, с. 96–98].

Однак після завершення Другої світової війни потреба у 48-годинному тижні поступово зникла. Вже у січні 1945 р. основні підприємства перейшли на 42-годинний робочий тиждень, через що з травня до жовтня 1945 р. заробітна плата робітників в середньому зменшилася на 23 %, що викликало невдоволення та поширення зупинок виробництва та страйків з вимогою підвищення заробітної плати (див. додаток Г).

Отже, після завершення Другої світової війни перед урядом США, який з квітня 1945 р., як зазначалося раніше, очолив президент Г. Трумен, знову постало питання про регулювання трудових відносин у мирний час. Президент у своєму зверненні до Конгресу у вересні 1945 р. запропонував відновити дію довоєнного законодавства щодо профспілок у межах «Закону Вагнера» 1935 р. [78]. Однак вищезгадане загострення конфліктів на виробництві з ініціативи

профспілок та ще потужніше поширення страйкових рухів після ліквідації у січні 1946 р. Національного військового управління праці істотно заважало програмі реконверсії економіки США (переведення з військових на мирні потреби), що унеможливило повернення практики урядового врегулювання трудових відносин винятково на користь профспілок.

Економічний колапс, що трапився у травні 1946 р. в американській економіці, був небаченим – 4,6 млн. працівників взяли участь у 4990 зупинках виробництва і 116 млн людино-днів (одиниць виміру робочого часу, що характеризують роботу однієї людини протягом одного робочого дня, незалежно від встановленої тривалості робочого дня) було втрачено [35, р. 99]. Організовані тепер вже у потужні профспілки працівники боролися за збільшення заробітної плати, а не за визнання профспілок роботодавцями, як це було у 1930-х рр. Найбільшим протестом 1946 р. і водночас одним із десяти найбільших страйків в американській історії став страйк шахтарів Об'єднаної шахтарської організації Америки на чолі з Дж. Л. Льюїсом, з яким упродовж тривалого часу не вдавалося домовитися ані роботодавцям, ані бізнесу.

Навіть після перемоги деяких страйків, коли погодинна оплата праці у країні зросла в середньому на 9,5 %, сума, яку робітники отримували на руки, все одно знизилася, оскільки у повоєнні часи не стало можливостей отримувати плату за відпрацьовані понаднормово години [272, р. 60]. Тож ситуація зі страйками у 1946 р. виглядала справді загрозливою. Тепер, на відміну від 1930-х рр., у профспілках перебувало більше 15 млн робітників, 36 % американської робочої сили. Вимоги, які вони ставили перед роботодавцями, стосувалися не дотримання права на самоорганізацію, укладання колективних угод тощо, а здобуття більш привабливих умов праці, зокрема суттєвого підвищення заробітної плати.

У результаті дії профспілок і постійні страйки істотно втомили американців у перші післявоєнні роки. Яскравою ілюстрацією поширення страйкового руху може бути складена таблиця у додатку Г до цього дисертаційного дослідження. Для заспокоєння ситуації не вистачило лише закликів президента Г. Трумена до

працівників ставити національні інтереси вище за інтереси профспілок у надзвичайних умовах післявоєнного часу [66]. У 1946 р. журнал «Форчун» випустив спеціальний випуск, присвячений поширенню страйкового руху у США. Представлена на його сторінках хронологія страйків 1945 – 1946 рр. яскраво проілюструвала, що країна була буквально паралізована діями профспілок: страйкували робітники на корабельних доках, ключових підприємствах сталеливарної, вугільної, автомобільної та електричної промисловості [248, р. 391].

Занепокоєння суспільства активністю профспілок стало однією з причин вибору на користь республіканців у 1946 р., які поставили у центрі своєї передвиборчої кампанії до Конгресу питання про урядове врегулювання відносин між профспілками та роботодавцями, наполягаючи на необхідності введення обмежень профспілкового та страйкового рухів. Після перемоги республіканців на проміжних виборах почалася активна розробка нового законодавства у сфері трудових відносин, яке мало доповнити закладені «Законом Вагнера» норми.

Так, у січні 1947 р. комітети з питань праці в обох палатах Конгресу очолили республіканці – Р. Тафт і Ф. Хартлі. Під їхнім керівництвом було підготовлено та винесено на розгляд Конгресу поправки до Закону «Про трудові відносини» 1935 р. У результаті голосування 23 червня 1947 р. поправки було прийнято і нове законодавство, що врегульовувало відносини між профспілками та роботодавцями, стало відомим як «Закон Тафта-Хартлі». Порівняно із «Законом Вагнера» 1935 р., його нововведення стосувалися наступного:

1. заборонялися будь-які страйки федеральних службовців;
2. у разі визначення президентом США можливого страйку таким, що «загрожує національним інтересам», дозволялося пряме силове втручання федеральної влади на чолі з головою держави у конфлікт;
3. встановлювалася вимога, щоб за 80 днів до початку страйку профспілки заявляли на роботодавців до суду і обов'язково вичікували цю паузу перед

страйком для зниження інтенсивності трудового конфлікту (впровадження так званого «періоду замирення» або «замороження конфлікту»);

4. частково заборонявся «закритий цех» як форма організації профспілки (передбачав обов'язкове членство у профспілці кожного працівника) – кожен штат мав окремо дозволяти чи забороняти таку практику;
5. поняття «нечесної трудової практики» відтепер поширювалося і на діяльність профспілок, наприклад, до неї відтепер належало проведення вторинних та юрисдикційних страйків, що заборонялося законом
6. джерела фінансування профспілок мали бути відкритими;
7. очільники профспілок мали письмово підтвердити, що не належать до комуністичного руху [44].

З усіх перелічених нововведень для процесу урядового врегулювання трудових відносин «Закон Тафта-Хартлі» мав найбільше значення у тому, що, згідно з ним, у діяльності профспілок заборонялися:

- практика «закритого цеху», що означало, що підприємці більше не були зобов'язані брати на роботу обов'язково лише членів профспілки, з якими вони уклали колективну угоду (хоча вирішувати долю такої практики все ж за новим законодавством мала влада на рівні кожного штату окремо; в результаті заборонили «закритий цех» переважно лише штати Півдня країни);
- «нечесні трудові практики» з боку профспілок: вторинні бойкоти – страйки спрямовані на перекриття збуту продукції іншої фірми/галузі, а не конкретної, де працювали страйкарі; юрисдикційні страйки – страйки у зв'язку з розподілом сфер діяльності профспілок.

Натомість за «Законом Тафта-Хартлі» підприємці отримали право подавати до суду та користуватися допомогою Національного управління трудових відносин у разі порушення профспілками встановлених правил. Крім того, відтепер, коли у зв'язку зі страйком «виникала загроза національному добробуту та безпеці», президент міг вводити «період замирення» перед початком страйку, тимчасово скасувати його проведення або взагалі використовувати армію для завершення страйку і відновлення роботи виробництва.

Не дивлячись на те, що 20 червня 1947 р. Г. Трумен використав президентське вето щодо «Закону Тафта-Хартлі», голосуванням у Конгресі воно було подолано, і з 23 серпня 1947 р. закон вступив у силу [32]. Реакцією Г. Трумена на таке законодавство була публічна критика дій Конгресу, однак, як він зазначав у своїх зверненнях до Конгресу та пізніше у спогадах, попри своє задеклароване негативне ставлення до «Закону Тафта-Хартлі» йому як президенту доводилося виконувати свій конституційний обов'язок і впроваджувати цей закон у життя [103, р. 30].

Дійсно, на відміну від Ф. Д. Рузвельта, який публічно ніколи не висловлював своєї прихильності профспілковому руху, але й не вдавався до федерального втручання у страйки та протести робітників, Г. Трумен, хоча й намагався скасувати «Закон Тафта-Хартлі», цілих 12 разів упродовж своєї адміністрації використовував президентське право щодо недопущення або зупинки страйків, які загрожували національній безпеці, передбачене даним законодавством.

Так, після перемоги Г. Трумена на президентських виборах 1948 р. його адміністрація розпочала активно розробляти плани щодо скасування «Закону Тафта-Хартлі», адже у кінці 40-х рр. ХХ ст. демократи отримали більшість у Конгресі, через що багато соціальних реформ труменівської адміністрації були реалізовані саме в період його другої адміністрації. Однак, ініціативу зі скасування «Закону Тафта-Хартлі» було заблоковано у травні 1949 р. у Палаті представників, а з 50-х рр. ХХ ст. нова внутрішньо та зовнішньополітична обстановка в США вимагала від уряду дотримуватися лінії обмеження прав профспілок на проведення страйків [195, р. 69].

Насамперед, необхідно враховувати те, що саме у ці роки розпочалася війна на Корейському півострові, через що американська влада намагалася забезпечити стабільність в середині країни шляхом введення прямого втручання держави у конфлікти між роботодавцями і профспілками, як і в роки Другої світової війни. Збільшенню тиску на профспілковий рух сприяло також і те, що в роки другої адміністрації Г. Трумена в американській історії з'явилося таке

явище, як «маккартизм» – антикомуністичний рух, який здійснював переслідування, зокрема й робітничих об'єднань лівого спрямування [159, с. 143].

За таких обставин, президентом була проголошена програма «національної єдності», яка передбачала дотримання консенсусу між бізнесом та профспілками під контролем держави. На наш погляд, є підстави стверджувати, що система заходів, спрямована на здійснення цієї програми, була модифікованим аналогом системи часів Другої світової війни. За ініціативою президента 8 вересня 1950 р. Конгрес прийняв Закон «Про виробництво на оборону», який передбачав додаткові права виконавчої влади на встановлення контролю над заробітною платою і цінами, а також на втручання у трудові конфлікти.

Після його підписання 9 вересня 1950 р. Г. Трумен звернувся до американців по радіо і телебаченню, пояснюючи причину прийняття такого закону комуністичною загрозою демократичним цінностям: «Ми повинні подолати дрібні розбіжності в суспільстві задля спільної справи збереження свободи у світі» [67]. З цього часу у США розпочалося переведення економіки на військові потреби та створення системи надзвичайних органів, які мали регулювати соціально-економічні питання всередині країни. У зазначеній системі установи, які відповідали за врегулювання трудових відносин, формувалися з представників профспілок, об'єднань роботодавців та громадськості, що і передбачала труменівська ідея «національної єдності» [268].

Однак, адміністрації все ж не вдалося повністю заблокувати страйковий рух у США на початку 1950-х рр., який був спричинений незадоволенням робітників збереженням надзвичайного стану в країні, згідно з яким «заморожувався» рівень заробітної плати та істотно обмежувалося право профспілок на проведення страйків.

Найяскравішим прикладом загострення трудових конфліктів у зазначений період став страйк в сталеливарній промисловості, який виник через те, що робітники і роботодавці не змогли домовитися про новий колективний договір. Як наслідок, наприкінці 1951 р. виникла загроза, що сталеливарна промисловість

не зможе виробляти продукцію, що, за визначенням президента, в умовах розгортання війни на Корейському півострові (1950 – 1953 рр.) загрожувало національній безпеці.

Саме тому, не зумівши відрегулювати конфлікт за допомогою переговорів, у квітні 1952 р. Г. Трумен на основі президентських повноважень оголосив, що відтепер сталеливарна промисловість переходить під контроль федерального уряду. Відповіддю металургійних компаній став позов до Верховного суду, який у червні 1952 р. визнав дії уряду неконституційними. Внаслідок цього традиційне приватне управління сталеливарними підприємствами було згодом відновлене, як і 53-денний робітничий страйк, після закінчення якого було підписано новий контракт між працівниками та роботодавцями [156, с. 70–75]. Таке розв'язання цього конфлікту викликало невдоволення у суспільстві діями президента і сприяло послабленню його авторитету, водночас як у спільноті працівників, так і роботодавців.

Врегулювання трудових відносин залишається однією з найсуперечливіших складових соціальної політики Г. Трумена. Як можна простежити за порівняльною таблицею у додатку Г до цього дисертаційного дослідження, страйковий рух мав масштабне поширення упродовж усіх років його президентства. Однак, на наше переконання, «Закон Тафта-Хартлі», який завдяки пропаганді профспілок лівого спрямування ще і досі згадується у деяких працях як «Закон про рабську працю», був нічим іншим, як доповненням та збалансуванням «Закону Вагнера».

Практика «закритого цеху», яку найбільше відстоювали профспілки, була такою ж нечесною, як і вимога роботодавців 1930-х рр. не вступати до певної профспілки у разі працевлаштування. До того ж, «закритий цех» заборонили лише декілька штатів, зокрема південних. Інші обмеження більшою мірою були викликані потребами «охолодити» страйковий запал повоєнних років та не допустити поширення комунізму в Америці в умовах розгортання «холодної війни».

Отже, у період адміністрації Ф. Д. Рузвельта в результаті створення на федеральному рівні механізму врегулювання трудових відносин працівники отримали можливість легально вступати в профспілки, вести через обраних представників колективні переговори з роботодавцями, укладати з ними колективні угоди про кращі умови праці та організовувати страйки. За «Законом Вагнера» 1935 р. держава у питанні регулювання відносин між профспілками та роботодавцями виступала гарантом прав, насамперед, працівників і їхніх професійних об'єднань.

Що стосується політики адміністрації Г. Трумена у питанні врегулювання відносин між профспілками та роботодавцями, то за поправками до Закону «Про трудові відносини», відомими як «Закон Тафта-Хартлі», на профспілки також поширювалися обмеження у їхній діяльності, як і на роботодавців ще з 1935 р. Зокрема, це стосувалося організації вторинних та юрисдикційних страйків, правила «закритого цеху» під час влаштування на роботу тощо. Водночас об'єднуватися у профспілки, вести колективні переговори та укладати угоди, а також проводити страйки працівникам не заборонялося.

Крім того, як було виявлено під час дослідження, у воєнні роки, як за уряду Ф. Д. Рузвельта під час Другої світової війни, так і за уряду Г. Трумена у період війни на Корейському півострові, американська влада у сфері трудових відносин намагалася не допускати поширення конфліктів та страйків взагалі, вживаючи різні, переважно екстремальні тимчасові заходи. Проте зауважимо, що страйковий рух повністю не було зупинено ані впродовж 1939 – 1945 рр., ані протягом 1950 – 1953 рр., однак саме адміністрації Г. Трумена доводилося вдаватися до найбільш непопулярних дій щодо конфлікту профспілок і роботодавців задля забезпечення нормального функціонування американської економіки в умовах збройного протистояння за участі США.

3.2. Стандарти мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборона дитячої праці

Розпочинаючи розгляд проблеми встановлення стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці у системі заходів трудової політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, слід згадати, що перші спроби запровадити регульовані умови праці в Америці сягають ще другої половини ХІХ ст., коли у країні приймалися закони на рівні штатів щодо 8-годинного робочого дня для жінок та дітей і 10-годинного – для чоловіків. Водночас, варто зауважити, що дієвого механізму для реалізації цих програм створено не було.

У свою чергу, з 1913 р. на місцевому рівні розпочалося впровадження мінімальної заробітної плати для жінок, і вже до 1923 р. цієї норми дотримувалися 16 штатів. Проте, відколи у 1923 р. Верховний суд США визнав неконституційним Закон «Про мінімальну заробітну плату» для жінок-працівниць у м. Вашингтон, вимоги виплачувати хоча б встановлений мінімум оплати праці на рівні штатів набули тільки рекомендаційного характеру.

Крім того, ще до 1930-х рр. у США існувала практика заборони дитячої праці на місцевому рівні. Так, до 1916 р. майже у кожному штаті неповнолітнім було заборонено працювати на виробництві. Водночас, коли Конгрес зробив дві спроби запровадити подібну заборону на федеральному рівні, у 1916 р. і у 1919 р., обидва закони були скасовані Верховним судом на конституційних підставах. У відповідь у 1924 р. Конгрес ініціював відповідну конституційну поправку, процес ратифікації якої так і не був завершений [301, р. 33].

Таким чином, на момент приходу Ф. Д. Рузвельта до влади у 1933 р. американські працівники не мали національних гарантій гідних умов праці, що в умовах «Великої депресії» сприяло зниженню заробітних плат, поширенню неоплачуваних додаткових годин праці та, як наслідок, загальному збіднінню населення. Попередня історія спроб впровадження на федеральному рівні стандартів праці та заборони дитячої праці свідчила, що у процесі створення

відповідних гарантій адміністрації новообраного президента доведеться зустрітися зі спротивом Верховного суду США.

Вирішити питання унормування умов праці в країні уряд Ф. Д. Рузвельта намагався ще під час перших ста днів його президентства. Так, у вже згадуваних «кодексах чесної конкуренції» за Законом «Про відновлення промисловості» від 16 червня 1933 р. йшлося про встановлення у кожній галузі виробництва основних непорушних економічних показників, таких як ціни, обсяги, ринки збуту продукції. За статтею 7(а) I-го розділу цього закону кожен кодекс мав містити положення, за яким «роботодавці повинні дотримуватися правила максимальної тривалості робочого часу, мінімальних розмірів оплати праці та інших трудових умов, затверджених або запропонованим президентом» [102].

Підписуючи Закон «Про відновлення промисловості», Ф. Д. Рузвельт підкреслив загальну користь від впровадження регульованих умов праці: шляхом підвищення заробітної плати за планом адміністрації купівельна спроможність американців мала підвищитися, а бізнес, отримавши нову хвилю попиту на продукцію, – подолати економічну кризу [29]. Включення таких поступок на користь американських працівників виглядало особливо перспективним для розвитку федеральної соціальної політики у США, зважаючи на широку популярність в американському суспільстві на початку 1930-х рр. новоприйнятого законодавства та створеної на його основі Національної адміністрації відновлення промисловості на чолі з генералом Х. Джонсоном.

Так, з початком дії Закону «Про відновлення промисловості» у 1933 р. розпочався процес підписання «кодексів чесної конкуренції», за якими бізнес погоджувався на нові контракти з робітниками, які передбачали встановлення максимальної тривалості роботи на тиждень і мінімальної заробітної плати, а також заборону працю дітей віком до 16 років [287].

Однак, як вже зазначалося у попередньому підрозділі, стаття 7(а) I-го розділу цього законодавства, зокрема її пункт про впровадження регульованих умов праці, у більшості випадків на практиці виявилася лише гарним наміром, адже механізм контролю за дотриманням цих норм так і не був створений. До

того ж, все ще не було прийнято єдиних для всіх промислових галузей національних трудових стандартів. Здебільшого у «кодексах чесної конкуренції» були прописані вимоги, що роботодавці мають платити працівнику у середньому 12–15 дол. на тиждень за 35–40 відпрацьованих годин, а також не мають наймати на роботу дітей віком до 16 років [231]. Однак деталі реалізації цих норм, залишалися на розсуд самих роботодавців.

Виявилося, що найлегшим з поставлених вимог було запровадження норми щодо заборони дитячої праці, що цілком можна пояснити вищезгаданим існуванням подібної заборони на рівні багатьох штатів ще до початку «Нового курсу». Однак не можна не погодитися, що федеральне врегулювання проблеми дитячої праці у США у перші роки рузвельтівської адміністрації мало позитивні результати. Так, наприклад, усього за 5 тижнів після підписання Закону «Про відновлення промисловості» Ф. Д. Рузвельт під час своєї чергової «бесіди біля каміну» зазначив, що у бавовняній та текстильній індустріях вже повністю усунено проблему використання дитячої праці – «старого зла, якого жоден роботодавець не міг би позбавитися самостійно» [248, р. 431].

Однак вже у 1935 р. ведення бізнесу під керівництвом держави здавалося багатьом американцям недоречним за умов поступової стабілізації економіки, через що Закон «Про відновлення промисловості», включно зі статтею 7(а) I-го розділу, вже не мав національної підтримки, а політичними опонентами адміністрації Ф. Д. Рузвельта взагалі визнавався шкідливим та деструктивним.

У результаті 27 травня 1935 р. Верховний суд США за «справою Шехтера» визнав неконституційним втручання держави у приватні інтереси і скасував Закон «Про відновлення промисловості», що означало і відміну гарантій встановлених за ним мінімальних заробітних плат, максимальної тривалості робочого часу та заборону дитячої праці. До того ж, вже у 1936 р. за «справою Тіпалдо» було визнано недійсним навіть закон на рівні штату Нью-Йорк «Про мінімальну заробітну плату», що взагалі ставило під питання можливість встановлення будь-яких трудових стандартів не тільки на національному, але й на місцевому рівні [143, с. 141].

Зі свого боку, лобісти ідеї впровадження мінімальної заробітної плати та обмеження тривалості робочого часу разом із заборонаю дитячої праці на федеральному рівні продовжували наполягати на необхідності проведення відповідної реформи. Очолювала цю політичну кампанію Ф. Перкінс, яка ще до того, як очолити Міністерство праці, за умову свого погодження на керівну посаду в адміністрації Ф. Д. Рузвельта поставила необхідність поліпшення становища працівників шляхом встановлення мінімальної заробітної плати та впровадження страхування на випадок безробіття [60; 50]. Разом із Національним комітетом дитячої праці та С. Гілманом (профспілковим лідером у текстильній індустрії, а з 1938 р. – віце-президентом Конгресу промислових організацій) Ф. Перкінс відстоювала доцільність включення статті 7(а) I-го розділу до Закону «Про відновлення промисловості», а після його скасування – продовжувала лобіювати питання про встановлення стандартів праці на найвищому рівні [60, р. 213–216].

Президент Ф. Д. Рузвельт, у свою чергу, продемонстрував стійку підтримку ідеї федерального впровадження мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу для американських працівників, а також заборони дитячої праці, включивши ці вимоги як складову своєї передвиборчої програми у 1936 р. Його впевнена перемога на президентських виборах надала шанс на втілення у життя нових соціальних реформ у рамках «Нового курсу», включно зі створенням національних трудових стандартів у США [141, р. 68].

Вже у 1937 р., незважаючи на загострення протистояння між президентом і Верховним судом, за судовим рішенням штату Вашингтон у «справі Перріша» було підтверджено право працівників отримувати мінімальну заробітну плату на затвердженому штатом рівні [209, р. 470]. Ця подія спонукала прихильників встановлення національних стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці розробити такий законопроект федерального рівня, який би не міг скасувати Верховний суд США.

Так, 25 травня 1937 р. сенатор Х. Блек та конгресмен В. Коннері внесли на розгляд Конгресу білль, який передбачав наступне:

- 40-годинний максимум тривалості робочого тижня;
- 40-центовий мінімум погодинної оплати праці;
- відміну праці дітей віком до 16 років;
- створення Ради з питань стандартів праці для здійснення контролю за дотриманням існуючих норм та встановлення нових [231].

Проте таку пропозицію критично сприйняли республіканці та консервативні демократи, які у коаліції затягнули розгляд цього біллю у Конгресі. Найактивнішими противниками впровадження трудових стандартів виявилися республіканці і навіть демократи, що представляли Південь країни. Адже саме у цьому регіоні США заробітні плати низькокваліфікованих працівників насправді були значно меншими за пропонований у законопроекті 1937 р. мінімум. Тож політики Півдня США розглядали пропозицію Х. Блека та В. Коннері як загрозу економіці регіону, який вони представляли у Конгресі. Так, відомими стали слова конгресмена-демократа від штату Теннессі С. Д. Макрейнольдса, який назвав згаданий білль «реальним тарифом проти добробуту Півдня» [219, р. 115].

З цих самих причин безуспішною виявилася також друга спроба запровадити законодавство зі встановлення національних трудових стандартів, яка відбулася під час скликаної Ф. Д. Рузвельтом спеціальної сесії Конгресу восени 1937 р.

Дискусії в обох палатах Конгресу щодо «Біллю Блека-Коннері» поступово були спрямовані на розробку оптимального закону, який би, з одного боку, як наполягали його прихильники, сприяв «підтримці мінімального стандарту життя, необхідного для здоров'я, ефективності та загального добробуту робітників», а з іншого – був би достатньо поміркованим та гнучким, щоб дозволити втілити ці норми без істотних збитків для роботодавців та зниження рівня зайнятості, особливо на Півдні США.

Тим часом необхідність впровадження такої реформи у країні ставала все більш очевидною, адже зниження рівня заробітної плати у 1937 – 1938 рр.

сприяло поширенню лівих настроїв серед американських працівників та стимулювало страйковий рух [141, р. 69].

У пошуках компромісу протягом лютого – березня 1938 р. над законопроектом працював Комітет праці у Конгресі, який очолювала М. Нортон. Комітету вдалося розробити прийнятні для досягнення компромісу поправки до «Біллю Блека-Коннері», які зводилися до зменшення мінімальної заробітної плати, збільшення максимуму тривалості робочого часу, а також до нерозповсюдження дії нового законодавства на велику кількість американських працівників, переважно південного регіону США [127, с. 474–475].

Згадані нововведення остаточно здобули прихильність опозиції у Конгресі, і 25 червня 1938 р. зазначений білль став Законом «Про справедливі трудові стандарти». Увечері напередодні підписання нового законодавства президент Ф. Д. Рузвельт у своїй черговій «бесіді біля каміну» закликав американців не звертати увагу на критику опонентів нової реформи: «Не дозволяйте жодному галасливому керівнику з щоденним прибутком у тисячу доларів...розповідати вам...що заробітна плата в 11 доларів на тиждень матиме катастрофічні наслідки для всієї американської промисловості» [26].

Так, з 24 жовтня 1938 р. Закон «Про справедливі трудові стандарти» набув чинності. Зокрема, у трудовій сфері впроваджувалися наступні нововведення:

1. 25-центний мінімум погодинної оплати з подальшим підвищенням за 6 років до 40-центів;
2. 44-годинний робочий тиждень із подальшим впровадженням 40-годинного за 2 роки;
3. компенсацію за працю у понаднормовий робочий час;
4. заборону праці дітей віком до 16 років;
5. створення Підрозділу з обліку заробітної плати та робочого часу при Міністерстві праці для контролю за дотриманням нових норм на підприємствах;
6. ведення записів на підприємстві про отриману заробітну плату та відпрацьовані години щодо кожного працівника [17].

У цілому 13 місяців минуло з моменту подання «Біллю Блека-Коннері» до прийняття Конгресом Закону «Про справедливі трудові стандарти». Голоси на підтримку відповідного законодавства вдалося здобути лише за умови виключення від покриття новими соціальними нормами працівників, задіяних у сільському господарстві, та так званих «хатніх працівників». Зрештою, лише робітники, «зайняті у комерції або виготовленні продукції для комерції», відтепер могли розраховувати на гарантований рівень мінімальної заробітної плати та оплати за відпрацьовані години понад встановлений 44-годинний, а згодом 40-годинний робочий тиждень. Така несправедливість була спричинена, перш за все, позицією південних конгресменів, які вважали, що «Південь не може собі дозволити платити некваліфікованим робітникам стільки само, скільки він платить кваліфікованим» [248, р. 269].

Зрештою, дія нового законодавства не поширювалася і на рибалок, дрібних торговців, моряків, друкарів тощо. Також варто додати, що встановлена спочатку мінімальна заробітна плата не покривала і половини тогочасного прожиткового мінімуму. Однак, попри зазначені посутні недоліки, прийняття Закону «Про справедливі трудові стандарти», на нашу думку, варто вважати прогресивною реформою, адже у ньому було закладено фундамент забезпечення прав працівників на мінімальну заробітну плату, обмеження тривалості робочого часу, оплати за понаднормову працю та заборону дитячої праці.

Слід зауважити, що і американське суспільство сприйняло новий закон як великий соціальний прогрес. Однак опоненти ідеї регулювання стандартів праці за один день не змінили своїх позицій і продовжили критику нового законодавства. Очолені кількома бізнес-асоціаціями, вони змінили тактику і перейшли з заходів щодо недопущення прийняття закону до заходів, спрямованих на його перегляд.

Основною тезою противників нової соціальної реформи було трактування Закону «Про справедливі трудові стандарти» як пряме втручання «у природні закони попиту та пропозиції». Таке втручання, на їхню думку, мало призвести до масових бізнес-провалів та нових тисяч, а у більш песимістичних прогнозах

навіть до мільйонів, нових безробітних. З іншого боку бізнес, який виступав на підтримку нової реформи, вбачав у Законі «Про справедливі трудові стандарти» «панацею» від деструктивної конкуренції, заснованої на зниженні цін на товари та послуги за рахунок низької оплати праці робітників. У цілому, обидва табори роботодавців погодились, що закон має реалізовуватися принаймні до того моменту, коли його конституційність буде визнана або скасована [105, р. 280].

У свою чергу, прихильники нової реформи розраховували на наступний ефект від запровадження національних стандартів праці: підвищення рівня прибутків робітників мало призвести до розвитку економіки через поживлення попиту; неможливість маніпулювати заробітними платами врешті мала б сприяти більш справедливій конкуренції між підприємствами. Передбачалося, що зазначені два фактори мали поживити нові галузі, забезпечити і високу зайнятість, і високі прибутки бізнесу [310]. Думка ж прямих бенефіціарів нового законодавства була не такою голосною як тих, хто просував нову реформу або намагався її зупинити. Однак в американських газетах все частіше почали з'являтися замітки про працівників, чий тижневий прибуток збільшився з 5 до 11 дол. унаслідок дії Закону «Про справедливі трудові стандарти» [105, р. 282].

У результаті, завдяки встановленню мінімальної заробітної плати та максимальної тривалості робочого часу відразу близько 700 тис. осіб отримали гарантію мінімальної заробітної плати і 13 млн – право на винагороду за понаднормову роботу, а заборона праці дітей віком до 16 років, окрім того, що рятувала дитинство мільйонів маленьких американських громадян, ще й частково впливала на зниження рівня безробіття у США [301, р. 36]. У свою чергу, президент Ф. Д. Рузвельт, визнаючи колосальне значення проведеної соціальної реформи, поставив Закон «Про справедливі трудові стандарти» на друге місце після Закону «Про соціальний захист» 1935 р. як «найбільш масштабну та далекосяжну програму заходів на користь працівників» [27].

Однак після прийняття нового законодавства Конгресом питання про його конституційність все ще залишалося не вирішеним. Цілком очікувано низка незадоволених роботодавців, об'єднаних у бізнес-асоціації, поставила під сумнів

відповідність Закону «Про справедливі трудові стандарти» Конституції США, однак усі сумніви з цього приводу були розвіяні трьома судовими рішеннями американського Верховного Суду у 1941 р.

За основу позитивного вирішення долі законодавства було взято вже згадану у попередньому підрозділі першу статтю 8-го розділу Конституції США. Спершу двома судовими рішеннями було закрито питання щодо мінімальної заробітної плати – суд оголосив, що «такий закон направлений проти методів та видів конкуренції у торгівлі між штатами, які фактично є «несправедливими, так само як і «Закон Клейтона» спрямований на інші види «нечесної конкуренції» у торгівлі між штатами». І третім рішенням – за «справою Дербі» – була нарешті скасована попередня судова постанова 1920-х рр., яка була суттєвою перепорою на шляху до федерального контролю за дотриманням заборони використання дитячої праці на виробництві [105, р. 282].

Новостворений за Законом «Про справедливі трудові стандарти» Підрозділ з обліку заробітної плати та робочого часу (перші керівники: Е. Ф. Ендрюс (1938 – 1939 рр.), Ф. Б. Флемінг (1939 – 1942 рр.)) лише з жовтня 1938 р. до червня 1940 р. отримав більше 43 тисяч скарг на представників бізнесу, які порушували встановлені норми праці. Переважно такі скарги, завдяки втручання урядового Підрозділу, задовольнялися виплатами штрафів та постановами, у яких роботодавці зобов'язувалися виконувати норми Закону «Про справедливі трудові стандарти» і виплачувати мінімальну заробітну плату своїм працівникам [68, р. 91– 96].

Подальше удосконалення стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці у період адміністрації Ф. Д. Рузвельта було перерване Другою світовою війною, коли уряд був змушений зосередитися на вирішенні зовнішньополітичних проблем. До того ж, в умовах економічного зростання США у воєнний період все більше робітників і так отримували підвищення заробітних плат, а понаднормова праця щедро оплачувалася, про що детальніше йшлося у попередньому підрозділі.

Водночас у сфері заборони дитячої праці втілення в життя положень Закону «Про справедливі трудові стандарти» 1938 р. зазнало найбільших трансформацій у роки Другої світової війни. Спершу дітям дозволялося працювати за умови поєднання роботи з навчанням. Однак країні не вистачало робочих рук для виробництва товарів на потреби війни, і роботодавці продовжили тиск на владу з метою подальшого послаблення дії закону щодо заборони дитячої праці. Як наслідок, попри те, що жодних поправок до Закону «Про справедливі трудові стандарти» не було внесено, з переліку небезпечних робіт, на яких дітям заборонялося працювати, було виключено декілька індустрій, що уможливило дитячу працю у цих галузях [296].

Після завершення Другої світової війни вже адміністрації Г. Трумена належало звернути увагу на необхідність удосконалення національних стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці у США, які існували з 1938 р. У своєму першому зверненні до Конгресу від 6 вересня 1945 р., яке у цілому було присвячене проблемі реконверсії американської економіки, розвиваючи соціальну програму, передбачену ще Рузвельтівським «Економічним біллем про права» 1944 р. [82], президент Г. Трумен зазначив про необхідність підвищення мінімального рівня заробітної плати, порівняно з рівнем, закріпленим наприкінці 1930-х рр. [78].

Зазначена соціальна ініціатива труменівської адміністрації не втілилася у відповідних поправках до Закону «Про справедливі трудові стандарти» відразу після її оголошення. Натомість упродовж 1945 – 1949 рр. у США тривала суспільна дискусія щодо доцільності розширення дійсних програм, що регулюють умови праці робітників.

Як і багато інших соціальних нововведень, питання про удосконалення Закону «Про справедливі трудові стандарти» 1938 р. обговорювалося з позицій прихильників та противників кейнсіанської моделі економіки, яка передбачала, що перерозподіл прибутків населення та зменшення соціальної диференціації буде розвивати бізнес, а не контролювати його. Так, ліберальні кола на чолі з президентом наполягали на тому, що підвищення рівня заробітної плати

сприятиме посиленню американської економіки через зростання купівельної спроможності населення. На противагу їм консерватори, очолювані республіканцями у Конгресі, стверджували, що таке нововведення зменшить прибутки роботодавців і зрештою зруйнує малий бізнес [300]. На наш погляд, саме зазначена відсутність суспільного консенсусу щодо питання реформування національних трудових стандартів стала причиною того, що, розроблений за наполяганням Г. Трумена законопроект змін щодо трудових стандартів отримав шанс бути реалізованим як федеральний закон в умовах встановленого з 1946 р. контролю обох палат Конгресу республіканцями аж у 1949 р.

Разом із тим, попри несприятливу політичну кон'юнктуру, ще за першого президентського терміну Г. Трумена національні стандарти праці були удосконалені, зокрема у сфері обліку тривалості робочого часу. Цей факт був пов'язаний із рішенням 1946 р. Верховного суду США за «справою Андерсона проти компанії «Клеменс кераміка»» про те, що підготовча до безпосередньої роботи діяльність працівника, яку він виконував на користь роботодавця, згідно з Законом «Про справедливі трудові стандарти» мала рахуватися як робочий час [105, р. 283–284].

Вже наступного року після такої резонансної судової справи Конгресом було прийнято фактично перші поправки до Закону «Про справедливі трудові стандарти», про які здебільшого навіть не згадується у дослідженнях, присвячених періоду президентства Г. Трумена. Попри це, поправки 1947 р. мали важливе значення для розвитку соціальної політики США у трудовій сфері, адже вони передбачали впровадження наступної норми щодо обліку робочого часу: якщо працівник займається діяльністю, яка приносить користь роботодавцю, незалежно від того, коли він її виконує, роботодавець має заплатити за цей витрачений час згідно з Законом «Про справедливі трудові стандарти» [61].

Затвердження такої норми означало, що, відтепер, наприклад, шахтар мав отримувати кошти не тільки за робочий час, проведений безпосередньо у забої, а й за час, який він витратив, щоб до нього дістатися. Разом із тим, у

нововведених поправках вказувалося, що поїздка працівника з дому на роботу і назад не має оплачуватися як робочий час. Проте саме завдяки ним американські робітники могли розраховувати на оплату часу, витраченого на короткий відпочинок упродовж робочого процесу тривалістю до 20 хвилин, а також обідню перерву тривалістю до 30 хвилин [61]. Під час підписання поправок до Закону «Про справедливі трудові стандарти» 14 травня 1947 р. президент Г. Трумен, визнаючи їхню важливість для підтримки взаємопорозуміння між працівниками та роботодавцями, підкреслив нагальність потреби переглянути загальні трудові стандарти, які діяли з 1938 р. і, насамперед, збільшити мінімальну заробітну плату з 40 до 65 центів за годину [80].

Сприятлива для таких нововведень політична ситуація в країні склалася лише після перемоги Г. Трумена на президентських виборах у 1948 р. та отримання демократами більшості у Конгресі того ж року. Як наслідок, посилилася соціальна складова внутрішньої політики уряду, що торкнулося і розширення законодавства, яке існувало ще з часів президентства Ф. Д. Рузвельта і передбачало встановлення стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборону дитячої праці. Внаслідок цього у серпні 1949 р. було прийнято і вже 29 жовтня того ж року підписано президентом, поправки до Закону «Про справедливі трудові стандарти». Однак, попри те, що мінімальний рівень заробітної плати за цими поправками, як і наполягав Г. Трумен, все ж підвищили, до того ж до 75 центів за годину, як поступка на користь консервативних кіл від покриття цим законом було усунуто близько 1 млн американців [296].

Детальніший розгляд поправок 1949 р. дає підстави виділити наступні нововведення щодо стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці в Америці:

1. мінімум заробітної плати збільшувався з 40 до 75 центів за годину;
2. у разі роботи понад максимально встановлений 40-годинний робочий тиждень гарантувалися виплати за понаднормову працю, які мали в 1,5 рази

перевищувати звичайну ставку оплати праці, яку було встановлено на підприємстві;

3. посилення механізмів, які забороняли дитячу працю у всіх галузях американського виробництва;
4. поширення гарантій цього закону на нові категорії робітників, а саме в галузі повітряного транспорту та рибної промисловості;
5. наділення повноваженнями адміністратора з питань справедливих трудових стандартів при Міністерстві праці звертатися до суду від імені робітників у разі порушення встановленого законодавства роботодавцем [16].

Таким чином, поправки 1949 р. до національних трудових стандартів забезпечили не тільки гарантоване державою зростання мінімальної заробітної плати, а також встановили правило оплати у розмірі 1,5 ставки за час праці, що перевищував максимальну тривалість робочого часу на виробництві. Водночас найсуттєвішим недоліком нового законодавства було те, що від покриття національними трудовими стандартами все ж було усунено істотну кількість категорій працівників, які мали відповідні гарантії, починаючи з 1938 р.

Під час підписання поправок до Закону «Про справедливі трудові стандарти» Г. Трумен зазначив: «Я шкодую, що новий закон не охоплює багатьох груп працівників, які потребують захисту стандартів праці з боку держави. Але удосконалення, внесені цим законом сприятимуть досягненню нашої основної мети – забезпеченню мінімальних трудових стандартів, необхідних для загального добробуту працівників» [87].

Зазначені поправки цілком можна вважати одним із досягнень соціальної політики другої адміністрації Г. Трумена, адже вони дійсно сприяли підвищенню мінімального рівня заробітної плати працівників майже у 2 рази. Зазначимо, що у результаті проведеної реформи до впровадження наступних поправок до Закону «Про справедливі трудові стандарти» у 1959 р. одна третина (або 11 млн американських робітників) одержали гарантії з боку держави на мінімальну заробітну плату, встановлений максимум тривалості робочого часу, оплату за

понаднормовий час праці у розмірі 1,5 ставки, а праця дітей віком до 16 років була заборонена майже в усіх галузях американської економіки [216, р. 290].

На нашу думку, позитивний результат впровадження у США федеральних стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці полягав у наступному:

- для низькооплачуваних працівників, не членів профспілок, які не могли через колективні переговори та організовані страйки домогтися вигідних для себе умов праці, проведена реформа означала гарантію безпеки мінімального прибутку та певної економічної незалежності;
- для організованих у профспілки працівників реформа означала встановлення початкового рівня заробітної плати, від якого вони відтепер могли відштовхуватися під час підписання колективних договорів із роботодавцями, запропонувати менше було неможливо;
- для обох вищезазначених категорій працівників відтепер передбачалася вигідна оплата за роботу у понаднормовий час;
- для мільйонів дітей закон відкрив перспективи освіти та нормального дитинства замість роботи на заводах та фабриках до досягнення повноліття.

Отже, підсумовуючи дослідження трудової політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, необхідно наголосити на важливості для підтримки прав і гарантій американських працівників впровадження механізму врегулювання трудових відносин між профспілками і роботодавцями з боку держави, а також встановлення національних стандартів мінімальної заробітної праці, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці.

Як було простежено, саме «Велика депресія» і спричинена нею поява надзвичайного законодавства у рамках реформ адміністрації Ф. Д. Рузвельта забезпечили першу федеральну регламентацію питань об'єднання працівників у профспілки, дійсних колективних переговорів і угод, а також дотримання роботодавцями встановлених у «кодексах чесної конкуренції» трудових стандартів. Водночас недосконалість системи реалізації норм такого законодавства та його недовготривалість спонукали прихильників «Нового

курсу» до розробки та лобіювання більш далекосяжних і перспективних реформ у галузі праці.

Внаслідок впровадження трудових реформ у середині 1930-х рр. працівникам у США було надано право на самоорганізацію, формування, об'єднання, допомогу у діяльності професійних організацій, право вести переговори та домовлятися з роботодавцями колективно через добровільно обраних представників, а у разі порушень з боку роботодавців – право звертатися по допомогу до Національного управління трудових відносин. Крім того, вже наприкінці 1930-х рр. адміністрації Ф. Д. Рузвельта вдалося затвердити національні стандарти мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці, не зважаючи на суттєвий політичний спротив, зокрема судової системи США.

Як було встановлено, вже за адміністрації Г. Трумена відбулося посутнє корегування та доповнення трудової політики американського уряду. Насамперед, у сфері врегулювання трудових відносин відтепер права надавалися і роботодавцям – вони так само, як і працівники, починаючи з 1935 р., могли звертатися до Національного управління трудових відносин у разі порушення профспілками встановлених новим законодавством 1940-х рр. норм їхньої діяльності. Ці зміни у сфері, на наш погляд, були цілком обґрунтовані необхідністю врегулювання посиленого профспілкового та страйкового рухів у США, починаючи з кінця Другої світової війни. Водночас слід наголосити, що на користь американських працівників адміністрації Г. Трумена вдалося удосконалити національні трудові стандарти наприкінці 1940-х рр.

РОЗДІЛ IV
ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ АДМІНІСТРАЦІЙ
ЩОДО РОЗВИТКУ ЖИТЛОВОЇ, МЕДИЧНОЇ Й ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗЕЙ
У США У 1933 – 1952 рр.

4.1 Житлові реформи

Традиційно питання розвитку та функціонування житлової сфери у США залишалося поза зоною впливу федеральних державних органів влади до 30-х рр. ХХ ст., хоча науковці та громадські діячі ще з середини ХІХ ст. ставили питання щодо необхідності покращення житлових умов найбільш бідного населення шляхом державного регулювання. Вони стверджували, що нетрі (житлові масиви, умови проживання в яких непристосовані для повноцінного життя людини) погіршують стан нації; крім того, на їхній погляд, необхідно було вимагати від приватних забудовників дотримуватися всіх санітарних правил під час будівництва житла для міської бідноти [321, р. 300].

У 1902 р. громадськими діячами на волонтерських засадах було створено Житлову комісію, яка досліджувала та привертала увагу суспільства до умов проживання людей у нетрях великих міст. На рівні штатів на розвиток житлової галузі вперше звернули увагу у Нью-Йорку, де у 1901 р. було прийнято закон для орендарів помешкань. Однак навіть «будівельний бум» в житловій галузі періоду економічного процвітання 20-х рр. ХХ ст., коли американці з середнім рівнем прибутків отримали можливість купувати житло завдяки іпотечному кредитуванню, відбувався без жодної регламентації з боку федеральної влади та без проведення відповідних державних житлових реформ [295, р. 56].

Як наслідок, «Велика депресія» істотно загострила і житлові проблеми американців, оскільки в умовах економічної кризи були зруйновані приватні фінансові установи, які надавали іпотечні кредити. Кількість власного житла скоротилася з 750 000 одиниць у 1928 р. до менш ніж 100 000 одиниць у 1933 р. [217, р. 189]. Американці, які не могли виплачувати кредити або орендну

плату, таким чином, масово втрачали житло. Яскравою ілюстрацією цього процесу може бути зростання на узбіччях американських міст жахливих споруд з усілякого непотребу – так званих «гувервілів», що отримали назву за прізвищем тодішнього президента Г. Гувера. Так, найбільший в країні «гувервіль», який нараховував більше 1000 мешканців, утворився у Сент-Луїсі, штат Міссурі, а у Нью-Йорку такі поселення зі зламаних фордів та дірявих діжок розташувалися на старому смітнику Брукліна. В цілому для всіх невеликих містечок та великих міст США початку 30-х рр. ХХ ст. була характерною наявність «гувервілів», у яких мешкали у середньому до 300 осіб [261, р. 16].

Адміністрація Ф. Д. Рузвельта в межах проведення заходів соціальної політики, спрямованої на допомогу американцям у кризових умовах, не могла оминати увагою таку серйозну проблему повсякденного життя населення, як житлова криза. До того ж, прийняте ще за Г. Гувера федеральне законодавство стосовно житлових кредитів на практиці виявилось малоефективним. Тому в межах програми надзвичайних законів перших «100 днів» адміністрації Ф. Д. Рузвельта у квітні 1933 р., з ініціативи самого нового президента, на законодавчому рівні було прийняте рішення про першу житлову реформу «Нового курсу», яка полягала у рефінансуванні іпотечних кредитів малих і середніх власників, які втратили житло після 1930 р.

Так влітку 1933 р. була створена Корпорація власників кредитного житла, що викупувала кредити у власників, які більше не могли платити відсотки і податки, а потім перевидавала іпотеки на більш лояльних для них умовах та на довший термін. У кризовий період першої половини 30-х рр. Корпорація допомогла виплатити одну шосту кредитного житлового боргу населення, тим самим попередивши остаточний колапс ринку нерухомості Америки та втрату домівок тисячами американців [311, р. 297–298].

Однак, разом із тим, масову житлову проблему американців в умовах «Великої депресії» неможливо було вирішити лише за допомогою програм перекредитування Корпорації власників кредитного житла, адже у перші місяці після її створення кожного дня ця організація, через обмежені кризою фінансові

ресурси, затверджувала відмови на викуп кредитів у середньому до 1000 одиниць житла, що означало втрату надії на повернення домівок тисячами сімей [289, р. 328]. До того ж, залишалося відкритим питання щодо житлового забезпечення тих, хто і до кризи не мав оселі для проживання.

Соціальні реформатори часів «Нового курсу» вперше спробували покращити житлові умови найбільш вразливих верств населення в рамках впровадження громадських робіт вже згадуваної у першому розділі дисертаційного дослідження Адміністрації суспільних робіт під керівництвом Г. Ікеса. Так, у 1933 р. у складі цієї федеральної установи почав діяти Житлово-будівельний підрозділ, який мав ліквідувати нетрі та зводити на їхньому місці соціальні житлові комплекси.

Результат діяльності Житлово-будівельного підрозділу був, з одного боку, дуже якісним – житлові проекти будувалися з дотриманням усіх екологічних та санітарних норм, з дорогих матеріалів та із залученням кваліфікованих робітників. Водночас такий підхід унеможлилював реалізацію завдання швидко збудувати велику кількість дешевого житла та забезпечити роботою велику кількість безробітних.

Згадана проблема, зрештою, простежувалася у всіх проектах, якими керував Г. Ікес, однак навіть він у своєму щоденнику зізнавався, що «був дуже розчарованим прогресом» зведення нових житлових комплексів в рамках діяльності Житлово-будівельного підрозділу [261, р. 134]. А втім, у результаті реалізації цієї житлової реформи було збудовано перші в історії США 52 житлові комплекси, профінансовані федеральною владою, що забезпечило створення 25 000 одиниць соціального житла.

Спротив приватних житлово-будівельних компаній, низькі темпи зведення нових комплексів та неспроможність забезпечити достатньою кількістю робочих місць, на що особливо звертав увагу особисто президент Ф. Д. Рузвельт, в умовах масового безробіття сприяли закриттю Житлово-будівельного підрозділу Адміністрації суспільних робіт у 1936 р. [130, с. 181]. Проте, на нашу думку, саме його діяльність проілюструвала можливість федеральної влади будувати житло

для малозабезпечених американців, до того ж, досить якісне. Більш за те, досвід будівництва соціального житла Житлово-будівельним підрозділом ще в останній рік його існування був активно використаний під час розробки нової, більш системної та масштабної федеральної реформи, спрямованої на розвиток житлового будівництва для незаможних американців.

Розробкою цієї реформи займалися вже відома на той час експертка з житлової політики К. Бауер та соціальна працівниця М. Сімкович [283, р. 12–15]. Лобіював це питання у владних колах, зокрема з 1935 р. просував його у Конгресі, вже згаданий у попередніх розділах цього дисертаційного дослідження сенатор Р. Вагнер.

Президент Ф. Д. Рузвельт, у свою чергу, розчарувавшись у Житлово-будівельному підрозділі і як у засобі кардинально вирішити проблему житла для бідних, і як у засобі істотно підсилити програми з подолання безробіття в країні, надавав значно більше підтримки іншому способу покращення житлової галузі у США, а не програмам федерального соціального житла, якими займалися Р. Вагнер, К. Бауер та М. Сімкович, а саме – посиленню фінансової спроможності населення на придбання та утримання житла шляхом федерального вигідного централізованого кредитування.

Як результат, за Законом «Про житло» від 1934 р. на підтримку Корпорації власників кредитного житла, що на той час вже існувала, була створена Федеральна житлова адміністрація. Механізм роботи цієї установи, на відміну від Корпорації, яка займалася лише перекредитуванням у кризових умовах, полягав у наступному: позичальник мав домовитися про кредит на житло з фінансовою установою, яка відповідала державним вимогам, застрахувавши свою позику за державною програмою та сплачуючи страхові внески, що гарантувало в разі неспроможності позичальника виконувати умови іпотеки, повернення коштів кредиторів з фондів Федеральної житлової адміністрації [54].

За задумом діяльність Федеральної житлової адміністрації мала стимулювати приватних забудовників зводити нові житлові одиниці в кредит,

що гарантувався федеральною владою, а також мала забезпечувати вигідні для позичальника умови іпотечного кредитування. Так, фінансові установи (приватні, федеральні, штатні), які користувалися державним страхуванням іпотек, мали надавати кредити з невеликим обсягом початкового внеску (до 10 %), низьким рівнем річних відсотків (4–6 %) та довготривалим терміном виплати (до 25 років) [229, р. 16].

Попри впровадження цієї житлової реформи, високих темпів житлового будівництва у кризові 30-ті рр. у США досягти не вдалося. Усього в період 1932 – 1939 рр. приватними компаніями було зведено 1,5 млн нових одиниць житла, тоді як попереднього десятиріччя – в 20-ті рр. ХХ ст. – цей показник складав цілих 7 млн [289, р. 342]. Разом із тим, на нашу думку, навіть той факт, що в умовах нестабільної економічної ситуації федеральна влада спромоглася забезпечити механізм, що стимулював принаймні на мінімальному рівні розширення житлового фонду країни, вже слід вважати досягненням керівництва країни на користь населення.

Отримали свій результат у часи «Нового курсу» і зусилля соціальних реформаторів на чолі з сенатором Р. Вагнером щодо впровадження житлової реформи з метою державного будівництва соціального житла для незаможних американців. Попри те, що відповідний законопроект був поданий до Конгресу ще у 1935 р., реальний шанс на його прийняття як закону з'явився лише після переобрання Ф. Д. Рузвельта у 1936 р. на другий термін та здобуття його особистої прихильності щодо такої реформи.

Так, у своїй другій інавгураційній промові від 20 січня 1937 р. президент підкреслив, що в країні і досі «третина нації проживає у поганих умовах» [39]. Згодом розроблений Р. Вагнером і соціальними реформаторками законопроект щодо державного соціального житла був доповнений правками його політичного опонента конгресмена Г. Стігалла. Як результат, 1 вересня 1937 р. Конгрес прийняв Закон «Про житло», який став відомий за прізвищами його творців як «Закон Вагнера-Стігалла».

За цим законом створювалося Житлове управління Сполучених Штатів, яке мало керувати, фінансово підтримувати та консультувати житлові органи штатів та на місцях, які, власне, і мали займатися будівництвом соціального житла. Управління сплачувало 90 % від вартості проєктів на місцях за умови повернення коштів до федерального бюджету протягом 60 років за низькою відсотковою ставкою, а також надавало щорічні гранти місцевим органам для виплати боргу. Передбачалася також трискладова орендна сплата за житло малозабезпеченими орендарями: вони безпосередньо сплачували 1/2 вартості оренди, 1/3 – федеральна влада, і 1/6 – влада штатів та на місцях [106]. Важливим пунктом нової житлової реформи було те, що прибуток родини, яка отримувала право на таке житло, не мав більше ніж у 5 разів перевищувати суму оплати за оренду соціальної житлової одиниці. Цей факт, у свою чергу, сприяв тому, що програмами соціального житла могли скористатися лише найбідніші верстви населення.

Таким чином, у роки «Нового курсу» були створені інституційні засади для реалізації державних житлових реформ у США [257, с. 91–92]. Однак, внаслідок кризових явищ в економіці протягом усього десятиріччя скористатися реальними вигодами від впроваджених заходів масово американці ще не встигли. Темпи будівництва житла протягом 1930-х рр. так і не відновилися до рівня докризових 20-х рр. ХХ ст., а внаслідок неспроможності виплачувати іпотечні кредити через банкрутства та безробіття, навіть враховуючи можливості допомоги держави у фінансуванні через програми Корпорації власників кредитного житла та Федеральної житлової адміністрації, 2 млн сімей в США все ж втратили власні домівки [35, р. 383].

З початком Другої світової війни, ще до вступу до неї США, житлова політика у країні зазнала істотних змін. Так, за Законом «Про оборону» 1940 р. всі проєкти Житлового управління Сполучених Штатів, створеного у 1937 р. для будівництва соціального житла для незаможних верств населення, мали бути спрямовані на будівництво житла для працівників оборонної промисловості. Аналогічні цілі мав і прийнятий у 1940 р. так званий «Закон Ланхема», за яким

на підтримку розвитку оборонної галузі будувалися дешеві житлові одиниці, зазвичай тимчасові та неякісні [130, с. 182–183]. Таким чином, за роки війни уряд США посилив централізацію фінансування державного житлового будівництва, проте американці з низькими доходами, які працювали не в оборонній галузі, опинились поза згаданими програмами.

Якщо розглянути інтенсивність розвитку житлового будівництва в країні у роки Другої світової війни в цілому, то слід зазначити, що у цей період житловий фонд США збільшився на 3 млн житлових одиниць. До того ж, приватні будівельні компанії, які зуміли за поправками 1941 р. до Закону «Про житло» 1934 р. збільшити гарантії іпотечних кредитів через Федеральну житлову адміністрацію, збудували 900 тис. житлових одиниць, адміністрація, що керувалася «Законом Ланхема» – 625 тис. житлових одиниць (з яких тільки 45 тис. були не тимчасовими), а Житлове управління Сполучених Штатів – лише 48 тис. житлових одиниць [298, р. 63].

Така ситуація, на наш погляд, склалася внаслідок того, що в період війни адміністрація Ф. Д. Рузвельта зі зрозумілих причин приділяла більше уваги зовнішній політиці США, а тому перевага надавалася швидким дешевим житловим проектам, які могли б допомогти розмістити робітників оборонної промисловості країни; реалізація ж початкової ідеї про соціальне житло для бідних, яку передбачав Закон «Про житло» 1937 р., була призупинена. З іншого боку, відродження економіки у воєнні часи сприяло поступовому поживавленню ринку нерухомості та нарощуванню докризових темпів житлового будівництва приватними забудовниками.

Адміністрації Ф. Д. Рузвельта у роки Другої світової війни вдалося розробити й сприяти затвердженню визначної правової норми, яка у повоєнний період позитивно вплинула на вищезгаданий процес відродження та поживавлення житлового будівництва в Америці. Так, у 1944 р. був прийнятий так званий «Солдатський білль про права», який передбачав низку бенефіцій для демобілізованих учасників Другої світової війни. За III-тім розділом цього закону через Адміністрацію ветеранів впроваджувалися державні гарантії до 50

% (але спочатку не більше 2000 дол. в цілому) будь-якого кредиту колишнього військовослужбовця, отриманого на житло як в приватних, так і в державних (федеральних, штатних, місцевих) фінансових установах. Відсоткова ставка за таким кредитом не мала перевищувати 4 % річних, до того ж, у перший рік відсотки замість позичальника-ветерана мала виплачувати держава. Встановлювався і довготривалий термін гасіння такого іпотечного кредиту – 20 років [70].

Впровадження такої реформи виглядало особливо актуальним в умовах різкого поглиблення житлової кризи в США, яке простежувалося після завершення Другої світової війни, не так через наслідки військових дій і руйнування житлового фонду, як це було, наприклад, в країнах Європи, як через людський фактор.

Закладена ще напочатку 1940-х рр. тенденція до зростання загальних коефіцієнтів шлюбності та народжуваності, у повоєнні роки перетворилася на справжній «бум»: у 1946 р. коефіцієнт шлюбності досяг небувалого впродовж 1930-х років показника – 16,4 на 1000 осіб, а коефіцієнт народжуваності на 1000 осіб збільшився з 18,8 у 1939 р. до 20,3 у 1941 р., а вже у 1947 р. досяг рекордного показника – 26,6 [108, р. 102-104]. Цілком природно, що цим молодим сім'ям з дітьми, які стануть відомі в історії як покоління «бебі-бумерів», необхідна була власна домівка.

Масштаби житлової кризи в США були досліджені спеціально створеним у 1945 р. Житловим підкомітетом Сенату на чолі з вже згадуваним сенатором-республіканцем Р. Тафтом. За звітом цього підкомітету Америка потребувала 1,5 млн. нових одиниць житла щорічно протягом наступних 10 років. У листопаді 1945 р. частка вільного для оренди або купівлі житла в країні складала усього 1,5 % (для порівняння у 1940 р. цей показник дорівнював 5 %) [211, р. 52–53].

Ці цифри у реальному житті означали скрутне повсякденне життя американських родин: навколо кожного населеного пункту, але особливо масово – навколо студентських кампусів, виникали трейлерні містечка та інші види

тимчасових помешкань. Так, за описами історика В. Манчестера, який у 40-х рр. XX ст. працював репортером, молодій родині ветерана з дитиною на руках навіть довелося жити у власному авто просто неба взимку 1945 р. у холодному Міннеаполісі, штат Міннесота [269, р. 430].

У повоєнний період вже адміністрації Г. Трумена належало докласти зусиль щодо покращення житлової сфери в США, зрештою шляхом застосування реформ, підґрунтя яких було створене за часів президентства Ф. Д. Рузвельта. Г. Трумен влучно, на нашу думку, описав у своїх мемуарах визрівання передумов та причин появи житлової кризи в США після завершення Другої світової війни: «Ми вступали у війну з дефіцитом у житловому секторі, і воєнні роки лише поглибили його, оскільки всі будівельні матеріали та людські ресурси були сконцентровані на потребах війни. До того ж, кількість шлюбів почала зростати поза нормою. Війни завжди стимулюють людей одружуватися та створювати нові сім'ї... Житлова криза була найбільшою проблемою, яку мені довелося вирішувати у перші роки адміністрації» [104, р. 449].

Розглядаючи реформи, які були реалізовані адміністрацією Г. Трумена задля подолання житлової кризи, необхідно враховувати, що одним із ключових елементів вирішення житлової проблеми була тогочасна спроможність широких верств населення оплатити купівлю або довготривалу оренду житла. За роки війни американцям вдалося накопичити 140 млрд дол., а повоєнний період в економічному аспекті був позначений стрімким зростанням: загальний обсяг товарів та послуг, вироблених у США, як і прибуток на душу населення, збільшився на 25 % [35, р. 139; 192]. Наявність цих ресурсів у поєднанні з підтримкою урядом Г. Трумена поширення державних житлових програм Федеральної житлової адміністрації та «Солдатського біллу про права» стали запорукою забезпечення такої спроможності повоєнного американського суспільства вирішити або покращити свої житлові умови.

Адміністрація Г. Трумена активно сприяла діяльності Федеральної житлової адміністрації, намагаючись зробити її програми доступними для більшості американців. Так, за законодавством, прийнятим у 1948 р. з метою

покращити вже існуючий з 1934 р. Закон «Про житло», початковий внесок за кредитами, що підлягали державному страхуванню, був знижений з 10 % до 5 %, а термін їхнього погашення збільшений від 25 до 30 років [321, р. 308]. Вже за Законом «Про житло» 1949 р., який розроблявся як комплексна житлова реформа у США і був одним з головних здобутків всієї соціальної політики адміністрації Г. Трумена, страховий фонд іпотечного кредитування Федеральної житлової адміністрації був збільшений на 500 млн дол. [38].

У свою чергу, активне впровадження у роки президентства Г. Трумена житлової програми «Солдатського біллю про права», прийнятого у 1944 р., стало ще одним напрямом державної підтримки населення у купівлі житла. Окрім того, американський уряд повоєнних років створював і додаткові проекти для забезпечення житлових потреб ветеранів: у 1945 р. на житлові одиниці перебудовувалися або переоблаштовувалися колишні військові об'єкти, з 1946 р. впроваджувалися державні субсидії на будівництво житла для військовослужбовців, а до 1947 р. на державному рівні стримувалося зростання орендної плати для сімей ветеранів [211, р. 61]. Однак гарантії іпотечного кредитування за III-тім розділом «Солдатського біллю про права» залишалися найефективнішою реформою щодо перспективи вирішення житлового питання колишніх військовослужбовців [140, с. 157].

Використання адміністрацією Г. Трумена житлових програм Федеральної житлової адміністрації та «Солдатського біллю про права» у процесі подолання повоєнної житлової кризи в США, на наш погляд, мало позитивний результат у двох аспектах. По-перше, наявність державного страхування іпотечних кредитів та державного гарантування кредитів на житло сімей ветеранів знижувала ризики кредиторів та будівельних компаній, що, у свою чергу, стимулювало житлове будівництво в країні. По-друге, і Федеральна житлова адміністрація, і «Солдатський білль про права» створювали вигідні і доступні для пересічних працевлаштованих американців умови отримання кредитів на житло.

Важливу роль у подоланні житлової кризи, окрім наявності у населення фінансових ресурсів, відіграло також і швидке будівництво великих обсягів

нових житлових одиниць невисокої вартості. Справжню революцію у цій сфері у повоєнних США здійснила приватна компанія нерухомості «Левітт та сини» на чолі з В. Левіттом. У 1946 р. ця компанія викупила картопляне поле на Лонг-Айленді (40 км від Нью-Йорка) і почала будівництво житлового проєкту, що отримав назву Левіттаун. Починаючи з 1947 р., щодня у Левіттауні зводили у середньому близько 12 односімейних будинків. Так, у 1951 р. колишнє картопляне поле перетворилось на 17500 житлових будинків [257, р. 30].

Швидких темпів будівництва житла у Левіттауні було досягнуто завдяки технологічним інноваціям. В. Левітт застосував метод конвеєрного виробництва та промислової збірки у будівництві односімейних будинків. Процес було розділено на 27 різних етапів від початку і до кінця будівництва, під час якого використовувалися дешеві будівельні матеріали та уніфіковані архітектурні стандарти. Це були однакові дерев'яні будинки котеджного типу з фанерною обробкою у стилі Кейп Код.

Ще одна інновація В. Левітта була зумовлена тим, що у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. кількість американців, які мали власні автомобілі, збільшилася в 4 рази, а стан доріг значно покращився завдяки державним будівельним проєктам ще з часів «Нового курсу». Це дозволяло будувати житловий проєкт у передмісті, на зручній для щоденного долаття водієм відстані від міста [140, с. 158]. Земля у передмісті коштувала значно менше, ніж в межах американських мегаполісів, тому це рішення В. Левітта було так само важливим для здешевлення вартості житлової одиниці, як і застосування технологічних інновацій.

Так, чотирикімнатний будинок в Левіттауні у 1949 р. можна було придбати за 6990 дол., а з кухонним обладнанням, податковими зборами та зеленою прибудинковою територією він коштував 8000 – 10000 дол. [268, р. 431]. Кредит на таку суму з невеликим початковим внеском могла отримати типова молода американська родина кінця 1940-х рр. Щомісячні виплати за кредитами на будинки в Левіттауні становили від 50 до 70 дол. До того ж, у 1949 р. розмір мінімальної заробітної плати був встановлений на рівні 120 дол. на місяць [16].

За проведеними нами підрахунками, це означало, що, якщо і чоловік, і дружина працювали і отримували хоча б мінімальну заробітну плату, то виплати за кредитом на власний будинок у Левіттауні склали всього 25 % від прибутків такої сім'ї. При цьому типовими господарями будинків від компанії Левітта ставали сім'ї ветеранів. За програмами Федеральної житлової адміністрації та «Солдатського біллу про права» вони сплачували не більше 400 дол. першого внеску та витрачали на погашення кредиту близько 25 % своїх прибутків на місяць, і це з огляду на те, що працював тільки чоловік [251].

Інші будівельні компанії швидко засвоїли досвід Левіттауну, і вже на початку 50-х рр. навколо майже кожного великого американського міста зростало нове або розширювалося вже наявне передмістя. Найвідомішими передмістями, що виникли відразу за Левіттауном, стали Лейквуд поблизу Лос-Анджелеса, штат Каліфорнія, та Форест-Парк поблизу Чикаго, штат Іллінойс [258, р. 31–32].

Як результат, більшість нових житлових одиниць в Америці, починаючи з другої половини 40-х рр., будувалося саме у передмістях. Так, у 1950 р., порівняно з 1940 р., кількість житлових одиниць у межах міста майже не змінилася (35 %); кількість житлових одиниць у сільській місцевості зменшилася на 5 % (з 46 % до 41 %) ; кількість житлових одиниць у передмістях збільшилася на 5 % (з 19 % до 24 %).

У такий спосіб було закладено загальнонаціональний тренд – все більше американців обирали життя у власному, купленому на вигідних умовах в кредит, будинку у передмісті (вживається також назва «сабурбія», утворена від англійського «сабурб» – передмістя). Вперше в історії США у 1950 р. міське населення з показником у 56,1 % почало переважати над сільським, що сталося саме завдяки зростанню населення передмість [101, р. 12–13, р. 33].

Зі свого боку, адміністрація Г. Трумена активно підтримувала тенденцію збільшення житлових одиниць та населення у передмістях. Слова В. Левітта про те, що «жоден чоловік, який має будинок, не може стати комуністом, бо у нього занадто багато справ» були вкрай актуальними в умовах розгортання «холодної

війни» з СРСР у другій половині 1940-х рр. [250, р. 164]. Уряд докладав багато зусиль для щорічного збільшення кількості американців, які володіли власним житлом у передмістях. Це простежувалося, насамперед, у поширенні кредитів на купівлю власного житла, застрахованих Федеральною житловою адміністрацією та гарантованих «Солдатським біллем про права». Наприклад, у першому Левіттауні з усіх 17500 збудованих житлових одиниць 13500 були профінансовані саме завдяки таким кредитам [250, р. 166].

У цілому, якщо у 1945 р. частка усіх новобудов, зведення яких фінансувалося завдяки реформам, що забезпечили іпотечне кредитування у межах програм Федеральної житлової адміністрації та «Солдатського біллю про права», складала усього 23% (30 тис. житлових одиниць), то вже у 1947-1950 рр. вона в середньому зросла до 40–50 % (400–500 тис. житлових одиниць на рік) [229, р. 17]. Це був один із тих небагатьох напрямів внутрішньої політики адміністрації Г. Трумена, які підтримував, як вже зазначалося, обраний у 1946 р. опозиційний до президента Конгрес, де більшість в обох палатах складала республіканці.

Таким чином, «американська мрія» про власне житло у вигляді односімейного будинку у передмісті, придбаного на вигідних умовах іпотечного кредиту, застрахованого та гарантованого федеральною владою США, ставала реальністю для більшості американського населення в роки президентства Г. Трумена (щоправда, для афроамериканців через дискримінаційну на той час політику Федеральної житлової адміністрації в расовому аспекті ця «мрія» все ще була недоступною) [140, с. 159].

Разом із тим, адміністрація Г. Трумена намагалася підтримати і ті соціальні верстви, які ще не в змозі були оплатити іпотечний кредит навіть на вигідних умовах. Протягом другої половини 1940-х рр. уряд активно намагався поновити реформу державного будівництва соціального житла для малозабезпечених сімей-орендарів, яка існувала упродовж 1937 – 1942 рр. у межах діяльності вже згадуваного Житлового управління Сполучених Штатів. Так, у 1946 р. на голосування в Конгресі був винесений так званий «Білль Вагнера–Тафта–

Еллендера», який отримав назву за прізвищами трьох сенаторів, що долучилися до його розробки. Цей законопроект передбачав наступне:

- створення Національного житлового агентства, яке мало проводити постійні дослідження з удосконалення приватного і державного житлового будівництва;
- розширення фінансової підтримки та іпотечного страхування приватних забудовників через Федеральну житлову адміністрацію;
- впровадження федеральних грантів та кредитів місцевим органам влади на програми з ліквідації нетрів та міського оновлення;
- будівництво за державний кошт 500 тис. одиниць соціального житла протягом 4–х років [321, р. 306–307].

Саме останній пункт цього законопроекту унеможливив його прийняття в цілому. Попри стійку підтримку адміністрації Г. Трумена ідеї відновлення програми будівництва соціального житла, американці на той час були не готові до прийняття такої реформи. Адже в умовах покращення економічної ситуації та відкриття більших можливостей для придбання житла у приватну власність, завдяки, зокрема, федеральним програмам іпотечного кредитування, потреба у будівництві соціального житла для бідних за кошт платників податків вже не виглядала такою нагальною, як, наприклад це було у кризові 30-ті роки ХХ ст.

Об'єднаною опозицією до прийняття реформи з метою будівництва соціального житла виступили банківські структури та компанії нерухомості, комерційні організації та бізнес в цілому. Вони на чолі з одіозним політиком Дж. Маккарті забезпечили відсутність підтримки в суспільстві та Конгресі такої житлової реформи, назвавши її виявом «соціалізму» [130, с. 183].

Адміністрації Г. Трумена все ж вдалося втілити свої наміри щодо відновлення житлової реформи для найбільш незахищених верств населення, але вже після переобрання 33-го президента на другий термін у 1948 р. та здобуття демократами більшості в обох палатах Конгресу наступного року. Сприятлива політична кон'юнктура та стійке президентське лобі забезпечило

прийняття як складової вже згадуваного Закону «Про житло» 1949 р. програми державного будівництва соціального житла.

Так, за III-тім розділом зазначеного закону передбачалося спорудження у США 810 тис. одиниць соціального житла за 7 років. Таке житло мало надаватися незаможним сім'ям в оренду, ставка якої була на 20 % нижчою від ринкової (до 10 дол. на місяць). Був зафіксований і максимальний прибуток родини, яка мала право на таку вигідну оренду житла – він, як і раніше за Законом «Про житло» 1937 р., не мав більше ніж у 5 разів перевищувати суму встановленої орендної плати за соціальне житло [38].

Споруджені за Законом «Про житло» 1949 р. соціальні житлові комплекси склалися з кількох однакових дво-триповерхівок із маленькими, але зручними для проживання квартирами. Біля будинків зводилися дитячі та спортивні майданчики, передбачалося озеленення території. Такі комплекси цілими кварталами будувалися на індустріальних околицях міст поряд із промисловими об'єктами.

Однак через встановлення верхньої межі прибутків сім'ї, яка мала право на оренду такого житла, типовими мешканцями кварталів соціального житла ставали найбільш бідні верстви американського населення. Переважно це були мігранти з сільської місцевості Південних штатів, Пуерто-Ріко, а також колишні жителі міських нетрів. Крім того, збереження сегрегації під час розподілу соціальних житлових одиниць аж до кінця 1960-х рр. призводило до зростання окремих бідних афроамериканських гетто. Слід зауважити, що характерними ознаками життя у таких житлових кварталах була бідність і різні види залежностей мешканців, а також злочинність [322, р. 435–436].

Таким чином, можна констатувати, що соціальне житло перетворилося на найбільш непривабливий засіб вирішення житлової проблеми для американського населення. До того ж, знадобилося цілих 20 років, щоб збудувати заплановані 810 тис. житлових одиниць, тоді як до кінця другого президентського терміну Г. Трумена їх було зведено лише 60 тис. [285, р. 493]. Задумана реформа щодо покращення житлових умов найбільш бідних верств

населення через програми соціального житла була, на наш погляд, приречена на отримання суперечливих результатів.

Адже, як влучно зазначив американський дослідник житлової політики США Р. Девіс, «віра у те, що погані житлові умови були причиною, а не симптомом бідності, була від початку помилкою ліберальних політиків; як і віра у те, що знесення нетрів і переселення їхніх мешканців у пристойне житло покращить рівень освіченості та зменшить злочинність і хвороби в країні» [239, р. 163].

На нашу думку, більш успішним та масштабним способом допомоги держави сім'ям, які не мали можливостей придбати власну оселю, виявилось поширення страхових програм Федеральної житлової адміністрації на зведення житла для орендарів. Так, якщо у 1946 р. збудованих житлових одиниць для оренди за підтримки таких програм було усього 4 % (менше 10 тис. з 250 тис.), то вже у 1950 р. цей показник збільшився до 99 % (200 тис. з 202,2 тис.). Однак, попри ці показники і існування такої реформи, статистика свідчить, що американці повоєнних років все ж віддавали перевагу власному житлу, придбаному у кредит – так, у 1950 р. вперше в історії США кількість орендарів стала меншою за кількість власників житла (45 % населення) [229, р. 17–19].

У цілому серед негативних наслідків реалізації житлових реформ адміністрацією Г. Трумена слід зазначити сегрегацію: афроамериканцям були недоступні програми Федеральної житлової адміністрації, за політикою державного будівництва соціального житла для них зводилися окремі квартали, а передмістя, які швидко розросталися, масово заселялися лише білим населенням [329, р. 559]. Також простежувався і соціальний тиск на жінок, адже життя в передмісті здебільшого означало, що жінка має покинути роботу і займатися домашнім господарством, а чоловік – заробляти гроші на його утримання.

Найбільш неоднозначними, на нашу думку, були наслідки програми державного будівництва соціального житла, яке, через встановлення низького майнового цензу для сімей, що могли його орендувати, сприяло так званій

«концентрації бідності» в американських містах. Та разом із тим наявність цих програм для малозабезпечених сімей була принаймні шансом покращити житлові умови, який надавала держава [125, с. 418–422].

В цілому ж, на нашу думку, житлові реформи адміністрації Г. Трумена у США у 1945 – 1952 рр. є достатньо підстав назвати успішними. Створення вигідних умов для будівництва та купівлі приватного житла стали основними інструментами урядової житлової політики. У результаті «Житлово-будівельний бум», який відбувся у повоєнні роки у США перевершив славнозвісний «бебі-бум»: кількість нових житлових одиниць у відсоткових показниках збільшилася в період президенства Г. Трумена на 14,3 %, а кількість населення – на 10,6 % (усі обрахунки здійснені на основі звіту Національного управління економічних досліджень 1953 р. та даних Бюро статистики США) [101, р. 18-25; 108, р. 102-104].

До того ж, додаток Г до нашого дисертаційного дослідження яскраво ілюструє, що структура розширення житлового фонду у 1945 – 1952 рр. мала суттєві показові особливості: 88 % нових житлових одиниць було збудовано саме для продажу у приватну власність, 11 % – для здавання в оренду і тільки 1 % – в межах реалізації програми державного будівництва соціального житла. Такі показники, на нашу думку, яскраво відображають ефективність усіх житлових реформ, які впроваджувала адміністрація Г. Трумена

Таким чином, політика адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена щодо розвитку житлової галузі у США набула комплексного та системного характеру у вигляді реалізації одразу декількох реформ. З різною ефективністю та результатами, адміністрації Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена намагалися вирішувати житлові проблеми американців за допомогою програм федерального впливу, як непрямого характеру шляхом підвищення спроможності населення купувати власне житло через державне іпотечне кредитування та страхування, так і безпосереднього зведення соціального житла силами місцевих громад для малозабезпечених категорій населення за рахунок федерального бюджету.

4.2. Програми удосконалення медицини та освіти

Розпочинаючи розгляд політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена щодо розвитку медичної галузі, слід зауважити, що у США майже ніколи не існувало загальнодоступної національної системи охорони здоров'я. Витрати на медичне обслуговування традиційно покривалися, головним чином, за рахунок приватного медичного страхування. Лікарні, щоправда, були як приватними, так і державними, які утримувалися за рахунок штатів і муніципалітетів. Тим, хто не мав власних коштів на приватне страхування, а також страховки, яку забезпечував роботодавець, доводилося розраховувати тільки на благодійність у сфері забезпечення своїх медичних потреб.

Першим із президентів США, який офіційно звернув увагу на проблему недосконалості американської медичної системи, став Т. Рузвельт, який включив пропозицію надання національного медичного страхування працівникам промисловості у свою передвиборчу програму 1912 р. За президентства В. Вільсона у 1915 р. [123, с. 421].

Американська асоціація трудового законодавства (громадська організація, яка представляла інтереси працівників) розробила перший законопроект, який передбачав встановлення загальнонаціональної системи медичного страхування для зайнятих на виробництві. А у 1920-х рр. за створення загального медичного страхування в країні виступав Комітет з питань медичного обслуговування, проект якого першим було оголошено переважно самими американськими медиками «соціалізованою медициною» [197, р. 23].

Усі пропозиції 1910-х – 1920-х рр. щодо державних програм удосконалення медицини у США зазнали потужного спротиву і не були реалізовані. Основним опонентом такої ідеї виявилася Американська медична асоціація, професійна організація лікарів та медичного персоналу. Також проти федерального впливу на медицину у США, звісно, виступали приватні страхові компанії, бізнес і

навіть американські профспілки (які, однак, змінили своє ставлення до цього питання вже в 30-х рр. XX ст.).

Зрештою наприкінці 20-х рр. XX ст. американці мали можливість отримати медичну допомогу лише якщо вони працювали на підприємстві, яке було включено до системи приватного страхування здоров'я своїх робітників [270, р. 2–5]. Також існували різноманітні волонтерські об'єднання, члени яких робили внески на отримання медичної допомоги у разі потреби. На рівні штатів існували фрагментарні програми підтримки здоров'я дітей і матерів.

«Велика депресія» 1929 – 1933 рр. виявила недосконалість американської системи медичного обслуговування, адже безробіття та втрата прибутків відтепер взагалі зробили неможливим для значної частини населення сплачувати рахунки за медичні послуги. Прибічники створення програм політичного впливу уряду на медичну галузь з метою удосконалення охорони здоров'я нації активізувалися майже одразу після прийняття Ф. Д. Рузвельтом президентських повноважень у 1933 р.

Призначений президентом у 1934 р. Комітет економічної безпеки, який, як вже зазначалося, займався розробкою універсальної американської системи соціального захисту, планував включити до його основних складових і страхування здоров'я громадян [98]. Однак надані пропозиції не були підтримані президентом Ф. Д. Рузвельтом. Адміністрація вирішила, що Американська медична асоціація могла стати серйозним опонентом проведення усієї реформи системи соціального захисту у разі включення до її складу універсального медичного страхування. Тому Комітет економічної безпеки від листопада 1934 р. припинив розробки у медичному напрямі [214, р. 321–325].

Разом із тим, у прийнятому в 1935 р. Законі «Про соціальний захист» все ж частково впроваджувався державний вплив на медичну галузь в США у вигляді програми федеральних дотацій штатам на забезпечення охорони материнства та дитинства (кошти виділялися саме на підтримку здоров'я матерів та дітей). Зокрема, передбачалося повне медичне утримання дітей з паралічем за рахунок держави. Крім того, у законі йшлося про виділення щорічно 8 млн дол. штатам

на розвиток медичної галузі, зокрема на будівництво лікарень, медичні наукові розробки, громадські центри охорони здоров'я для хворих на туберкульоз і людей із психічними порушеннями [99].

Таким чином, в обмеженому вигляді у межах системи соціального захисту таки було прийнято перші на федеральному рівні програми удосконалення американської медицини. Однак питання про реформу національної системи медичного забезпечення було відкладене до кінця 1930-х рр.

Далі слід зауважити, що у 1938 р. у США відбулася знакова подія для розвитку досліджень у напрямі впровадження державних медичних програм, а саме Національна конференція з питань охорони здоров'я. На основі її рішень у 1939 р. був розроблений так званий «Білль Вагнера», який пропонував профінансувати систему охорони здоров'я на рівні штатів: збудувати нові шпиталі для бідних та посилити наявні програми. Хоча на цей раз вже не пропонувалося кардинальних змін у медичній галузі Америки, знову для втілення законопроекту в життя не вистачило остаточної волі президента, який, на наш погляд, знову не ризикнув йти проти усього медичного лобі задля збереження популярності інших програм «Нового курсу». Ф. Д. Рузвельт, щоправда, у своїй інавгураційній промові 1937 р. згадав про «третину нації», яка, крім всього іншого, ще й має проблеми зі здоров'ям, однак так і не зробив медичну реформу пріоритетним завданням своєї адміністрації [39].

Країна ж, безумовно, потребувала такої реформи: протягом 1932 – 1939 рр. населення збільшилося на 9 млн осіб, а кількість лікарняних місць залишилася незмінною. Витрати населення на медичні послуги скоротилися втричі, проте хворіти втричі менше американці в умовах «Великої депресії» точно не стали [35, р. 3–39]. Скоротилася навіть кількість лікарів та дантистів, оскільки зовсім не всі, хто цього бажав, могли собі дозволити в кризові роки оплатити навчання за медичними програмами.

Проблеми у галузі охорони здоров'я стали ще більш очевидними у роки Другої світової війни. Наприклад, завдяки, зокрема, федеральним дотаціям, з 1941 р. було збудовано тисячі нових шпиталів та лікарень у штатах, однак вже у

1943 р. у цих закладах фактично нікому було працювати. Було підраховано, що, якщо здоров'ям 100 американських солдат міг опікуватися 1 лікар, то так само лише 1 лікар у цей період мав лікувати цілих 3500 цивільних американців. У тому самому 1943 р. були оприлюднені цифри, які свідчили, що 20 % усіх призовників були непридатні для служби за станом здоров'я (а це було у 7 разів більше, ніж аналогічний показник у часи Першої світової війни) [289, р. 332-333].

Однак, попри очевидну потребу удосконалення існуючої системи охорони здоров'я в США, Американська медична асоціація навіть у роки Другої світової війни продовжувала відстоювати позицію недопущення не лише державного впливу на медичну галузь, а й взагалі створення навіть приватними компаніями, як це було зроблено, наприклад, на підприємствах Г. Кайзера, чогось подібного до системи універсального медичного обслуговування [289, р. 333–335].

Наприкінці війни Ф. Д. Рузвельт нарешті звернув увагу на необхідність проведення медичної реформи у США. Так, забезпечення права на гідне медичне обслуговування усіх американців було включено у «Економічний білль про права» – вже згадувану програмну промову Ф. Д. Рузвельта 1944 р. [82]. Однак вже його наступнику на президентській посаді Г. Трумену належало розпочати першу масштабну боротьбу за втілення комплексної програми удосконалення медицини в США.

Ґрунтовно своє бачення медичної реформи Г. Трумен представив 19 листопада 1945 р. у вигляді «всеохопної програми охорони здоров'я», що містила наступні пункти:

1. створення нових лікарських посад та будівництво нових лікарень за кошти федерального бюджету;
2. стимулювання медичних наукових досліджень;
3. поширення обов'язкового соціального страхування на медичну галузь;
4. впровадження виплат страхових внесків за малозабезпечених осіб державними установами;
5. введення оплати лікарняних для запобігання втрати заробітної плати у разі хвороби [79].

Цю програму в історіографії прийнято вважати «планом Трумена щодо національної системи охорони здоров'я», яка, як можна простежити, включала як напрацювання попередніх років (медичне страхування, яке пропонував ще Комітет економічної безпеки у 1934 р. під час розробки системи соціального захисту для населення), так і нові ідеї (медичне обслуговування малозабезпечених осіб, оплата лікарняних, державне фінансування наукових розробок та розбудови інфраструктури у медичній галузі).

Г. Трумен неодноразово зазначав, що метою цієї реформи не було створення державної медицини в США. Однак страхові та фармацевтичні компанії підтримали Американську медичну асоціацію у впровадженні масштабної та коштовної програми проти труменівської медичної реформи, яку вони називали «соціалізованою медициною».

Так, у другій половині 40-х рр. ХХ ст. у США розгорнулася справжня суспільна дискусія стосовно доцільності реалізації програми Г. Трумена щодо створення національної системи охорони здоров'я. Як і раніше, опонентами такого нововведення, окрім лікарів, стали роботодавці, бізнесові організації та навіть частина профспілок. До прихильників медичного забезпечення, яких очолювала президентська адміністрація, відносилися ліберальні реформатори та найбільші профспілки країни: Американська федерація праці та Конгрес промислових організацій [327]. З прикладами представлення програми удосконалення медичної галузі адміністрації Г. Трумена у публічному просторі США другої половини 40-х рр. ХХ ст. можна ознайомитися за допомогою ілюстративних додатків Д.1 та Д.2 до нашого дисертаційного дослідження.

Так, на карикатурі від Американської медичної асоціації (Д.1) зображено основні побоювання щодо можливого впровадження державного впливу на медичне обслуговування населення: через бюрократичні наслідки такого впливу допомога лікарів, на думку противників реформи, могла надаватися занадто пізно. У свою чергу, на постері Конгресу промислових організацій (Д.2) зображено позитивні наслідки впровадження національного медичного

страхування за програмою адміністрації Г. Трумена: медичні послуги лікарів мали стати значно доступнішими широким верствам населення.

Політична боротьба довкола питання реформування медичної галузі у США розгорнулася і в стінах Конгресу, де прихильників реформи представляли демократи, а їхніх опонентів – республіканці [291, р. 110]. Так, у 1946 р. з ініціативи адміністрації Г. Трумена було створено Комітет здоров'я нації, який мав просувати у Конгресі програму створення національної системи охорони здоров'я, який за прізвищами конгресменів, що розробили відповідний законопроект, отримав назву «Білль Вагнера–Мюррея–Дінгеля».

Зі свого боку Американська медична асоціація через своїх представників у Конгресі висунула інший законопроект – «Білль Тафта–Сміта», який передбачав надання федеральних грантів на медичне обслуговування бідного населення штатам і мав стати альтернативою першому, в якому йшлося про національну систему медичного страхування. Однак у результаті довгих дискусій та, як вже зазначалося, наявності республіканської більшості у 80-му Конгресі, яка була опозиційно налаштована до будь-яких федеральних медичних реформ, жодний з вищезгаданих законопроектів так і не був прийнятий як закон.

Разом із тим, у серпні того самого року Г. Трумен здобув і першу перемогу щодо реалізації програм удосконалення американської медицини – Конгрес прийняв Закон «Про будівництво та реконструкцію лікарень», відомий за прізвищами конгресменів, що виступили його авторами як «Закон Хілла-Бьортонна». За цим законодавством запроваджувалися гранти для штатів на фінансування будівництва лікарень і громадських центрів здоров'я із федеральних коштів. Слід зауважити, що дія цього закону тривала до його удосконалення в 1964 р., і навіть Американська медична асоціація підтримала цей проєкт [284].

Однак, не втрачаючи надію на можливість проведення комплексної реформи у медичній галузі, 19 травня 1947 р. Г. Трумен знову наголосив на необхідності втілення програми національної системи охорони здоров'я в США.

До Конгресу було подано законопроект «Про національне медичне страхування», який передбачав наступне:

- створення всеохопного медичного обслуговування, яке мало включати медичне страхування для широких верств населення та медичне забезпечення для тих, хто не міг сплачувати страхові внески самостійно;
- розподіл відповідальності між федеральними, штатними та місцевими органами влади під час створення системи медичного страхування;
- впровадження тривідсоткового фінансування медичного страхового фонду на паритетних засадах коштами робітників і підприємців;
- федеральні дотації штатам на впровадження медичного забезпечення для малозабезпечених верств населення [53; 75].

Американська медична асоціація відповіла на такий законопроект початком у травні 1948 р. «національної кампанії роз'яснення», спрямованої на його дискредитацію. Кожен член цієї асоціації отримував додаткові 25 дол. на здійснення заходів, спрямованих проти запропонованої Г. Труменом програми. Так, у ході цієї кампанії наголошувалося, що у разі впровадження в США національного медичного страхування, лікарі втратять автономію, посиляться бюрократичний вплив, що призведе до надання неякісних медичних послуг [291, р. 120–130].

Зауважимо, що американська медична асоціація витратила щонайменше 3 млн дол. у 1948 р. з метою не допустити прийняття законопроекту «Про національне медичне страхування» як закону. Така потужна антикампанія разом з у цілому, як вже зазначалося, економічним зростанням країни, яке означало разом зі стабільними прибутками родин і спроможність оплатити ними свої медичні послуги за наявною приватною системою страхування, сприяла відсутності достатньої підтримки медичної реформи в суспільстві та відхиленню законопроекту республіканським Конгресом.

Однак навіть після такої політичної поразки Г. Трумен не відступив від свого прагнення покращити охорону здоров'я у США і навіть включив таке завдання до своєї передвиборчої програми 1948 р. Напередодні самих виборів

президент представив американцям результат досліджень науковців, покликаний розвіяти міфи щодо його медичної програми, створені Американською медичною асоціацією, під назвою: «Здоров'я нації – десятирічний план» [272, р. 105].

Другий етап боротьби за медичну реформу розпочався з моменту перемоги Г. Трумена на президентських виборах у 1948 р., адже того самого року і демократи отримали більшість у Конгресі, що створювало сприятливі передумови для реалізації президентських медичних планів. Вже 22 квітня 1949 р. у своєму спеціальному зверненні до Конгресу президент представив програму реформ у галузі охорони здоров'я, яка була розширеним варіантом плану 1945 р. У цій програмі містилися наступні положення: допомога розвитку освітніх та дослідницьких закладів охорони здоров'я, зокрема задля збільшення кількості медичних шкіл для медпрацівників та дантистів; рівномірне регіональне розширення медичних установ; виділення нових федеральних грантів на будівництво лікарень [77]. За таких умов пріоритетним завданням залишалося впровадження національної системи медичного обслуговування, в першу чергу, на основі страхування.

Важливо наголосити, що у цей період у США склалася більш сприятлива політична кон'юнктура для прийняття медичної реформи. Власне, президент Г. Трумен максимально сконцентрувався саме на вирішенні цього питання у межах усіх соціальних програм запропонованого ним «Справедливого курсу» з весни до осені 1949 р. Так, напередодні важливого голосування у Конгресі щодо медичної реформи Г. Трумен впевнено писав одному зі своїх знайомих лікарів: «Неприйнятною є ситуація, коли чоловік отримує усього 2400 дол. на рік, і при цьому він має платити цілих 500 дол. за допологовий догляд своєї дружини і ще оплачувати додатковий лікарняний рахунок, якщо раптом щось піде не так... Я збираюся виправити це» [273, р. 173].

Однак, попри начебто позитивні перспективи, все, що вдалося затвердити у Конгресі у вересні 1949 р. стосовно медичного напрямку, було лише розширенням вже наявних федеральних програм: були виділені нові кошти з бюджету на

фінансування будівництва та ремонту лікарень, а також проведення медичних досліджень [281, р. 30]. Лобі Американської медичної асоціації, навіть за умови більшості демократів у Конгресі, так і не вдалося подолати.

Однією з причин цієї поразки можна вважати те, що О. Евінг, один із головних авторів програми «Справедливого курсу», призначений президентом відповідальним за просування медичної реформи не зумів провести достатньо ефективну промоційну кампанію на підтримку створення національної системи охорони здоров'я на основі медичного страхування у найбільш сприятливий період, що склався улітку 1949 р.

Вже у 1950 р. адміністрація Г. Трумена мала зосередитися на вирішенні зовнішньополітичних питань через ескалацію воєнного конфлікту на Корейському півострові та нову фазу розгортання «холодної війни». До того ж, на виборах того самого року демократи втратили більшість в обох палатах Конгресу. Всі ці фактори майже унеможливили подальше успішне просування програм з удосконалення медицини в США адміністрацією Г. Трумена.

Останнім заходом президента у цьому напрямі стало створення у 1951 р. Комісії з потреб здоров'я нації [13]. Її величезний п'ятитомний звіт, який з'явився на початку 1952 р., доводив, що держава мусить сприяти якісному, гарному та адекватному за ціною медичному забезпеченню всіх американців. Основні результати досліджень Комісії Г. Трумен представив у січні 1952 р. У них йшлося, насамперед, про те, що національна система страхування здоров'я є найкращим способом вирішення усіх медичних проблем в країні. В цілому цього разу президент пропонував значно менше нововведень у галузі реформування медичної галузі в США, ніж у попередні роки своєї адміністрації, але і це було набагато більше, ніж професійна спільнота медиків та на той момент вже опозиційний Конгрес були готові прийняти [234, р. 319].

Мало минути більше десяти років, перш ніж пропозиції Г. Трумена у медичній галузі були частково впроваджені в життя. Відносно цього питання 33-й президент США красномовно написав у своїх мемуарах: «Мені довелося зустрітися з багатьма прикрими розчаруваннями як президенту, але поразка в

протистоянні з організованою опозицією національній програмі медичного забезпечення непокоїла мене найбільше» [103, р. 19–22].

На честь визнання колосальних зусиль Г. Трумена щодо реформування медичної галузі в США президент Л. Б. Джонсон у 1965 р. приїхав підписувати закон, відомий як «Медікейр», що вперше запроваджував загальнонаціональне медичне страхування, хоча тільки для літніх людей, саме до труменівської президентської бібліотеки в Індепенденсі, штат Міссурі (див. додаток Д.3). А сам Г. Трумен та його дружина Б. Трумен стали першими учасниками новоствореної програми медичного страхування [206, р. 75].

На наш погляд, масштабні програми з удосконалення американської медицини адміністрації Г. Трумена не вдалося втілити у життя, насамперед, через несприятливу для таких нововведень соціально-економічну ситуацію у США. Як вже зазначалося, у повоєнні роки американське суспільство процвітало, а отже широкі верстви американців могли собі дозволити оплатити медицину за вже наявними правилами приватного страхування. Тож вважаємо за необхідне наголосити, що для реформування американської системи охорони здоров'я не вистачало суспільної потреби у 1945 – 1952 рр.

Крім того, складна зовнішньополітична ситуація постійно вимагала уваги від головного лобіста медичної реформи, самого президента Г. Трумена. Нарешті, не слід відкидати й такий несприятливий фактор для реалізації президентських програм з удосконалення медицини, як сильні позиції противників реформ у сфері охорони здоров'я. Фактично, на боці Американської медичної асоціації були усі, хто мав хоч якийсь стосунок до медицини у США, що забезпечувало високу ефективність її кампаній, спрямованих проти медичних програм уряду.

Однак, попри відсутність втілення повномасштабної медичної реформи, яку запропонувала адміністрація Г. Трумена, на нашу думку, не варто стверджувати, що уся боротьба президентської адміністрації за удосконалення системи охорони здоров'я в США була марною. Адже вперше завдяки впровадженому за президентської підтримки «Закону Хілла-Бьортон» у США було

профінансовано на федеральному рівні постійну програму будівництва і реконструкції лікарень на місцевому рівні, з федерального бюджету почали витрачатись значні кошти на медичні дослідження та випробування, а також на підвищення кваліфікації медиків.

Крім того, слід зауважити, що адміністрація Г. Трумена здійснила першу кампанію просування комплексної медичної реформи у США, яка була тривалою і послідовною. І найважливіше, на наш погляд, те, що саме президент США став її очільником і головним лобістом. Як зазначалося раніше, питання про необхідність удосконалення американської медицини до 1945 р. вже ставилося на рівні виборчих лозунгів та розробок окремих інституцій, однак саме у післявоєнні часи проблема переросла у суспільну та політичну дискусію, стала обговорюваною, а отже маємо відмітити й початок пошуків її розв'язання на найвищому рівні саме у роки президентства Г. Трумена.

Нарешті, 7 років розробок вчених та експертів щодо програми удосконалення медицини в США, яка пропонувала створення системи універсального медичного обслуговування на основі національного страхування здаються нам не менш важливим здобутком труменівської адміністрації. Адже незважаючи на те, що ці розробки не були втілені в життя у роки президентства Г. Трумена, вже його наступники, які мали на меті поліпшити систему охорони здоров'я в США, могли спиратися на цей досвід і користуватися численними звітами, дослідженням и публікаціями, підготовленими спеціальними комісіями і комітетами у 1945 – 1952 рр.

У свою чергу, розглядаючи програми удосконалення освіти адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, варто згадати, що, за традицією, в Америці ще з колоніальних часів освітніми проблемами опікувалася виключно місцева громада. Загальнодержавний вплив на цю галузь обмежувався нечисленними федеральними законами, як, наприклад, так званим «Законом Морілла» 1862 р., який передбачав купівлю землі за федеральні кошти у кожному штаті, на якій мали бути збудовані місцеві коледжі [52].

Разом із тим, економічна криза 1929 – 1933 рр. посутньо вплинула на погіршення стану освіти у США. Так, наприклад, у 1933 р. у штаті Джорджія місцева влада вимушена була закрити майже всі школи та звільнити усіх вчителів. Скорочення місцевих витрат на освіту (в середньому на 30 %) відбулося і у штатах, які менше постраждали від економічної кризи [242]. У відповідь уряд Ф. Д. Рузвельта поставив за першочергове завдання виділити 20 млн дол. з федеральних коштів на підтримку освіти в США [331].

Однак виділені кошти були розподілені між освітніми програмами вже згадуваних раніше організацій часів «Нового курсу», таких як: Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги, Цивільні корпуси збереження природних ресурсів, Адміністрація розвитку громадських робіт тощо. Всі ці та аналогічні установи за своєю суттю були надзвичайними, створеними в умовах кризи з метою негайного покращення суспільного добробуту американців шляхом виплат соціальної допомоги або організації державної системи громадських робіт задля зниження рівня безробіття, а тому освітні завдання в рамках їхньої діяльності мали другорядне значення [139, с. 207–211].

Водночас освітні програми у межах цих організацій виявились достатньо дієвими. Так, наприклад, 90 % учасників програм Цивільних корпусів брали участь у заходах, спрямованих на підвищення їхнього освітнього рівня. А завдяки освітнім програмам Федеральної адміністрації надзвичайної допомоги 1,5 млн дорослих були навчені писати та читати і 1000 студентів отримали можливість продовжити навчання у коледжах [261, р. 121-123]. Разом із тим, оскільки ці організації мали тимчасовий характер, з їхньою ліквідацією були закриті і освітні програми, які вони проводили.

Крім того, з 1935 р. була започаткована федеральна програма безкоштовних ланчів в американських школах. За 10 років її існування щодня 9 млн школярів могли розраховувати на хоча б одну гарячу страву в день [289, р. 326]. Водночас, ми вважаємо за необхідне уточнити, що, судячи з аналізу документів, адміністрація Ф. Д. Рузвельта у 1930-х рр. не ставила за мету проведення якоїсь системної реформи освіти та запровадження впливу федеральної влади на цю

галузь. Принаймні так було до участі США у Другій світовій війні, яка виявила 10 млн неписемних солдат в американській армії.

Це стало одним із факторів, що вплинули на появу у 1942 р. програми, за якою вісімнадцяти-дев'ятнадцятирічні солдати, які не закінчили середню школу, отримали таку можливість завдяки освітнім програмам в армії. Однак істотно більший вплив на розвиток освіти в США мав вже згадуваний «Солдатський білль про права» 1944 р. За його другим розділом кожен колишній військовий мав право отримувати з федерального бюджету 500 дол. на навчальний рік на оплату освітніх послуг в коледжах, університетах, на курсах перекваліфікації та в інших освітніх установах. Навіть більше, такі студенти отримували стипендію від 65 до 120 дол. на місяць, залежно від наявності сім'ї та дітей [70]. Щонайменшим періодом навчання або перенавчання було встановлено один рік. Це, на наше переконання, був перший величезний крок вперед у розширенні доступності вищої освіти для американців. З іншого боку, зрозуміло, що повною мірою імплементувати цю програму належало вже адміністрації Г. Трумена.

Так, за статистичними даними Міністерства освіти США, країна у 1949 р. досягла небаченого показника – у коледжах та університетах навчалися аж 2,4 млн осіб. Це означало, що тепер 15 зі 100 осіб віком від 18 до 24 років отримували вищу освіту, тоді як у 1910-х рр. їх було тільки двоє, а наприкінці 1930-х – семеро [5, р. 65]. Таким чином, можна стверджувати, що освітня складова «Солдатського біллю про права» майже вдвічі збільшила кількість американців, яким була доступна вища освіта. До того ж, проведене наприкінці 40-х рр. опитування засвідчило, що 35 % респондентів віком понад 22 роки не продовжували б навчання, якщо б не допомагав уряд [228, р. 67].

Звернімо увагу на побудовану у Додатку Е до нашого дисертаційного дослідження гістограму щодо охоплення американського населення віком 18 – 22 років вищою освітою на основі даних Бюро статистики США. За її показниками можна простежити, що якщо до Другої світової війни з відповідної вікової групи навчалися в університетах в середньому 12 % населення, у роки війни – 14 %, то вже у повоєнний період такий показник досягав у певні роки

майже 30 %, у чому великою мірою була заслуга впровадження освітніх бенефіцій ветеранам за «Солдатським біллем про права». У роки президентства Г. Трумена, таким чином, відбулася справжня популяризація вищої освіти у США, а її наявність стала своєрідним «прохідним квитком» у світ більш успішного та перспективного життя.

Адміністрації Г. Трумена належало затвердити й іншу тенденцію у розвитку вищої освіти в США, а саме її інтернаціоналізацію. Так, у 1945 р. сенатор-демократ від штату Арканзас В. Фулбрайт, побувавши за рік до цього на Лондонській конференції у складі комісії, призначеної дослідити можливість створення при майбутній ООН культурно-освітньої організації, запропонував законопроект про створення міжнародної освітньої програми обмінів як засобу попередження воєн та конфліктів і уникнення «взаємного непорозуміння між народами».

Г. Трумен підтримав таку ініціативу і у 1946 р. підписав відповідний закон. Оригінально прийнята програма передбачала виділення стипендій американським студентам на проведення досліджень або здобуття вищої освіти закордоном. Американські вчені та викладачі також могли здобути гранти на викладання або проведення досліджень в інших країнах. Натомість іноземні студенти, викладачі та науковці отримали можливість за кошти федерального бюджету США виграти стипендії на навчання, викладання та проведення досліджень в Америці [330, р. 134].

Президент Г. Трумен призначив перших 10 членів Ради міжнародних стажувань у липні 1947 р., і того ж року перші американці поїхали на закордонне стажування. За адміністрації Г. Трумена склалася і структура розподілу урядових коштів на міжнародну освіту: з 865 грантів, виділених на цю програму у 1950 р., 56 % були витрачені на стажування студентів та викладачів гуманітарних наук, 25 % – соціальних, 19 % – природничих [259, р. 295–302].

Заслуговує на увагу і той факт, що ще на початку існування програми відразу було затверджено основні критерії відбору учасників програми, що продовжують бути актуальними і сьогодні. До таких критеріїв належать:

наявність досконалих знань з обраної галузі, доброзичливість, а також високі комунікативні навички задля встановлення якомога більшої кількості контактів. Після відбору на основі відкритого конкурсу за приймаючою країною залишалося право вето.

У кожній країні, з якою були підписані відповідні домовленості, формувалися комісії з науковців та представників уряду США, зазвичай співробітників Посольств, які виконували функції Управління іноземних стажувань у цих державах [330, р. 135]. Таким чином, у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. розпочався період інтернаціоналізації вищої освіти в США, а Програма міжнародних академічних обмінів імені Фулбрайта і сьогодні продовжує свою успішну місію у різних куточках світу.

Крім того, за наказом Г. Трумена 13 липня 1946 р. була створена спеціальна Президентська комісія з вищої освіти, яка мала розробити план удосконалення системи вищої освіти в країні, зробивши її доступнішою для американського населення. За прізвищем її очільника Дж. Ф. Зука ця організація отримала назву «Комісія Зук» [246]. До її роботи Г. Трумен вирішив залучити першу представницю США у Генеральній Асамблеї ООН, вдову президента Ф. Д. Рузвельта Е. Рузвельт. Вона, у свою чергу, судячи з листів, з радістю пристала на цю пропозицію і брала активну участь у дослідженнях Комісії Зук [9].

Як результат цих досліджень, у 1947 – 1948 рр. було розроблено шість частин програми під назвою: «Вища освіта для американської демократії». Коротко зміст розробок Комісії можна окреслити наступними ключовими позиціями:

1. відмова від європейської концепції освіти та розробка навчальних програм, налаштованих на потреби американської демократії;
2. збільшення кількості студентів коледжів у 2 рази до 1960 р.
3. поєднання професійної та гуманітарної освіти для підготовки всебічно розвинених спеціалістів;

4. забезпечення навчанням протягом 2 років за рахунок держави усіх бажаючих молодих людей за допомогою федерального фінансування освіти у так званих муніципальних коледжах;
5. ліквідація расової та релігійної дискримінації у системі вищої освіти;
6. розширення федерального підтримки вищої освіти за допомогою стипендій і грантів [34].

Президент пояснював, що необхідність реалізації програми Комісії в довготривалій перспективі зумовлювалася тим, що забезпечення вищою освітою має відігравати свою роль у національних зусиллях щодо зміцнення демократії в країні та поза її межами [83]. Ґрунтовні дослідження Комісії допомогли у формуванні майбутньої, хоча і не безкоштовної, але значно доступнішої за традиційне навчання у коледжах та університетах, дворічної системи вищої професійної освіти у муніципальних коледжах США та у збільшенні федеральних витрат на надання грантів, стипендій і фінансової допомоги обдарованим студентам [224, р. 418–420].

Окрім вище наведених, на нашу думку, доволі успішних, програм удосконалення американської вищої освіти, які реалізовувала адміністрація Г. Трумена, у другій половині 40-х рр. ХХ ст. уряд США планував поширити федеральні програми і на ланки початкової та середньої освіти в країні. Вже у 1946 р. президентська адміністрація активно лобювала ідею про те, що на федеральному рівні має бути затверджено виділення щорічних дотацій штатам на підтримку вчителів, шкільних будівель та обладнання. На думку уряду, це створило б можливість для рівного доступу до початкової та середньої освіти всіх американців [46].

Однак навіть після перемоги Г. Трумена на президентських виборах у 1948 р. впровадження відповідного законодавства було призупинено у Конгресі. Навесні 1949 р. законопроект про виділення федеральних коштів на освіту навіть пройшов голосування у Сенаті, однак після того, як під час розгляду у Палаті представників з його основи було вилучено норму про необхідність однакового фінансування всіх типів шкіл, прийняття відповідної реформи було відкладене.

У суспільстві та у Конгресі розпочалася тривала дискусія щодо доцільності рівномірного розподілу федеральних коштів між школами для білого населення та афроамериканців, світськими і релігійними навчальними закладами, яка так і не завершилася консенсусним рішенням та прийняттям відповідного законопроекту до кінця перебування Г. Трумена на президентській посаді [216, р. 288].

На нашу думку, важливо підкреслити, що, попри наявність попередньо згаданих успіхів у реформуванні освіти, зокрема вищої, яких вдалося досягти США у роки президенства Г. Трумена, у переважній більшості досліджень істориків, присвячених політиці 33-го президента згадується саме провальний досвід втілення ідеї про федеральні гранти на початкову та середню освіту. Ми вважаємо, що, звісно, адміністрація Г. Трумена не досягла саме у цьому напрямі бажаного результату, проте у галузі освіти в цілому їй вдалося, на відміну від рузвельтівських часів, закласти довготривалі позитивні тенденції розвитку, зокрема щодо популяризації та інтернаціоналізації вищої освіти в США.

На підтвердження вищезазначеного факту, варто згадати, що останньою і успішною освітньою ініціативою адміністрації Г. Трумена стала затверджена Конгресом програма розповсюдження освітньої складової «Солдатського біллю про права» і на ветеранів Корейської війни у 1952 р. [317, р. 674–675], що стало прецедентом для поширення такої програми на громадян-учасників бойових дій у будь-яких можливих майбутніх військових конфліктах за участі США, яка, до речі, діє й зараз.

Таким чином, у системі заходів соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена належне місце посіли житлові реформи та програми удосконалення медицини й освіти у США. У 30-х рр. ХХ ст. було ініційовано і впроваджено два ключових напрями урядової житлової політики, а саме страхування іпотечних кредитів за державною гарантією та державне будівництво соціального житла, однак через кризові часи та необхідність вирішувати інші соціально-економічні проблеми, і, передусім, через безробіття, за адміністрації Ф. Д. Рузвельта житлові умови більшості американців істотно не

покращилися. Частині населення вдалося повернути втрачене у роки депресії житло, частині – вибратися з «гувервілів», і тільки дуже обмеженій кількості – отримати в оренду державне житло або придбати в іпотеку власне.

У свою чергу, завдяки оптимальній, на наш погляд, політиці адміністрації Г. Трумена, яка сприяла об'єднанню зусиль держави та бізнесу у вирішенні житлової проблеми, значна частина пересічних американців з різними рівнями прибутків вже на початку 50-х рр. ХХ ст. були забезпечені житлом.

Водночас медична і освітня галузі не були кардинально реформовані з огляду на низку об'єктивних та суб'єктивних причин, серед яких у 1930-х рр. основною була недостатня увага президентської адміністрації до цих питань через необхідність вирішення ще гостріших соціально-економічних проблем. У повоєнний час реалізації зазначених програм завадила консервативна налаштованість самих американців, що проявлялася, насамперед, у їхньому виборі опозиційно налаштованих до реформ конгресменів та недостатній підтримці запропонованих адміністрацією Г. Трумена програм удосконалення медицини та освіти, зокрема щодо створення національної системи охорони здоров'я на основі медичного страхування та федеральних проєктів на підтримку початкової та середньої освіти у країні.

Разом із тим, стосовно розвитку вищої освіти в США слід зауважити, що саме за адміністрації Г. Трумена було взято курс на масове збільшення кількості американців, що навчалися в університетах і коледжах (зокрема завдяки федеральному фінансуванню відповідних освітніх програм для ветеранів), а також на впровадження практики міжнародних наукових і студентських обмінів на постійній основі, завдяки появі у цей період Програми імені Фулбрайта.

ВИСНОВКИ

– З’ясування стану наукової розробки проблеми засвідчило, що навіть в американській історіографії, у рамках якої природно соціальна політика адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена досліджувалась найкраще, відсутня окрема праця, яка була б присвячена безпосередньо процесу соціального реформування у США у конкретний заданий період (1933 – 1952 рр.). У центрі уваги американських дослідників завжди була і є соціальна складова політики адміністрації Ф. Д. Рузвельта, при чому до початку Другої світової війни, оскільки вже понад 70 років в межах різних історіографічних шкіл та напрямів тривають дискусії щодо результатів «Нового курсу» та його реального внеску у подолання «Великої депресії» в Америці. Зауважено, що соціальна політика адміністрацій Г. Трумена довгий час взагалі не виокремлювалась у напрям досліджень в американській історіографії, а протягом 1960-х рр. – навіть визнавалась деструктивною. На сьогодні історики вже зробили переоцінку періоду адміністрації Г. Трумена у позитивний бік, однак виявлено, що велика кількість багатосторінкових політичних біографій 33-го президента США, як правило, не містить навіть окремого підрозділу, присвяченого соціальним реформам уряду, які згадуються, переважно, лише у контексті.

Простежено, що в українському науковому просторі накопичення знань про соціальну політику адміністрації Ф. Д. Рузвельта лише набирає обертів, а про період внутрішньополітичного розвитку США за часів президентства Г. Трумена – практично залишається на початковому етапі. Враховуючи тенденційність ще й досі поширеної в Україні радянської та сучасної російської історіографії, а також випадки некоректного та непрофесійного тлумачення політики «Нового курсу» США в українському політичному та журналістському середовищі, представлене дисертаційне дослідження виглядає затребуваним часом.

Оцінка репрезентативності джерельної бази дослідження показала, що інформаційні можливості наявних джерельних матеріалів є достатніми для комплексного висвітлення соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. Найбільшу цінність для дослідження соціальних перетворень даного

періоду склали офіційні документи: тексти публічних промов Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена, які дозволили проаналізувати наміри самих президентських адміністрацій щодо соціальних перетворень в країні та їхнє ставлення до кінцевого варіанту прийнятих реформ; закони та законопроекти, що стали базою для аналізу заходів соціальної політики; звіти та статистичні дані, за допомогою яких стало можливим простежити конкретні результати та наслідки соціального регулювання. Для максимально повного аналізу соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена до дослідження було залучено також і джерела особового походження. Додатково були використані матеріали періодичної преси та ілюстративні ресурси американського історичного громадського проекту «Живий «Новий курс»».

– Аналіз урядової політики зайнятості та системи соціального захисту у США у період 1933 – 1952 рр. дав підстави стверджувати про ключове значення заходів з подолання безробіття та оформлення федеральних програм соціальної допомоги та страхування для становлення американської соціальної політики. З'ясовано, що основним засобом розв'язання проблеми масового безробіття, яке виникло внаслідок «Великої депресії», для адміністрації Ф. Д. Рузвельта стала організація масштабної системи громадських робіт в межах діяльності надзвичайних антикризових урядових організацій.

Встановлено, що при цьому безробіття перестало бути національною проблемою лише у ході Другої світової війни, коли потреби воєнної економіки абсорбували всіх охочих знайти роботу, що свідчило про недостатню ефективність політики зайнятості адміністрації Ф. Д. Рузвельта. Разом з тим, підкреслено, що саме шляхом організації громадських робіт уряд 1930-х рр. вперше в історії США взявся вирішувати соціальні проблеми мільйонів американських безробітних на найвищому федеральному рівні, що у кінцевому підсумку допомогло уникнути загрозової для державного ладу США радикалізації суспільства у кризові часи, а також істотно покращило інфраструктурні та природоохоронні об'єкти країни.

З'ясовано, що післявоєнне продовження зростання американської економіки відкинуло потребу у реалізації планів адміністрації Г. Трумена щодо повернення до рузвельтівської практики прямих заходів федеральної влади щодо подолання проблеми безробіття. У результаті була запроваджена така політика зайнятості уряду, що мала виключно арбітражну, дорадчу та спрямовуючу функції, а її основним завданням стало сприяння створенню умов для підвищення рівня працевлаштування населення. Таким чином, виявлено, що політика зайнятості адміністрацій Г. Трумена, яка водночас не знімала з федеральної влади контрольних функцій над рівнем безробіття в країні, але й не суперечила традиціям розвитку бізнесу, стала одним з визначальних факторів успішного створення робочих місць у США у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр.

Встановлено, що «Велика депресія» спровокувала і наблизила появу національної системи соціального захисту у США. У перші роки президентства Ф. Д. Рузвельта було створено федерально-штатну систему виплат соціальної допомоги нужденним, яка, як виявилось, не перетворилась на довготривалу соціальну реформу, адже її основним завданням була лише тимчасова підтримка американців в умовах кризи. Висвітлено наступну характерну особливість створеної у часи «Нового курсу» національної системи соціального захисту населення США: її ядром стало страхування за віком та на випадок безробіття, яке базувались на здійсненні персональних внесків громадян для накопичення коштів на власні пенсії, та на накопиченні коштів для виплат у випадку безробіття на основі внесків самих працівників та їхніх роботодавців.

Дослідження показало, що створена система соціального захисту враховувала і потреби окремих вразливих груп населення – для них були передбачені федеральні кошти для виплат соціальної допомоги на рівні штатів за умов підтвердження приналежності до зазначених категорій. Додатковим підсилюючим фактором системи соціального захисту було затвердження федерально-штатної системи її основних програм, окрім страхування за віком. Доведено, що американське суспільство у 1930-х рр. отримало найбільш

масштабну за свою історію соціальну реформу, яка, однак, протягом самого «Нового курсу» не могла встигнути запрацювати повною мірою, і тому ще недостатньо вплинула на покращення життя американців рузвельтівської доби. Відстежено, що за президенства Г. Трумена двічі вносились зміни до системи соціального захисту у США, які стосувались, головним чином, розширення покриття соціальним страхуванням нових категорій населення та збільшення обсягів соціальної допомоги. Так було закріплено непохитність системи соціального захисту навіть в умовах відсутності ознак загального збідніння нації.

– Розгляд трудової політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена виявив ґрунтовні перетворення у сфері урядового врегулювання трудових відносин та регламентації умов праці на виробництві. Встановлено, що реформу з урегулювання відносин між профспілками та роботодавцями було втілено адміністрацією Ф. Д. Рузвельта у механізмі визначення та усунення «нечесних трудових практик» з боку роботодавців. У результаті забезпечення урядом сприятливих умов у 1930-х рр. американська промисловість визнала провідні профспілки в країні, а колективні переговори та угоди перетворились на ефективний інструмент досягнення кращих умов праці та соціального захисту робітників.

З'ясовано, що у післявоєнний час, коли страйки, організовані тоді вже потужними профспілками, паралізували цілі галузі американської промисловості, механізм урегулювання трудових відносин був відкорегований. Процес усунення «нечесних трудових практик» з боку профспілок, а на практиці – шкідливих для економіки зловживань, було запущено з ініціативи опозиційних адміністрації Г. Трумена сил. Таким чином, підкреслено, що протягом 1945 – 1952 рр. у США було врівноважено позиції профспілок та роботодавців, а за державою закріплено роль медіатора у разі виникнення конфліктів на виробництві. Колективні переговори та угоди, право на страйк та вільне обрання профспілки залишились непохитними соціальними гарантіями держави для працюючих американців.

Виявлено, що впровадження та вдосконалення національних стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці були ще одним здобутком трудової політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. Унормування умов праці в результаті проведеної адміністрацією Ф. Д. Рузвельта реформи надавало безпосередні соціально-економічні вигоди як низькокваліфікованим працівникам, так і високооплачуваним спеціалістам. До періоду «Нового курсу» належить і розробка та запуск системи федерального нагляду за дотриманням національних трудових стандартів.

Встановлено, що в період президентства Г. Трумена за федеральною владою була закріплена відповідальність за внесення необхідних коректив до стандартів мінімальної заробітної плати, максимальної тривалості робочого часу та заборони дитячої праці. Так, хоча покриття регульованими умовами праці ще й досі не розповсюджувалося на доволі істотну кількість категорій робітників, самі національні трудові стандарти були покращені шляхом підвищення мінімальної заробітної плати, вдосконалення системи оплати понаднормової праці та обліку робочого часу, а також посилення федерального контролю за дотриманням цих норм на виробництві.

– Дослідження політики президентських адміністрацій щодо розвитку житлової, медичної й освітньої галузей у США у 1933 – 1952 рр. показало, що урядові житлові реформи слід розглядати як найбільш ефективні, порівняно з медичними та освітніми програмами адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена. Визначено дві пріоритетні складові житлової політики, що з'явилися у США завдяки реформам часів президентства Ф. Д. Рузвельта: 1) вигідне, контрольоване на федеральному рівні, іпотечне кредитування сімей для збереження у їх власності в умовах кризи вже наявного житла, а також для пожвавлення будівництва нових житлових одиниць приватними забудовниками; 2) державне забезпечення житлом сімей з підтвердженим низьким рівнем доходів, які отримували можливість орендувати на вигідних умовах житло, збудоване силами штатів та муніципалітетів за рахунок федеральних коштів.

Доведено, що вже президенту Г. Трумену належало реалізовувати житлові реформи як один з пріоритетних напрямів діяльності своєї адміністрації, а тому започаткована за доби Ф. Д. Рузвельта модель державної підтримки розвитку житлової сфери запрацювала на повну потужність вже упродовж 1945 – 1952 рр. Підкреслено, що цьому процесу, окрім активного президентського лобі, сприяло також залучення нових ресурсів у вигляді надання додаткових пільгових іпотек колишнім військовослужбовцям разом з інженерними успіхами приватних житлово-будівельних компаній. З'ясовані наступні найважливіші результати політики адміністрації Г. Трумена щодо розвитку житлової сфери: подолання післявоєнної житлової кризи, створення можливості для значної частини пересічних американців володіти власним будинком у передмістях мегаполісів, забезпечення соціальним житлом частини американських сімей з невисокими прибутками на умовах низької орендної плати.

Простежено, що програми удосконалення медицини та освіти у роки адміністрації Ф. Д. Рузвельта мали значення для становлення соціальної політики у США виключно у якості прецеденту федерального втручання в американську охорону здоров'я та освітню галузь. Розроблену програму національного медичного страхування американців було відкинуто у процесі затвердження моделі соціального захисту в країні. У свою чергу, виявлено, що саме адміністрації Г. Трумена належало вперше очолити кампанію за створення універсальної системи охорони здоров'я у США на основі національного медичного страхування населення. Її результатом не стала медична реформа, запропонована урядом, що відображало розбіжності у суспільних настроях американців щодо основ розвитку медицини в країні. Але дослідження досвіду боротьби американського уряду у 1945 – 1952 рр. за реформування медичної галузі, чисельні наукові дослідження і розробки, проведені в її рамках, дає підстави стверджувати про оформлення своєрідної «дорожньої карти» адміністрацією Г. Трумена для подальших дій наступників президента у просуванні реформи охорони здоров'я у США.

З'ясовано вплив федеральної політики на освітню галузь за часів адміністрації Ф. Д. Рузвельта, але лише в межах здійснення інших соціальних проектів «Нового курсу». Наголошено, що, хоча адміністрації Г. Трумена і не вдалося реалізувати програму закріплення федерального фінансування на підтримку розвитку початкової та середньої освіти у США, саме у роки його президентства ширші верстви населення отримали шанс на вищу освіту. Зазначена тенденція стала можливою завдяки повному або частковому покриттю витрат ветеранів Другої світової війни, та пізніше Корейської війни, на оплату вищої освіти, яка внаслідок цього процесу перестала бути елітарним привілеєм. Розкрито й тенденцію інтернаціоналізації вищої освіти США за адміністрації Г. Трумена, що було пов'язано із затвердженням президентом програми міжнародних академічних обмінів на постійній основі.

– На основі дослідження реформ адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у сферах зайнятості, соціального захисту, трудового регулювання, житлової політики, медицини та освіти виявлено наступні особливості американської моделі соціальної політики, закладені у 1933 – 1952 рр.:

- врахування ментальних властивостей американців (розрахунок на власні сили, самодостатність, індивідуалізм, конкуренція) – створення можливостей для особистого внеску кожного громадянина у процес забезпечення власних соціальних потреб;
- федерально-штатна система реалізації соціальних проектів, за якої роль федеральної влади зазвичай має зводитись до фінансування та нагляду за процесом;
- забезпечення потреб, головним чином, середнього класу; водночас надання мінімальних соціальних гарантій й найменш заможним верствам населення.

– Доведено доцільність виділення періоду президентств Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена у цілісний етап розвитку американської моделі соціальної політики, адже завдяки рузвельтівській адміністрації (1933 – 1945 рр.) за федеральною владою було закріплене право на регулювання соціальної галузі у США

(прямого, як у випадку з політикою зайнятості, та опосередкованого, як у випадку медичних та освітніх заходів), розпочато основоположні соціальні реформи (впровадження системи соціального захисту, урядового впливу на відносини між профспілками та роботодавцями, а також трудових стандартів).

У свою чергу, саме адміністрацією Г. Трумена (1945 – 1952 рр.) було не тільки збережено і розширено соціальний напрям діяльності уряду вже за відсутності кризових економічних явищ (щодо системи соціального захисту, трудових стандартів, житлових та частково освітніх програм тощо), а ще й, завдяки ефективному функціонуванню американської політичної системи у програмі федеральної соціальної політики було скореговано те, що не відповідало настроям та традиціям більшості американців (наприклад, не вдалось реалізувати ідею «повної зайнятості» та комплексну медичну реформу).

Отже, періоди урядування Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена мали рівнозначну цінність для етапу становлення та оформлення особливостей американської моделі соціальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Кейнс Д. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное / пер. с англ. Е. В. Виноградова. М. : ЭКСМО, 2007. 960 с.
2. Рузвельт Ф. Д. Беседы у камина / пер. с англ. А. Б. Шаракшанэ. М. : ИРТК, 2003. URL: http://sharakshane.narod.ru/Roosevelt_page.htm (дата звернення: 12.04.2016).
3. Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца: в 2-х т. / пер. с англ., ред. В. И. Павлова. М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. Т. 1. 679 с.
4. Шервуд Р. Рузвельт и Гопкинс глазами очевидца: в 2-х т. / пер. с англ., ред. В. И. Павлова. М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. Т. 2. 679 с.
5. 120 Years of American Education: A Statistical Portrait. *U.S. Dept. of Education, Office of Educational Research and Improvement, National Center for Education Statistics Publication* / Ed. by T. D. Snyder. Washington D.C., 1993. 107 p. URL: <https://nces.ed.gov/pubs93/93442.pdf> (дата звернення: 20.07.2018).
6. American Life Histories: Manuscripts from the Federal Writers' Project, 1936 to 1940. *Library of Congress Collection*. URL: <https://www.loc.gov/collections/federal-writers-project71> (дата звернення: 10.10.2018).
7. An Act to Declare a National Policy on Employment, Production, and Purchasing Power, and for Other Purposes of 1946. *FRASER – Research Division, Federal Reserve Bank of St. Louis*. URL: https://fraser.stlouisfed.org/scribd/?title_id=1099&filepath=/docs/historical/congressional/employment-act-1946.pdf#scribd-open (дата звернення: 01.06.2016).
8. Annual Message to the Congress on the State of the Union, January 5, 1949. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1013> (дата звернення: 04.08.2018).
9. Digitized Correspondence from the Anna Eleanor Roosevelt Papers: President's Commission on Higher Education Files. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/ergen/ergen864.pdf (дата звернення: 22.09.2018).

10. Duffus R. L. Jobs for Four Million in Place of Relief. *The New York Times*. 1933. November 19. P. 1. URL: <https://timesmachine.nytimes.com> (дата звернення: 12.11.2018).
11. Employment Situation Summary. *United States Department of Labor*. URL: <http://www.bls.gov/news.release/empsit.nr0.htm> (дата звернення: 10.02.2018).
12. Excerpts from the Press Conference, December 28, 1943. *The American Presidency Project*. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/excerpts-from-the-press-conference-8> (дата звернення: 02.02.2018).
13. Executive Order 10317 Establishing the President's Commission of the Health Needs of the Nation, 1951. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/executiveorders/index.php?pid=167> (дата звернення: 05.07.2018).
14. Executive Order 6174 on Public Works Administration, June 16, 1933. *The American Presidency Project*. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-6174-public-works-administration> (дата звернення: 01.02.2016).
15. Executive Order 7034 Creating Machinery for the Works Progress Administration May 6, 1935. *The American Presidency Project*. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=15053> (дата звернення: 01.02.2016).
16. Fair Labor Standards Act Amendments of 1949. *Hathi Trust Digital Library*. URL: https://fraser.stlouisfed.org/docs/historical/eccles/030_09_0002.pdf (дата звернення: 11.03.2017).
17. Fair Labor Standards Act of 1938. *Milestone Documents*. URL: <https://www.milestonedocuments.com/documents/view/fair-labor-standards-act/text> (дата звернення: 11.03.2017).
18. FDR's Statements on Social Security. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/history/fdrstmts.html> (дата звернення: 11.02.2016).
19. Fechner R. Pamphlet: Objectives and results of the Civilian Conservation Corps program. Washington, 1938. 36 p. URL: <http://digitalarchives.broward.org/cdm/ref/collection/ccc/id/69691> (дата звернення: 17.01.2016).

20. Federal Minimum Wage Rates under the Fair Labor Standards Act. *U.S. Department of Labor*. URL: <https://www.dol.gov/whd/minwage/chart.pdf> (дата звернення: 18.07.2018).
21. Final Report on the WPA Program 1935 – 1943. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1947. 155 p. URL: <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015002348590;view=1up;seq=9> (дата звернення: 01.02.2016).
22. Fireside Chat № 11. Address of the President Delivered by Radio from the White House, November 14, 1937. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01135 (дата звернення: 25.08.2018).
23. Fireside Chat № 2. Address of the President Delivered by Radio from the White House, May 7, 1933. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf00646 (дата звернення: 25.08.2018).
24. Fireside Chat № 6. Address of the President Delivered by Radio from the White House, September 30, 1934. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf00761 (дата звернення: 25.08.2018).
25. Fireside Chat № 7. Address of the President Delivered by Radio from the White House, April 28, 1935. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf00799 (дата звернення: 25.08.2018).
26. Fireside Chat No 13. Address of the President Delivered by Radio from the White House, June 24, 1938. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: <http://docs.fdrlibrary.marist.edu/062438.html> (дата звернення: 25.08.2018).
27. Four Hundred and Seventieth Press Conference: The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt, 1938 Volume. *University of Michigan Digital Library*. URL: <https://quod.lib.umich.edu/p/ppotpus/4926315.1938.001/444> (дата звернення: 20.10.2018).

28. Fourth Annual Report of the National Labor Relations Board, 1939. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1939. 201 p. URL: <https://www.nlr.gov/sites/default/files/attachments/basic-page/node-1677/nlr1939.pdf> (дата звернення: 12.10.2017).
29. Franklin D. Roosevelt's Statement on the National Industrial Recovery Act, June 16, 1933. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: <http://docs.fdrlibrary.marist.edu/odnirast.html> (дата звернення: 18.07.2018).
30. Hansen A. H. After the War – Full Employment (National Resources Planning Board pamphlet). Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1943. 22 p. URL: <https://dspace.gipe.ac.in/xmlui/bitstream/handle/10973/39436/GIPE-034539.pdf> (дата звернення: 11.11.2018).
31. Harry L. Hopkins' Letter to Stephen Early Prohibiting Discrimination in the WPA, June 17, 1935. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/sign/fdr_12.pdf (дата звернення: 01.11.2018).
32. Harry S. Truman Speech on the Veto of the Taft-Hartley Bill, June 20, 1947. *Miller Center, University of Virginia*. URL: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/june-20-1947-veto-taft-hartley-bill> (дата звернення: 20.07.2016).
33. Hartley Predicts Defeat for Labor. *The New York Times*. 1948. September 16. P. 20. URL: <https://timesmachine.nytimes.com> (дата звернення: 12.11.2018).
34. Higher Education for Democracy: A Report of the President's Commission on Higher Education. Vol. 1: Establishing the Goals, 1947. URL: <https://archive.org/stream/in.ernet.dli> (дата звернення: 09.09.2018).
35. Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957. U.S. Bureau of the Census Report. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1960. 789 p. URL: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/histstatus/hstat_1957_cen_1957.pdf (дата звернення 20.08.2017).

36. Hobbs F., Stoops N. Demographic Trends in the 20th Century. Census 2000 Special Reports. Washington, D. C. : U. S. Government Printing Office, 2002. 163 p. URL: <https://www.census.gov/prod/2002pubs/censr-4.pdf> (дата звернення 20.08.2017).
37. Hopkins H. What Is the American Way? An Address Delivered at Chautauqua Institution, New York, July 16, 1938. *Work Progress Administration Publication*. URL: <https://archive.org/details/Americanway/page/n1> (дата звернення: 12.11.2018).
38. Housing Act of 1949. *Office of the Legislative Counsel of the U.S. House of Representatives*. URL: <https://legcounsel.house.gov/Comps/81-171.pdf> (дата звернення: 21.05.2017).
39. Inaugural Address of President Franklin D. Roosevelt, January 20, 1937. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01059 (дата звернення: 25.08.2018).
40. Inaugural Address of President Franklin D. Roosevelt, January 20, 1941. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msf01411 (дата звернення: 25.08.2018).
41. Inaugural Address of President Franklin D. Roosevelt, January 20, 1945. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msfb0207 (дата звернення: 25.08.2018).
42. Inaugural Address of President Franklin D. Roosevelt, March 4, 1933. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: <https://fdrlibrary.org/documents/356632/390886/1933inauguraladdress.pdf/000f0bd6-6af1-48c6-a5ce-1be343a5c007> (дата звернення: 12.12.2015).
43. Inaugural Address of President Harry S. Truman, January 20, 1949. *The American Presidency Project*. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/inaugural-address-4> (дата звернення: 25.08.2018).
44. Labor Management Relations Act, 1947. *Hathi Trust Digital Library*. URL: <https://catalog.hathitrust.org/Record/011400199> (дата звернення: 20.07.2018).

45. Legislative History of the Labor Management Relations Act, 1947. Washington D.C. : U.S. Govt. Print. Off., 1948. 1680 p. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015038902170;view=1up;seq=799> (дата звернення: 01.07.2018).
46. Letter Appointing Members to the President's Commission on Higher Education, 1946. *American Presidency Project*. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=12452> (дата звернення: 01.10.2018).
47. Life Tables for the United States Social Security Area 1900 – 2100 / Ed. by F. C. Bell, M. L. Miller. *SSA Pub. No. 11-11536*. 2002. 186 p. URL: https://www.ssa.gov/oact/NOTES/pdf_studies/study116.pdf (дата звернення: 11.02.2016).
48. Living New Deal Project: Interactive Map. *The Living New Deal*. URL: <https://livingnewdeal.org/map> (дата звернення: 20.10.2018).
49. Message to Congress re Education of Discharged Veterans, October 27, 1943. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/msf/msfb0114 (дата звернення: 10.10.2018).
50. Miss Perkins Asks for Job Insurance. *The New York Times*. 1933. October 3. P. 26. URL: <https://timesmachine.nytimes.com> (дата звернення: 12.11.2018).
51. Morgenthau Diaries. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/_resources/images/morg/mi24.pdf (дата звернення: 10.10.2018).
52. Morrill Act, 1862. *Our Documents: The National Archives and Records Administration Project*. URL: https://www.ourdocuments.gov/doc_large_image.php?doc=33 (дата звернення: 12.09.2018).
53. National Health Insurance Act, 1947. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/natlhealthinsurance/documents/index.php?pagenumber=1&documentid=15-2&pagination (дата звернення: 22.01.2017).
54. National Housing Act of 1934. *FRASER – Research Division, Federal Reserve Bank of St. Louis*. URL: https://fraser.stlouisfed.org/docs/historical/martin/54_01_19340627.pdf (дата звернення: 20.08.2018).

55. National Labor Relations Act, 1935. *National Labor Relations Board*. URL: <https://www.nlrb.gov/resources/national-labor-relations-act-nlra> (дата звернення: 11.10.2016).
56. New Deal Agency: Works Progress Administration. *The Living New Deal Project*. URL: <https://livingnewdeal.org/new-deal-agencies/works-progress-administration-вра> (дата звернення: 11.10.2018).
57. O'Leary C. J., Eberts R. W. The Wagner-Peyser Act and U.S. Employment Service: Seventy-Five Years of Matching Job Seekers and Employers: Report prepared for Center for Employment Security Education and Research. *Upjohn Institute for Employment Research*. URL: <https://research.upjohn.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=reports> (дата звернення: 12.12.2017).
58. Oral History Interview with Leon H. Keyserling. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/oralhist/keyserl2.htm> (дата звернення: 11.09.2018).
59. Oral History Interview with William S. Tyson. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/oralhist/tysonws.htm> (дата звернення: 11.09.2018).
60. Perkins F. *The Roosevelt I Knew*. New York : The Viking Press, 1946. 408 p.
61. Portal to Portal Act of 1947. *Employment Law Group*. URL: <https://www.employmentlawgroup.com/wp-content/uploads/Portal-to-Portal-Act.pdf> (дата звернення: 10.09.2018).
62. Proclamation 2706 United Nations Education Days, 1946. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/proclamations/index.php?pid=280> (дата звернення: 02.09.2018).
63. Public Housing in the United States, 1933 – 1949. *National Register of Historic Places, Multiple Property Documentation Form Prepared by National Park Service*. Washington, 2004. 131 p. URL: <https://home1.nps.gov/CRMJournal/CRM/v25n1.pdf> (дата звернення: 20.08.2017).

64. Public Papers of the Presidents of the United States. *The American Presidency Project*. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=52146&st=God&st1=indispensable> (дата звернення: 18.11.2017).
65. Public Papers of the Presidents of the United States: Harry S. Truman, Containing the Public Messages, Speeches, and Statements of the President, April 12 to December 31, 1945. Washington D.S. : U.S. Printing Office, 1961. 668 p.
66. Radio Address to the Nation on the Railroad Strike, 1946. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum. Audio Data*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/audio/players/play.php?aud=../mp3s/sr64-34.mp3> (дата звернення: 20.07.2016).
67. Radio and Television Address to the American People Following the Signing of the Defense Production Act, September 9, 1950. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=872&st=&st> (дата звернення: 20.07.2016).
68. Report of Wage and Hour Division, For the Fiscal Year Ended June 30, 1940. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1941. HathiTrust Digital Library. URL: <http://www.hathitrust.org> (дата звернення: 10.09.2018).
69. Roosevelt E. This I Remember. New York : Dolphin Books (Doubleday). 395 p.
70. Servicemen's Readjustment Act (G.I. Bill), 1944. *HathiTrust Digital Library*. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.31951d03569283l;view=1up;seq=16> (дата звернення: 21.08.2017).
71. Sixteenth Annual Report of the National Labor Relations Board, 1951. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1952. 346 p. URL: <https://www.nlrb.gov/sites/default/files/attachments/basic-page/node-1677/nlrb1951.pdf> (дата звернення: 12.10.2017).
72. Social Security Act Amendments of 1939. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/history/pdf/1939Act.pdf> (дата звернення: 12.11.2016).
73. Social Security Act Amendments of 1950. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/.../v13n9p3.p> (дата звернення: 12.11.2016).

74. Social Security Act Amendments of 1952. *Social Security Administration*. URL: <https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v15n9/v15n9p3.pdf> (дата звернення: 12.11.2016).
75. Special Message to the Congress on Health and Disability Insurance, May 19, 1947. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2147> (дата звернення: 13.07.2018).
76. Special Message to the Congress on Social Security, May 24, 1948. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1630> (дата звернення: 12.01.2016).
77. Special Message to the Congress on the Nation's Health Needs, April 22, 1949. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1102&st=&s> (дата звернення: 13.07.2018).
78. Special Message to the Congress Presenting a 21-Point Program for the Reconversion Period, September 6, 1945. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=136&st=&st> (дата звернення: 12.01.2016).
79. Special Message to the Congress Recommending a Comprehensive Health Program, November 19, 1945. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <http://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=483&st> (дата звернення: 13.07.2018).
80. Special Message to the Congress Upon Signing the Portal-to-Portal Act, May 14, 1947. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2152&st=&st1> (дата звернення: 10.10.2017).
81. Special Message to the Congress: The President's First Economic Report, January 8, 1947. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2043> (дата звернення: 02.02.2016).
82. State of the Union Message to Congress, January 11, 1944. *FDR Presidential Library & Museum*. URL: http://www.fdrlibrary.marist.edu/archives/address_text.html (дата звернення: 12.01.2016).

83. Statement by the President Making Public a Report of the Commission on Higher Education, December 15, 1947. *The American Presidency Project*. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12802> (дата звернення: 10.10.2018).
84. Statement by the President on the 10th Anniversary of the Social Security Act, August 13, 1945. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.ssa.gov/history/hststmts.html#10th> (дата звернення: 12.01.2016).
85. Statement by the President on the New 75-Cent Minimum Wage Rate, January 24, 1950. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php/index.php?pid=106&> (дата звернення: 12.10.2017).
86. Statement by the President Upon Signing the Employment Act, February 20, 1946. *The American Presidency Project*. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/node/232473> (дата звернення: 05.02.2016).
87. Statement by the President Upon Signing the Fair Labor Standards Amendments, October 26, 1949. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1320&st=&st1> (дата звернення: 02.11.2018).
88. Statement by the President Upon Signing the Housing Act of 1949. *The American Presidency Project*. URL: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=12584> (дата звернення: 21.08.2017).
89. Statement by the President Upon Signing the Social Security Act Amendments, July 18, 1952. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=2355> (дата звернення: 12.01.2016).
90. Statement by the President Upon Signing the Social Security Act Amendments, August 28, 1950. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=853> (дата звернення: 12.12.2016).
91. Statements on Social Security. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/history/fdrstmts.html> (дата звернення: 11.10.2016).

92. Study Outline: On the Progress of the Roosevelt «New Deal». *Congressional Digest*. 1934. June, July. P.187–189. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 16.09.2018).
93. Taft R. The Fair Deal is Creeping Socialism. *Harry S Truman and the Fair Deal* / Ed. by A. L. Hamby. Lexington: D. C. Heath and Company, 1974. P. 42–52.
94. Text of President Truman's Report to Congress on the Economic Condition of the Nation. *The New York Times*. 1952. January 17. P. 14. URL: <https://timesmachine.nytimes.com> (дата звернення: 12.11.2018).
95. The Federal Emergency Relief Act of 1933. *Social Welfare History Project*. URL: <http://www.socialwelfarehistory.com/eras/federal-emergency-relief-act-of-1933> (дата звернення: 18.11.2017).
96. The New Deal and the National Power Problem. *Congressional Digest*. 1934. October. P. 233–237. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 16.09.2018).
97. The Report to the President of the Committee on Economic Security. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/history/reports/ces.html> (дата звернення: 15.02.2016).
98. The Unpublished 1935 Report on Health Insurance & Disability by the Committee on Economic Security. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/history/reports/health.html> (дата звернення: 13.07.2018).
99. The Social Security Act of 1935. *Social Security Administration*. URL: <https://www.ssa.gov/history/35act.html> (дата звернення: 25.08.2016).
100. Thirteenth Annual Report of the National Labor Relations Board, 1939. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1948. 195 p. URL: <https://www.nlr.gov/sites/default/files/attachments/basic-page/node-1677/nlr1948.pdf> (дата звернення: 12.10.2017).
101. Tracking the American Dream: 50 Years of Housing History from the Census Bureau: 1940 to 1990. *Current Housing Reports* / Ed. by J. F. Devaney. Washington D.C. : U. S. Government Printing Office, 1994. 50 p. URL: <https://w>

- www.huduser.gov/portal/Publications/pdf/HUD-7775.pdf (дата звернення: 20.08.2017).
102. Transcript of National Industrial Recovery Act (1933). *Our Documents: The National Archives and Records Administration Project*. URL: [httphttps://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=66&page=transcript](https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=66&page=transcript) (дата звернення: 01.07.2018).
103. Truman H. S. *Memoirs by Harry S. Truman: Years of Trial and Hope*. Garden City : Doubleday & Company, Inc., 1956. 620 p.
104. Truman H. S. *Memoirs of Harry S. Truman: Year of decisions*. Garden City : Doubleday & Company, Inc., 1956. 526 p.
105. Tyson W. S. The Fair Labor Standards Act of 1938: A Survey and Evaluation of the First Eleven Years. *Labor Law Journal*. 1950. Vol. 1. P. 279–286. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 16.09.2018).
106. United States Housing Act of 1937. *Internet Archive*. URL: <https://archive.org/details/Housingact1937> (дата звернення: 13.08.2017).
107. Veto of Resolution Excluding Certain Groups From Social Security Coverage, June 14, 1948. *Harry S. Truman Presidential Library & Museum*. URL: <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=1677> (дата звернення: 22.01.2018).
108. Vital statistics rates in the United States, 1940 – 1960. Public Health Service Publication. Washington D.C. : U.S. Govt. Print. Off., 1968. 881 p. URL: https://www.cdc.gov/nchs/data/vsus/vsrates1940_60.pdf (дата звернення: 23.09.2018).
109. Wagner-Peysner Act of June 6, 1933. *U. S. Department of Labor Employment and Training Administration*. URL: <https://www.doleta.gov/regs/statutes/wagner-peys.cfm> (дата звернення: 17.05.2017).
110. Williams A. The New Relief Plan: Its Three Great Aims. Abandoning CWA, the Government Adopts a Program Designed to Aid Rural, Urban and Stranded People. *The New York Times*. 1934. April 4. P. 1. URL: <https://timesmachine.nytimes.com> (дата звернення: 12.11.2018).

Література:

111. Американська історія та політика: науковий журнал. *American history and politics: Scientific Edition of Taras Shevchenko National University of Kyiv: Archive*. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/en/archive/> (дата звернення: 20.12.2019).
112. Базів В. «Новий курс» від Рузвельта до Тимошенко. *UAINFO*. 2018. 19 червня. URL: <https://uainfo.org/blognews/1529397120--noviy-kurs-vid-ruzvelta-do-timoshenko.html> (дата звернення: 12.10.2018).
113. Більцан А. О. Розвиток соціального захисту населення: історична довідка. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2013. № 2 (71). С. 9–14.
114. Боровська І. Новий курс Ф. Рузвельта: історіографічні погляди та інтерпретації. *Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. Історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку*. 2010. Вип. 5. С. 297–302.
115. Венедіктов В. С. Трудове право Сполучених Штатів Америки. К. : Ніка-Центр, 2018. 168 с.
116. Гончар Ю. Б. Вивчення періоду «Нового курсу» Франкліна Д. Рузвельта: сучасний стан, проблеми і дослідницькі перспективи. *Всесвітня історія очима українських істориків : конференція, присвячена науковому і педагогічному доробку фундаторів кафедри, професорів М.Ф. Александри та А.Ф. Трубайчука* : зб. наук. статей учасників конференції, Київ, 8 грудня 2011 р. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 193–201.
117. Грищенко Т. А. Доктрина стримування: деякі уроки історії. *Питання нової та новітньої історії*. 1993. Вип. 39.
118. Далин С. А. США: послевоенный государственно-монополистический капитализм. М. : Наука, 1972. 508 с.
119. Даллек Р. Франклін Делано Рузвельт. Життя політика / пер. з англ. Я. Войтка К. : КМ-БУКС, 2019. 550 с.

120. Зинн Г. Народная история США с 1492 года до наших дней / пер. с англ. М. : Весь мир, 2008. 880 с.
121. Иванов С. В. «Война с бедностью» Ф. Д. Рузвельта: Социальные программы «нового курса» в США. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1989. 149 с.
122. Камінський М. І. Президент Франклін Рузвельт і його «Новий курс» реформ. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Львів, 2014. № 12. С. 213–217.
123. Клюкало М. Діяльність адміністрації Г. Трумена стосовно реформування медичної галузі в США. *Дні науки історичного факультету, присвячені 180-річчю заснування Київського університету*: матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 24 квітня 2014 р. К., 2014. Т. 2. С. 421–425.
124. Клюкало М. Закон про соціальне забезпечення в США та його історичне значення. *Дні науки історичного факультету*: матеріали V Міжнародної конференції молодих учених, м. Київ, 12–13 квітня 2012 р. К., 2012. Вип. V. Ч. 3. С. 26–28.
125. Клюкало М. Програми державного житлобудівництва в США в 30-х – на поч. 50-х рр. XX ст. *Дні науки історичного факультету*: матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 23 квітня 2015 р. К., 2015. С. 418–422.
126. Клюкало М. Система громадських робіт в США та її еволюція впродовж президентства Ф. Д. Рузвельта. *Дні науки історичного факультету*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції молодих учених, м. Київ, 25 квітня 2013 р. К., 2013. Вип. VI. Ч. 3. С. 12–13.
127. Клюкало М. Справедливі стандарти праці як складова соціальної політики адміністрації Ф. Рузвельта в 30-х рр. XX ст. *Шевченківська весна – 2015: історія*: матеріали XIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 1–3 квітня 2015 р. К., 2015. С. 473–476.
128. Коломойцев В. Е. 100 днів президента Ф. Д. Рузвельта. К. : Молодь, 1997. 320 с.

- 129.Коляда І. «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта і права опозиція. К. : Нац. пед. ун-т ім. Драгоманова, 2000. 240 с.
- 130.Комаренко О. Ю., Клюкало М. В. Житлова реформа в США в період адміністрацій Ф. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1953 рр.). *Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць*. К. : «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 96 (5). С. 180–184.
- 131.Комаренко О., Клюкало М. Програми громадських робіт як складова частина внутрішньої політики Ф. Д. Рузвельта в 30-х рр. ХХ ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. К., 2013. Вип. 2 (115). С. 22–25.
- 132.Корякова І. К. Профсоюзи США: боротьба за підвищення зароботної плати (кінець 1946 – 1948 гг.). *Економіческая история*. 2016. № 4 (35). С. 96–109.
- 133.Корякова І. К., Яушкина Н. Н., Капаєв М. А. Профсоюзи в избирательной кампани 1944 г. в США. *Гуманитарные науки и образование*. 2018. № 3 (35). С. 151–156.
- 134.Кравченко М. Американська історіографія соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2018. Вип. 51. С. 337–344.
- 135.Кравченко М. Державне регулювання відносин між профспілками та роботодавцями в США в 30-х рр. ХХ ст. *Шевченківська весна 2016: історія: матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 6–8 квітня 2016 р.* К., 2016. С. 154–158.
- 136.Кравченко М. Друга міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід та перспективи співпраці», присвячена 25-річчю встановлення дипломатичних відносин між Україною та США. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2017. № 4. С. 254–258.
- 137.Кравченко М. Закон «Про зайнятість» 1946 р. в США та його роль у розвитку американського суспільства. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2016. № 2. С. 178–184.

- 138.Кравченко М. Ідея «повної зайнятості» у США на початку 1940-х рр. *Шевченківська весна – 2017: історія: матеріали XV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 16 березня 2017 р. К., 2017. С. 254–257.*
- 139.Кравченко М. Освітні проекти в США в межах політики «Нового курсу» адміністрації Ф. Д. Рузвельта. *Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського): матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 21 квітня 2016 р. К., 2016. С. 207–211.*
- 140.Кравченко М. Політика адміністрацій Гаррі Трумена щодо вирішення житлової проблеми в США в 1945 – 1952 рр. *Американська історія та політика: науковий журнал. К., 2017. № 3. С. 153–164.*
- 141.Кравченко М. Справедливі трудові стандарти в системі заходів соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). *European Political and Law Discourse. Praha, 2019. Vol. 6, Is. 1. P. 66–72.*
- 142.Кравченко М. Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги в США в 1933 – 1935 рр. *Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. І. Костомарова): матеріали X Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 11 травня 2017 р. К., 2017. С.225–228.*
- 143.Кредер А. А. Американская буржуазия и «Новый курс», 1933 – 1940. Саратов : Изд-во Саратовского университета, 1988. 200 с.
- 144.Кудряченко А. І., Потехін О. В. Політика нерозповсюдження ядерної зброї: історія та сучасність. *Проблеми всесвітньої історії. К., 2017. № 1 (3). С. 81–108.*
- 145.Левченко Л. Реалізація програми технічної допомоги президента США Г. Трумена «Point four» в архівній сфері. *Американська історія та політика. К., 2016. № 1. С. 184–192.*
- 146.Мальков В. Л. «Новый курс» в США. Социальные движения и социальная политика. М. : Наука, 1973. 384 с.

147. Мальков В. Л. Великий Рузвельт. «Лис в львиной шкуре» М. : Яуза, 2011. 557 с.
148. Мальков В., Наджафов Д. Америка на перепутье. Очерк социально-политической истории «нового курса» в США. М. : Наука, 1967. 228 с.
149. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки. Політичні науки*. 2003. С. 41–44.
150. Новый курс Рузвельта: значение для США и России: материалы конференции / отв. ред. А. С. Манькин, Ю. Н. Рогулев, Е. Ф. Язьков. М. : Изд-во МГУ, 1996. 254 с.
151. Плотнікова Т. В. «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта та еволюція цивільного права США : дис. канд. юр. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 1998. 156 с.
152. Потехин А. В. Дипломатия США в Восточной Европе: 1945 – 1950 гг. К. : Наук. думка, 1991. 138 с.
153. Потехін О. В. Ялтинсько-потсдамська система, «холодна війна» та спроба її реінкарнації. *Ялтинська конференція «Великої трійки» 1945 р. і еволюція міжнародних відносин у ХХ-ХХІ ст.* : Зб. наук. праць / За ред. А. І. Кудряченка. К. : ІВІ НАНУ, 2016. С. 77–91.
154. Присяжнюк Н. «Великая депрессия»: уроки Рузвельта для Украины. *Гривна*. 2009. 6 січня. С. 7–21.
155. Рижков М. М. Доктрина Трумена і стратегія стримування: актуалізація наукового забезпечення стратегічного планування. *Зовнішня та безпекова політика США: аналітичні дослідження*. Київ : Центр вільної преси, 2016. С. 32–70.
156. Рогулев Ю. Н. Крах рабочей политики администрации Трумэна (1950-1953 гг.) / Ю. Н. Рогулев. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. 136 с.
157. Сивачев Н. В. Политическая борьба в США в середине 30-х годов ХХ века. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1966. 284 с.
158. Сивачев Н. В. США: государство и рабочий класс (от образования Соединенных Штатов Америки до окончания второй мировой войны). М. : Мысль, 1982. 342 с.

- 159.Согрин В. В. Идеология в американской истории: от отцов-основателей до конца XX века. М. : Наука, 1995. 238 с.
- 160.Согрин В. В. Мифы и реальности американской истории. М. : Мысль, 1986. 256 с.
- 161.Согрин В. В. Российская политическая элита и американский опыт. *Общественные науки и современность*. 2008. № 1. С. 81–91.
- 162.Согрин В. В. Состояние и перспективы российской американистики. *Новая и новейшая история*. 2014. № 3. С. 156–175.
- 163.Согрин В. В. Три ключевые проблемы в исследовании нового курса Ф. Д. Рузвельта. *Новая и новейшая история*. 2007. № 5. С. 3–24.
- 164.Сюмар В. «Новий курс» Франкліна Рузвельта та сім висновків для української влади. *Українська правда*. 2008. 4 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2008/11/4/3603584/> (дата звернення: 01.02.2018).
- 165.Трубайчук А. Ф. Франклін Рузвельт. К.: Асоціація істориків «істина», 1995. 201 с.
- 166.Уткин А. И. Рузвельт. М.: Издательская корпорация «Логос», 2000. 544 с.
- 167.Харц Л. Либеральная традиция в Америке / пер. с англ. В. Согина. М. : Издат. Группа «Прогресс», «Прогресс-Академия», 1993. 400 с.
- 168.Цветков И. А. Американские историки. СПб : Изд-во СПбГУ, 2008. 192 с.
- 169.Шабанов Р. І. Окремі питання правового регулювання зайнятості населення у США. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 8. С. 220–223.
- 170.Шангіна Л. Україна не Америка, або чи Делано нам? *Дзеркало тижня*. 2004. 25 червня. URL: https://dt.ua/ARCHIVE/ukrayina__ne_amerika,_abo_chi_delano_nam.html (дата звернення: 01.02.2018).
- 171.Шинкаренко Л. Американська історіографія соціальних проблем Нового курсу Ф. Д. Рузвельта. *Наукові записки КДПУ. Серія: Історичні науки*. 2012. Вип. 15. С. 174–181.
- 172.Шинкаренко Л. Радянська та російська історіографії дослідження соціальних складових нового курсу Ф. Д. Рузвельта. *Наукові записки Рівненського*

державного гуманітарного університету. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2009. Вип. 15. С. 186–192.

173. Яковлев Н. Н. Франклин Рузвельт, человек и политик. Новое прочтение. М. : Международные отношения, 1981. 416 с.
174. About America. How The United States Is Governed / ed. by P. A. Arnold. Washington D.C. : U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 37 p.
175. Achermann J. Small Gifts and Big Trouble: Clarifying the Taft-Hartley Act. *University of San Francisco Law*. 2009. Vol. 44. P. 63-94. URL: <https://repository.usfca.edu/usflawreview/vol44/iss1/3> (дата звернення: 09.10.2017).
176. Altman N. J. The Battle for Social Security: From FDR's Vision To Bush's Gamble. New York : John Wiley & Sons, 2012. URL: https://books.google.com.ua/books?id=_4T94S28JM4C&pg=PT132&lpg (дата звернення: 10.07.2017).
177. Amenta E. Bold Relief: Institutional Politics and the Origins of Modern American Social Policy. Princeton : Princeton University Press, 1998. 343 p.
178. Amenta E., Bonastia C., Caren N. US Social Policy in Comparative and Historical Perspective: Concepts, Images, Arguments, and Research Strategies. *Annual Reviews. Sociology*. 2001. Vol. 27. P. 213-234. DOI: 10.1146/annurev.soc.27.1.213 (дата звернення: 5.09.2018).
179. Amenta E., Poulsen J. D. Social Politics in Context: The Institutional Politics Theory and Social Spending at the End of the New Deal. *Social Forces*. 1996. Vol. 75, No. 1. P. 33-60. URL: <https://www.jstor.org/stable/2580756> (дата звернення: 10.10.2017).
180. Bailey S. K. Congress Makes a Law. New York : Columbia University Press, 1950. URL: <https://www.questia.com/read/3477081/congress-makes-a-law-the-story-behind-the-employment> (дата звернення: 20.08.2018).
181. Baptiste P. H., Michal E. J. Influences of Three Presidents of the United States on Multicultural Education: A Series of Research Studies in Educational Policy. *Multicultural Education*. 2004. Summer. P. 35-45. URL: <https://www.questia.com>

- /read/1P3-659675861/influences-of-three-presidents-of-the-united-states (дата звернення: 10.11.2018).
- 182.Barbash J. Unions and Politics. *Challenge*.1964. December. P. 36–40. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
- 183.Barrett L. How Roosevelt’s 1930’S «New Deal» Could Alleviate British Austerity Today. *The Speaker*. 2019. January 11. URL: <https://speakerpolitics.co.uk/opinion/1022-how-roosevelt-s-1930-s-new-deal-could-alleviate-british-austerity-today> (дата звернення: 02.02.2019).
- 184.Befort S. F. Labor and Employment Law at the Millennium: A Historical Review and Critical Assessment. *Boston College Law Review*. 2002. Vol. 43 (351). P. 351-460. URL: http://scholarship.law.umn.edu/faculty_articles/23 (дата звернення: 12.10.2017).
- 185.Bennett J. R. Peace profile: J. William Fulbright. *Peace Review*. 1999. Vol. 11. P. 609–615. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 12.11.2018).
- 186.Bernstein B. J. America in War and Peace: The Best of Liberalism. *Harry S Truman and the Fair Deal* / Ed. by A. L. Hamby. Lexington : D. C. Heath and Company, 1974. P. 52–71.
- 187.Bernstein I. Turbulent Years: A History of the American Worker, 1933 – 1941. Boston : Houghton Mifflin, 1970. 873 p.
- 188.Bettie M. Ambassadors Unaware: the Fulbright Program and American Public Diplomacy. *Journal of Transatlantic Studies*. 2015. Vol. 13, No. 4. P. 358–372. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14794012.2015.1088326> (дата звернення: 12.11.2018).
- 189.Blinn K. W. A Survey of the Taft-Hartley Act on Employer Unfair Labor Practices. *Marquette Law Review*. 1948. Vol. 32, № 3. P. 187–203. URL: <https://scholarship.law.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=3376&context=mulr> (дата звернення: 6.04.2018).
- 190.Bloch F. E. Political Support for Minimum Wage Legislation. *Journal of Labor Research*. 1980. № 2. P. 245–253. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02685100> (дата звернення: 05.06.2017).

191. Brinkley A. *The End of Reform: New Deal Liberalism in Recession and War*. New York : Knopf Doubleday Publishing Group, 2011. 384 p.
192. Brinkley A. *The New Deal: Where Historians Disagree*. *The Unfinished Nation: Brief, Interactive Version*. URL: http://highered.mcgrawhill.com/sites/0072879130/student_view0/chapter26/where_historians_disagree.html (дата звернення: 5.09.2018).
193. Burns J. M. *Roosevelt: The Lion and the Fox*. New York : Harcourt Brace, 1956. 553 p.
194. Burstein R. *The Fight Over John Q: How Labor Won and Lost the Public in Postwar America, 1947 – 1959* : PhD dissertation / The City University of New York. New York, 2014. 266 p. URL: http://academicworks.cuny.edu/gc_etds/179 (дата звернення: 12.10.2017).
195. Byrnes M. S. *The Truman Years, 1945 – 1953*. London : Routledge, 2014. 188 p.
196. Califano J. A. Jr. *The Labor Pains of Giving Birth to Medicare*. *Generations. Journal of the American Society on Aging*. 2015. Vol. 39, No. 2. P. 11–14. URL: <https://www.asaging.org/blog/labor-pains-giving-birth-medicare> (дата звернення: 13.12.2017).
197. Carpenter C. E. *We've Been Down This Road Before – Health Reform in the United State*. *Journal of Financial Service Professionals*. 2009. July. P. 23–26. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
198. Cohen L. *A Consumers' Republic: The Politics of Mass Consumption in Postwar America*. New York : Knopf Doubleday Publishing Group, 2003. 576 p.
199. Cohen L. *A Consumers' Republic: The Politics of Mass Consumption in Postwar America*. Reflections and Reviews. *Journal of Consumer Research*. 2004. Vol. 31. P. 236-239. URL: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4699747/cohen_conrepublic.pdf?sequence=2 (дата звернення: 14.07.2018).
200. Cohen L. *Making a New Deal: Industrial Workers in Chicago, 1919 – 1939*. New York : Cambridge University Press, 2008. 526 p.
201. Conkin P. K. *FDR and the Origins of the Welfare State*. New York : Thomas Y. Crowell Company, 1967. 118 p.

202. Current R. *American History: A Survey*. 7th edition. New York, 1987. URL: <http://ushistory.ru/images/files/Current/amhist29.htm#1> (дата звернення: 1.03.2016).
203. Dallek R. *Harry S. Truman: The American Presidents Series: The 33rd President, 1945 – 1953*. New York : Henry Holt and Company. 185 p.
204. Dass P. *Deciphering Franklin D. Roosevelt's Educational Policies During the Great Depression (1933 – 1940) : PhD dissertation / Georgia State University*. Atlanta, 2014. 160 p. URL: https://scholarworks.gsu.edu/eps_diss/105 (дата звернення: 12.10.2018).
205. Davis K. S. *FDR: The New Deal Years, 1933 – 1937*. New York : Random House, 1986. 756 p.
206. De Lew N. Medicare: 35 Years of Service. *Health Care Financing Review*. 2000. Vol. 22, № 1. P. 75-103. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4194690/> (дата звернення: 21.09.2018).
207. De Long J. B. Keynesianism, Pennsylvania-Avenue Style: Some Economic Consequences of the 1946 Employment Act. *Journal of Economic Perspectives*. 1996. Vol. 10. P. 41-53. URL: <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257> (дата звернення: 13.06.2018).
208. Deeben J. P. Family Experiences and New Deal Relief. The Correspondence Files of the Federal Emergency Relief Administration, 1933 – 1936. *Prologue Magazine (U.S. National Archives)*. 2012. Vol. 44. URL: <http://www.archives.gov/publications/prologue/2012/fall/fera.html> (дата звернення: 12.12.2017).
209. De Witt L. The Decision to Exclude Agricultural and Domestic Workers from the 1935 Social Security Act. *Social Security Bulletin*. 2010. Vol. 70, No. 4. P. 49-68. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
210. De Witt L. The Development of Social Security in America. *Social Security Bulletin*. 2010. Vol. 70, No. 3. P. 1-26. URL: <https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v70n3/v70n3p1.html> (дата звернення: 10.10.2016).
211. Doan M. C. *American Housing Production, 1880 – 2000: A Concise History*. Lanham : Univ. Press of America, 1996. 203 p.

212. Donovan R. J. *Conflict and Crisis: The Presidency of Harry S. Truman, 1945-1948*. 2nd ed. Columbia : University of Missouri Press, 1996. 473 p.
213. Donovan R. J. *Tumultuous Years: The Presidency of Harry S. Truman, 1949-1953*. 2nd ed. Columbia : University of Missouri Press, 1996. 444 p.
214. Duggin S. H. From the New Deal to the New Healthcare: A New Deal Perspective on *King v. Burwell* and the Crusade Against the Affordable Care Act. *University of Miami Business Law Review*. 2015. Vol. 23. P. 317-338. URL: <https://repository.law.miami.edu/umbl/vol23/iss2/7> (дата звернення: 26.08.2018).
215. Fass P. Without Design: Education Policy in the New Deal. *American Journal of Education*. 1982. Vol. 91, No. 1. P. 36-64. URL: <http://www.jstor.org/stable/1085258> (дата звернення: 14.11.2018).
216. Ferrell R. H. *Harry S. Truman: A Life*. Columbia : Univ. of Missouri Press, 1994. 512 p.
217. Florida R. L., Feldman M. A. Housing in US Fordism. *International Journal for Urban and Regional Research*. 1988. Vol. 12 (2). P. 187-210. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.1988.tb00449.x> (дата звернення: 03.09.2017).
218. Flynn J. T. *The Roosevelt Myth*. 50th ed. Auburn : Ludwig von Mises Institute, 2008. 437 p.
219. Folsom B. W. Jr. *New Deal Or Raw Deal: How FDR's Economic Legacy Has Damaged America*. New York : Simon and Schuster, 2009. 318 p.
220. Forsythe J. S. Legislative History of the Fair Labor Standards Act. *Law and Contemporary Problems*. 1939. P. 464-490. URL: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1972&context> (дата звернення: 24.06.2018).
221. Freidel F. *Franklin D. Roosevelt: A Rendezvous with Destiny*. London : Hachette UK, 2009. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=2b80AQAAQB-AJ&dq=inauthor:%22Frank+Freidel%22&hl> (дата звернення: 10.10.2018).
222. Freidel F. *Franklin D. Roosevelt: Launching the New Deal*. Boston : Little, Brown, 1973. 574 p.

223. Gallaway L. E. Unions, the High-Wage Doctrine, and Employment. *Cato Journal*. 2010. Vol. 30, No. 1. P. 197–213. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
224. Gilbert C. K., Heller D. E. Access, Equity, and Community Colleges: The Truman Commission and Federal Higher education Policy from 1947 to 2011. *The Journal of Higher Education*. 2013. Vol. 84, No. 3. P. 417-443. DOI: <https://doi.org/10.1080/00221546.2013.11777295> (дата звернення: 11.10.2018).
225. Ginsburg H. L. Historical Amnesia: The Humphrey-Hawkins Act, Full Employment and Employment as a Right. *The Review of Black Political Economy*. 2008. Vol. 35, No. 1. URL: <https://njfac.org/wp-content/uploads/2015/07/bpe-ginsburg.pdf> (дата звернення: 16.11.2016).
226. Glock J. How the Federal Housing Administration Tried to Save America's Cities, 1934 – 1960. *The Journal of Policy History*. 2016. Vol. 28, No. 2, 2016. P. 290–317. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0898030616000075> (дата звернення: 19.08.2017).
227. Gosnel H. F. Champion Campaigner Franklin D. Roosevelt. New York : The Macmillan Company, 1952. 235 p.
228. Goulden J. C. The Best Years: 1945 –1950. New York : Atheneum, 1976. 468 p.
229. Grebler L. New Housebuilding under FHA and VA Programs. *The Role of Federal Credit Aids in Residential Construction*. New York : National Bureau of Economic Research, 1953. P. 16-28. URL: <http://www.nber.org/chapters/c9295.pdf> (дата звернення: 10.08.2017).
230. Griffith R. Truman and the Historians: the Reconstruction of Postwar American History. *Wisconsin Magazine of History*. 1975. Vol. 59. P. 20–47. URL: <https://www.jstor.org/stable/4635005> (дата звернення: 4.05.2018).
231. Grossman J. Fair Labor Standards Act of 1938: Maximum Struggle for a Minimum Wage. *U.S. Department of Labor*. URL: <http://www.dol.gov/dol/aboutdol/history/flsa1938.htm> (дата звернення: 10.01.2016).

232. Guzda H. P. The U.S. Employment Service at 50: It Too Had to Wait Its Turn. *Monthly Labor Review*. 1983. Vol. 106, No. 6. P. 12-19. URL: <https://www.bls.gov/opub/mlr/1983/06/art2full.pdf>. (дата звернення: 10.10.2018).
233. Hacker J. S. The Divided Welfare State: The Battle Over Public and Private Social Benefits in the United States. New York : Cambridge University Press, 2002. 466 p.
234. Hacker J. S., Skocpol T. The New Politics of U.S. Health Policy. *Journal of Health Politics. Policy and Law*. 1997. Vol. 22, No. 2. P. 315–338. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 11.08.2017).
235. Hamby A. L. Beyond the New Deal: Harry S. Truman and American Liberalism (Contemporary American History Series). New York : Columbia University Press, 1973. 635 p.
236. Hamby A. L. Building the World's Largest Middle Class. *The New York Times*. 1993. May 30. P. 7. URL: <https://www.nytimes.com/1993/05/30/books/building-the-world-s-largest-middle-class.html> (дата звернення: 11.11.2018).
237. Hamby A. L. Man of the People: A Life of Harry S. Truman. New York : Oxford University Press, 1995. 760 p.
238. Harris S. E. What Every Economist Should Know About Health and Medicine. *The American Economic Review*. 1954. Vol. 44, No. 1. P. 922–928. URL: <https://www.jstor.org/stable/1807712> (дата звернення: 10.12.2017).
239. Harry S. Truman and the Fair Deal / Ed. by A. L. Hamby. Lexington : D. C. Heath and Company, 1974. 223 p.
240. Hawley E. W. The New Deal and the Problem of Monopoly: A Study in Economic Ambivalence. New York: Fordham University Press, 1995. 525 p.
241. Historical Background And Development Of Social Security. *Social Security Administration*. URL: <http://www.ssa.gov/history/briefhistory3.html> (дата звернення: 1.09.2015).
242. Hoenisch S. Education Policy of the Democratic Party. *Criticism.Com*. URL: <http://www.criticism.com/policy/democrats-education-policy.php> (дата звернення: 5.09.2015).

- 243.Hofstadter R. The Age of Reform. From Bryan to F.D.R. New York: Vintage Books, 1960. 352 p.
- 244.Howard C. The Welfare State Nobody Knows: Debunking Myths about U.S. Social Policy. Princeton : Princeton University Press, 2008. 280 p.
- 245.Hutcheson P. A. The Truman Commission's Vision of the Future. *The NEA Higher Education Journal*. 2007. Fall. P. 107-115. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 12.11.2018).
- 246.Hutcheson P. A. The 1947 President's Commission on Higher Education and the National Rhetoric on Higher Education Policy. *History of Higher Education Annual* / Ed. by R. L. Geiger. New Brunswick: Transaction Publishers, 2002. P. 91–109.
- 247.Johnson G. W. Roosevelt Dictator or Democrat. New York : Harper and Brothers Publishers, 1941. 303 p.
- 248.Katznelson I. Fear Itself: The New Deal and the Origins of Our Time. New York: Liveright Publishing, 2013. 706 p.
- 249.Kaufman B. E. Wage Theory, New Deal Labor Policy, and the Great Depression: Were Government and Unions to Blame. *ILR Review*. 2012. Vol. 65, No. 3. P. 501-532. URL: <https://www.jstor.org/stable/24368882> (дата звернення: 05.06.2017).
- 250.Kelly B. M. Expanding the American Dream: Building and Rebuilding Levittown. Albany: State University of New York Press, 1993. 284 p.
- 251.Kelly B. M. The Houses of Levittown in the Context of Postwar American Culture. *Preserving the Recent Past Conference Series*. New York, 1995. URL: <https://www.nps.gov/nr/publications/bulletins/suburbs/Kelly.pdf> (дата звернення: 07.08.2017).
- 252.Kennedy D. M. Freedom From Fear: The American People in Depression and War, 1929 – 1945. New York : Oxford University Press, 1999. 990 p.
- 253.Kennedy D. M. What the New Deal Did. *Political Science Quarterly Volume*. 2009. Vol. 124 (2). P. 251–268. URL: <https://www.jstor.org/stable/25655654> (дата звернення: 10.10.2016).

254. King T. T., Cecil W. H. The History of Major Changes to the Social Security System. *The CPA Journal*. 2006. May. URL: <http://archives.cpajournal.com/2006/506/infocus/p15.htm> (дата звернення: 10.08.2016).
255. Koch C. M. A «New» FDR Emerges: Historians, Teachers, Authors Take a Fresh, Sometimes Critical, Look at Roosevelt. *Prologue Magazine (U.S. National Archives)*. 2006. Vol. 38. URL: <http://www.archives.gov/publications/prologue/2006/winter/fdr-emerges.html> (дата звернення: 10.10.2015).
256. Kollmann T. M., Fishback P. V. The New Deal, Race, and Home Ownership in the 1920s and 1930s. *American Economic Review: Papers & Proceedings*. 2011. Vol. 101, No. 3. P. 366-370. URL: <http://www.aeaweb.org/articles.php?doi=10.1257/aer.101.3.366> (дата звернення: 20.08.2017).
257. Kravchenko M. V. Housing in the USA, 1933 – 1952. Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції, м. Дніпро, 26–27 травня 2017 року. Дніпро, 2017. С. 91–92.
258. Lane B. M. Houses for a New World: Builders and Buyers in American Suburbs, 1945 – 1965. Princeton : Princeton University Press, 2015. 305 p.
259. Lebergott S., Pearlman L., Cooper S. Labor Force, Employment, and Unemployment, 1929-39: Estimating Methods. *Monthly Labor Review*. 1948. July. P. 50–53. URL: <https://www.bls.gov/opub/mlr/1948/article/pdf/labor-force-employment-and-unemployment-1929-39-estimating-methods.pdf> (дата звернення: 01.07.2018).
260. Lebovic S. From War Junk to Educational Exchange: The World War II Origins of the Fulbright Program and the Foundations of American Cultural Globalism, 1945–1950. *Diplomatic History*. 2013. Vol. 37, Is. 2. P. 295-302. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
261. Leuchtenburg W. E. Franklin Roosevelt and the New Deal. New York : Harper Perennial, 1963. 393 p.
262. Leuchtenburg W. E. In the Shadow of FDR: From Harry Truman to Ronald Reagan. Ithaca : Cornell University Press, 1983. 346 p.

- 263.Lichtenstein N. Taft-Hartley: A Slave-Labor Law? *Catholic University Law Review*. 1998. Vol. 47, Iss. 3. P. 763-789. URL: <http://scholarship.law.edu/lawreview/vol47/iss3/3> (дата звернення: 14.10.2017).
- 264.Liebman W. B. Labor Law during Hard Times: Challenges on the 75Th Anniversary of the National Labor Relations Act. *Hofstra Labor and Employment Law Journal*. 2010. Vol. 28, № 1. P. 1-8. URL: <http://scholarlycommons.law.hofstra.edu/hlelj/vol28/iss1/1> (дата звернення: 12.10.2017).
- 265.Lindley E. K. The Roosevelt Revolution: First Phase – 1933. London : G. G. Harrap & Company Limited, 1943. 256 p.
- 266.Long J. Government Job Creation Programs: Lessons from the 1930s and 1940s. *Journal of Economic Issues*. 1999. Vol. 33, No. 4. P. 903-918. URL: <https://www.jstor.org/stable/4227506> (дата звернення: 06.10.2016).
- 267.Loring J. The Full Employment Myth: Alternative Solutions to Unemployment. *Social Work*. 1992. Vol. 37, No. 4. P. 359-364. URL: <https://www.jstor.org/stable/23716785> (дата звернення: 06.10.2016).
- 268.Ludwig J. The Passage and Events Surrounding the Taft-Hartley Act: An Analysis. *The Undergraduate History Journal University of Maryland*. 2007. URL: http://www.janus.umd.edu/issues/sp07/Ludwig_Taft-HartleyAct (дата звернення: 10.01.2016).
- 269.Manchester W. The Glory and The Dream: A Narrative History of America, 1932-1972. Boston : Little, Brown and Co, 1974. 1397 p.
- 270.Markel H. Give 'Em Health, Harry. *The Milbank Quarterly*. 2015. Vol. 93. No.1. P. 1–7. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 20.07.2017).
- 271.Martin P. P., Weaver D. A. Social Security: A Program and Policy History. *Social Security Bulletin*. 2005. Vol. 66, No. 1. P. 1-15. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
- 272.McCoy D. R. The Presidency of Harry S. Truman. Lawrence : University Press of Kansas, 1984. 351 p.
- 273.McCullough D. Truman. New York : Simon & Schuster, 1992. 1117 p.

274. McElvaine R. *The Great Depression: America, 1929 – 1941*. New York : Times Book, 1993. 448 p.
275. McNaughton F., Hehmeyer W. *This man Truman*. New York, 1945. 219 p.
276. Meyer A. The Roosevelt Years and the Rise of the American Welfare State. *Cercles*. 2014. № 32. P. 31–52. URL: <https://www.cercles.com/n32/meyer.pdf> (дата звернення: 21.09.2018).
277. Miller-Downing S. *Slave Labor: The Taft-Hartley Act and the Tri-State Mining District*. *History Undergraduate Research Paper 34*. *College of Arts and Sciences at Pittsburg State University Digital Commons*. 2010. 15 p. URL: <http://digitalcommons.pittstate.edu/hist/34> (дата звернення: 12.10.2018).
278. Morris C. J. How the National Labor Relations Act Was Stolen And How It Can Be Recovered: Taft-Hartley Revisionism And The National Labor Relations Board's Appointment Process. *Berkeley Journal of Employment and Labor Law*. 2012. Vol. 33. P. 1-72. URL: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bjell/vol33/iss1/1> (дата звернення: 13.10.2017).
279. Morris C. J. *The Blue Eagle at Work: Reclaiming Democratic Rights in the American Workplace*. Ithaca : Cornell University Press, 2005. 310 p.
280. Mutari E. Brothers and Breadwinners: Legislating Living Wages in the Fair Labor Standards Act of 1938. *Review of Social Economy*. 2004. Vol. 62 (2). P. 129-148. DOI: 10.1080/00346760410001684415 (дата звернення: 05.06.2017).
281. Neustadt R. Congress and the Fair Deal: A Legislative Balance Sheet. *Harry S Truman and the Fair Deal* / Ed. by A. L. Hamby. Lexington : D. C. Heath and Company, 1974. P. 15–42.
282. Nordlund W. J. A Brief History of the Fair Labor Standards Act. *Labor Law Journal*. Vol. 39, No. 11. P. 715-728. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 05.06.2017).
283. Oberlander P. H., Newbrun E. M. Houser: The Life and Work of Catherine Bauer, 1905 – 1964. *Journal of Housing and Community Development*. 2000. August. P. 12–18. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2017).

- 284.Olakanmi O. Report on Historical Links Between the American Medical Association and the «Hill-Burton Act». *AMA Publications*. URL: <http://www.ama-assn.org/resources/doc/ethics/hillburton.pdf> (дата звернення: 22.01.2017).
- 285.Orlebeke C. J. The Evolution of Low-Income Housing Policy, 1949 to 1999. *Housing Policy Debate*. 2000. Vol. 11. P. 489–520. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
- 286.Patel K. K. *The New Deal: A Global History*. Princeton : Princeton University Press, 2017. 456 p.
- 287.Paulsen G. E. Ghost of the NRA: Drafting National Wage and Hour Legislation in 1937. *Social Science Quarterly*. 1996. Vol. 67, No. 2. P. 241–254. URL: <https://www.ebsco.com/> (дата звернення: 10.08.2016).
- 288.Perez T. E. The Fair Labor Standards Act: A Living Document. *Industrial Relations*. 2015. Vol. 54, No. 4. P. 529-532. DOI: <https://doi.org/10.1111/irel.12103> (дата звернення: 05.06.2017).
- 289.Perrett G. *Days of Sadness, Years of Triumph: The American People 1939-1945*. Madison : University of Wisconsin Press, 1985. 512 p.
- 290.Perryman L. Jr. A Comparative Survey of the Wagner Act and the Taft-Hartley Bill. *Southwestern Law Journal*. 1948. Vol. 6. P. 6–36. URL: <http://scholar.smu.edu/smulr/vol2/iss1/2> (дата звернення: 13.10.2017).
- 291.Poen M. Harry S. Truman Versus The Medical Lobby: The Genesis of Medicare. Columbia : University of Missouri Press, 1996. 272 p.
- 292.Porter R. B. Presidents and Economists: The Council of Economic Advisers. *The American Economic Review*. 1997. Vol. 87, No. 2. P. 103-106. URL: <https://www.jstor.org/stable/2950893> (дата звернення: 06.10.2016).
- 293.Powell J. *FDR's Folly: How Roosevelt and His New Deal Prolonged the Great Depression*. New York : Crown Forum, 2004. 352 p.
- 294.Powell J. How FDR's New Deal Harmed Millions of Poor People. *Cato Institute*. 2003. December 29. URL: <https://www.cato.org/publications/commentary/how-fdrs-new-deal-harmed-millions-poor-people> (дата звернення: 09.09.2018).

- 295.Radford G. *Modern Housing for America: Policy Struggles in the New Deal Era*. Chicago : Univ. of Chicago Press, 1996. 287 p.
- 296.Reich M. The Ups and Downs of Minimum Wage Policy: The Fair Labor Standards Act in Historical Perspective. *Industrial Relations*. 2015. Vol. 54, No. 4. P. 538–546. DOI: <https://doi.org/10.1111/irel.12105> (дата звернення: 05.06.2017).
- 297.Reuben J. A., Perkins L. Introduction: Commemorating the Sixtieth Anniversary of the President’s Commission Report, Higher Education for Democracy. *History of Education Quarterly*. 2007. Vol. 47, No. 3. P. 265-276. URL: <http://geekyartistlibrarian.pbworks.com/f/60th+anniverary+of+president's+report.pdf> (дата звернення: 12.11.2018).
- 298.Robinson J., Bobeczko L., Lusignan R. *Public Housing in the United States, 1933-1949: A Historic Context*. Washington D.C. : National Register of Historic Places, 1999. 115 p.
- 299.Robsrow J. M. Unemployment Insurance System Marks Its 50th Anniversary. *Monthly Labor Review*. 1985. Vol. 108, No. 9. P. 21-28. URL: <https://www.jstor.org/stable/41842539> (дата звернення: 15.08.2016).
- 300.Roof T. *American Labor, Congress, and the Welfare State, 1935–2010*. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 2011. URL: <https://books.google.ru/books?id=sojdN0hrku0C&pg=PA1936&dq> (дата звернення: 10.07.2017).
- 301.Samuel H. D. Troubled passage: the Labor Movement and the Fair Labor Standards Act. *Monthly Labor Review*. 2000. Vol. 123. P. 32-37. URL: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2000/12/art3full.pdf> (дата звернення: 13.08.2018).
- 302.Santoni C. J. The Employment Act of 1946: Some History Notes. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*. 1986. Vol. 68. P. 5-16. URL: https://research.stlouisfed.org/publications/review/86/11/Employment_Nov1986.pdf (дата звернення: 18.02.2016).
- 303.Savage S. J. *Truman in Historical, Popular, and Political Memory. A Companion to Harry S. Truman* / Ed. by Margolies D. S. Hoboken : Blackwell Publishing,

2012. P. 9–25. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118300718.ch1> (дата звернення: 10.10.2018).
- 304.Schimmel N. Presidential Rhetoric Justifying Healthcare Reform: Continuity, Change & the Contested American Moral Order and Social Imaginary from Truman to Obama : PhD dissertation / The London School of Economics and Political Science. London, 2013. 382 p. URL: <http://etheses.lse.ac.uk/779/> (дата звернення: 12.10.2018).
- 305.Schimmel N. The Place of Human Rights in American Efforts to Expand and Universalize Healthcare. *Human Rights Review*. 2013. Vol. 14. P. 1–29. DOI: 10.1007/s12142-012-0247-x (дата звернення: 13.12.2017).
- 306.Schivelbusch W. Three New Deals: Reflections on Roosevelt's America, Mussolini's Italy, and Hitler's Germany, 1933 – 1939. New York : Metropolitan Books, 2006. 242 p.
- 307.Sciiakfrath S. S. The Employment Act of 1946. *University of Illinois Bulletin*. 1947. Vol. 44, № 48. URL: https://archive.org/stream/employmentactof111univ/eemploymentactof111univ_djvu.txt (дата звернення: 16.02.2016).
- 308.Scitovszky A. The Employment Act of 1946. *Social Security Bulletin*. 1946. P. 29-56. URL: <https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v9n3/v9n3p25.pdf> (дата звернення: 16.02.2016).
- 309.Scotch R. K. From Good Will to Civil Rights. Transforming Federal Disability Policy. Philadelphia : Temple University Press, 1984. 240 p.
- 310.Seltzer A. The Political Economy of the Fair Labor Standards Act of 1938. *Journal of Political Economy*. 1995. Vol. 103, Iss. 6. P. 1302–1342. URL: <https://www.jstor.org/stable/2138713> (дата звернення: 05.06.2017).
- 311.Shlesinger A. M. Jr. The Age of Roosevelt. The Coming of the New Deal. Boston : Houghton Mifflin, 1988. 669 p.
- 312.Shlesinger A. M. Jr. The Age of Roosevelt. The Politics of Upheaval: 1935-1936. Boston : Houghton Mifflin, 1960. 714 p.
- 313.Shlesinger, A. M. Jr. The Age of Roosevelt. The Crisis of the Old Order. 1919-1933. Boston : Houghton Mifflin, 1957. 557 p.

314. Skocpol T. *Social Policy in the United States: Future Possibilities in Historical Perspective*. Princeton : Princeton University Press, 1995. 328 p.
315. Smith J. S. Understanding the New Deal in Age of Trump and Brexit. *Reviews in American History*. 2018. Vol.46, № 1. P. 121-127. DOI: <https://doi.org/10.1353/ra> h.2018.0019 (дата звернення: 15.10.2018).
316. Smith R. A. The Taft-Hartley Act and State Jurisdiction over Labor Relations. *Michigan Law Review*. 1948. Vol. 46, No. 5. P. 593-624. DOI: 10.2307/1284117 (дата звернення: 05.05.2017).
317. Stanley M. College Education and the Midcentury GI Bills. *Quarterly Journal of Economics*. 2003. Vol. 118, No. 2. P. 671-708. URL: <https://www.jstor.org/stable/25053917> (дата звернення: 12.10.2018).
318. Strach P. Making Higher Education Affordable: Policy Design in Postwar America. *The Journal of Policy History*. 2009. Vol. 21, No 1. P. 61–88. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/e299/880631487b72376f98d885112441a461b496.pdf> (дата звернення: 09.11.2018).
319. The Truman Presidency / Ed. by M. J. Lacey. New York, 1991. 458 p.
320. Underhill R. *FDR and Harry: Unparalleled Lives*. Westport : Greenwood Publishing Group, 1996. 232 p.
321. Von Hoffman A. A Study in Contradictions: The Origins and Legacy of the Housing Act of 1949. *Housing Policy Debate*. 2000. Vol. 11. P. 299–326. URL: https://www.innovations.harvard.edu/sites/default/files/hpd_1102_hoffman.pdf (дата звернення: 23.08.2017).
322. Von Hoffman A. High Ambitions: The Past and Future of American Low-Income Housing Policy. *Housing Policy Debate*. 1996. Vol. 7. P. 423–446. DOI: <https://doi.org/10.1080/10511482.1996.9521228> (дата звернення: 23.08.2017).
323. Von Hoffman A. Housing and Planning. A Century of Social Reform and Local Power. *Journal of the American Planning Association*. 2009. Vol. 75, No. 2. P. 231-244. DOI: <https://doi.org/10.1080/01944360902774087> (дата звернення: 20.08.2017).

324. Walker R. A., Brechin G. The Living New Deal: The Unsung Benefits of the New Deal for the United States and California. *Institute for Research on Labor and Employment Working Paper*. 2010. No. 220-10. P. 1-94. URL: <http://irle.berkeley.edu/workingpapers/220-10.pdf> (дата звернення: 14.07.2018).
325. Wallis J. J. Employment, Politics, and Economic Recovery during the Great Depression. *The Review of Economics and Statistics*. 1987. Vol. 69, No. 3. P. 516-520. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/2174/224c146f6c23f23a57d4ed37968793e0608b.pdf> (дата звернення: 06.10.2016).
326. Wasem E. Tackling Unemployment: The Legislative Dynamics of the Employment Act of 1946. Kalamazoo : W.E. Upjohn Institute, 2013. 241 p.
327. Wehrle E. F. For a Healthy America: Labor's Struggle for National Health Insurance, 1943 – 1949. *Labor's Heritage*. 1993. Vol. 5, Iss. 2. P. 28–45. URL: http://works.bepress.com/edmund_wehrle/12/ (дата звернення: 08.07.2018).
328. Weir M., Orloff A., Skocpol T. The Politics of Social Policy in the United States. Princeton : Princeton University Press, 1988. 480 p.
329. Wilson W. The Political and Economic Forces Shaping Concentrated Poverty/ W.Wilson // *Political Science Quarterly*. 2008. Vol. 123. P. 555–571. URL: <https://www.jstor.org/stable/25655565> (дата звернення: 28.10.2018).
330. Woods R. B. Fulbright: A Biography. New York : Cambridge University Press, 2006. 736 p.
331. Woolner D. The New Deal's Unintended Impact on Education. *The Roosevelt Institute Project*. URL: <http://rooseveltinstitute.org/new-deals-unintended-impact-education> (дата звернення: 18.07.2016).

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Комаренко О. Ю., Клюкало М. В. Житлова реформа в США в період адміністрацій Ф. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1953 рр.). *Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць*. К. : «Видавництво «Гілея», 2015. Вип. 96 (5). С. 180–184.
2. Комаренко О., Клюкало М. Програми громадських робіт як складова частина внутрішньої політики Ф. Д. Рузвельта в 30-х рр. ХХ ст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. К., 2013. Вип. 2 (115). С. 22–25.
3. Кравченко М. Американська історіографія соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2018. Вип. 51. С. 337–344. (Наукометрична база Index Copernicus).
4. Кравченко М. Закон «Про зайнятість» 1946 р. в США та його роль у розвитку американського суспільства. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2016. № 2. С. 178–184.
5. Кравченко М. Політика адміністрацій Гаррі Трумена щодо вирішення житлової проблеми в США в 1945 – 1952 рр. *Американська історія та політика: науковий журнал*. К., 2017. № 3. С. 153–164.
6. Кравченко М. Справедливі трудові стандарти в системі заходів соціальної політики адміністрацій Ф. Д. Рузвельта та Г. Трумена (1933 – 1952 рр.). *Evropský politický a právní diskurz*. Praha, 2019. Vol. 6, Is. 1. P. 66–72. (Іноземне видання, наукометрична база Index Copernicus).

Які засвідчують апробацію матеріалів та додатково відображають наукові результати дисертації:

7. Клюкало М. Діяльність адміністрації Г. Трумена стосовно реформування медичної галузі в США. *Дні науки історичного факультету, присвячені 180-*

- річчю заснування Київського університету: матеріали VII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 24 квітня 2014 р. К., 2014. Т. 2. С. 421–425.*
8. Клюкало М. Закон про соціальне забезпечення в США та його історичне значення. *Дні науки історичного факультету: матеріали V Міжнародної конференції молодих учених, м. Київ, 12–13 квітня 2012 р. К., 2012. Вип. V. Ч. 3. С. 26–28.*
 9. Клюкало М. Програми державного житлобудівництва в США в 30-х – на поч. 50-х рр. XX ст. *Дні науки історичного факультету: матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 23 квітня 2015 р. К., 2015. С. 418–422.*
 10. Клюкало М. Система громадських робіт в США та її еволюція впродовж президентства Ф. Д. Рузвельта. *Дні науки історичного факультету: матеріали VI Міжнародної наукової конференції молодих учених, м. Київ, 25 квітня 2013 р. К., 2013. Вип. VI. Ч. 3. С. 12–13.*
 11. Клюкало М. Справедливі стандарти праці як складова соціальної політики адміністрації Ф. Рузвельта в 30-х рр. XX ст. *Шевченківська весна – 2015: історія: матеріали XIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 1–3 квітня 2015 р. К., 2015. С. 473–476.*
 12. Кравченко М. Державне регулювання відносин між профспілками та роботодавцями в США в 30-х рр. XX ст. *Шевченківська весна 2016: історія: матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 6–8 квітня 2016 р. К., 2016. С. 154–158.*
 13. Кравченко М. Друга міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід та перспективи співпраці», присвячена 25-річчю встановлення дипломатичних відносин між Україною та США. *Американська історія та політика: науковий журнал. К., 2017. № 4. С. 254–258.*
 14. Кравченко М. Ідея «повної зайнятості» у США на початку 1940-х рр. *Шевченківська весна – 2017: історія: матеріали XV Міжнародної наукової*

конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 16 березня 2017 р. К., 2017. С. 254–257.

15. Кравченко М. Освітні проекти в США в межах політики «Нового курсу» адміністрації Ф. Д. Рузвельта. *Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського)*: матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 21 квітня 2016 р. К., 2016. С. 207–211.
16. Кравченко М. Федеральна адміністрація надзвичайної допомоги в США в 1933 – 1935 рр. *Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. І. Костомарова)*: матеріали Х Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Київ, 11 травня 2017 р. К., 2017. С. 225–228.
17. Kravchenko M. V. Housing in the USA, 1933 – 1952. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики*: матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції, м. Дніпро, 26–27 травня 2017 року. Дніпро, 2017. С. 91–92.

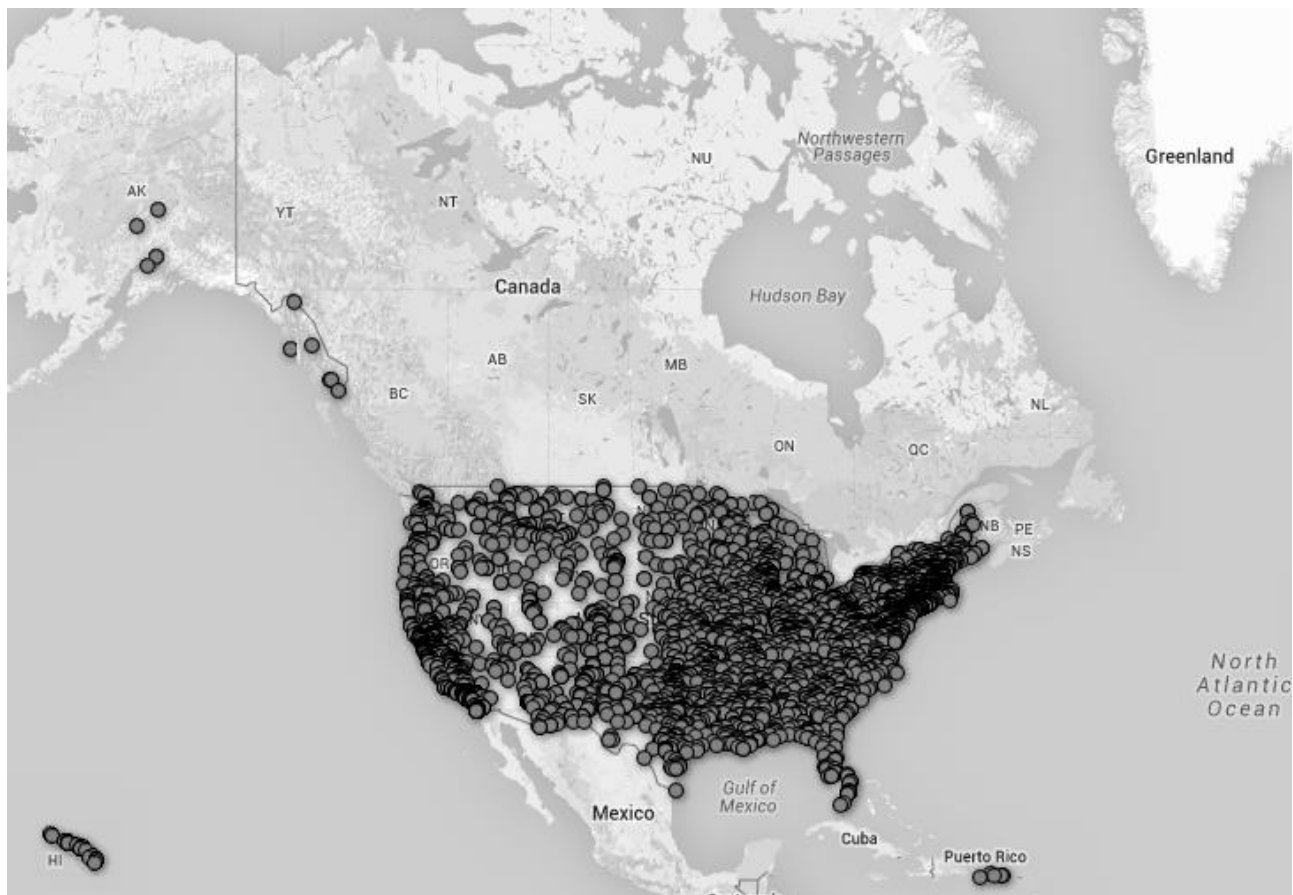
Відомості про апробацію дослідження

Апробація основних положень дисертаційного дослідження здійснена під час участі у 15 наукових заходах:

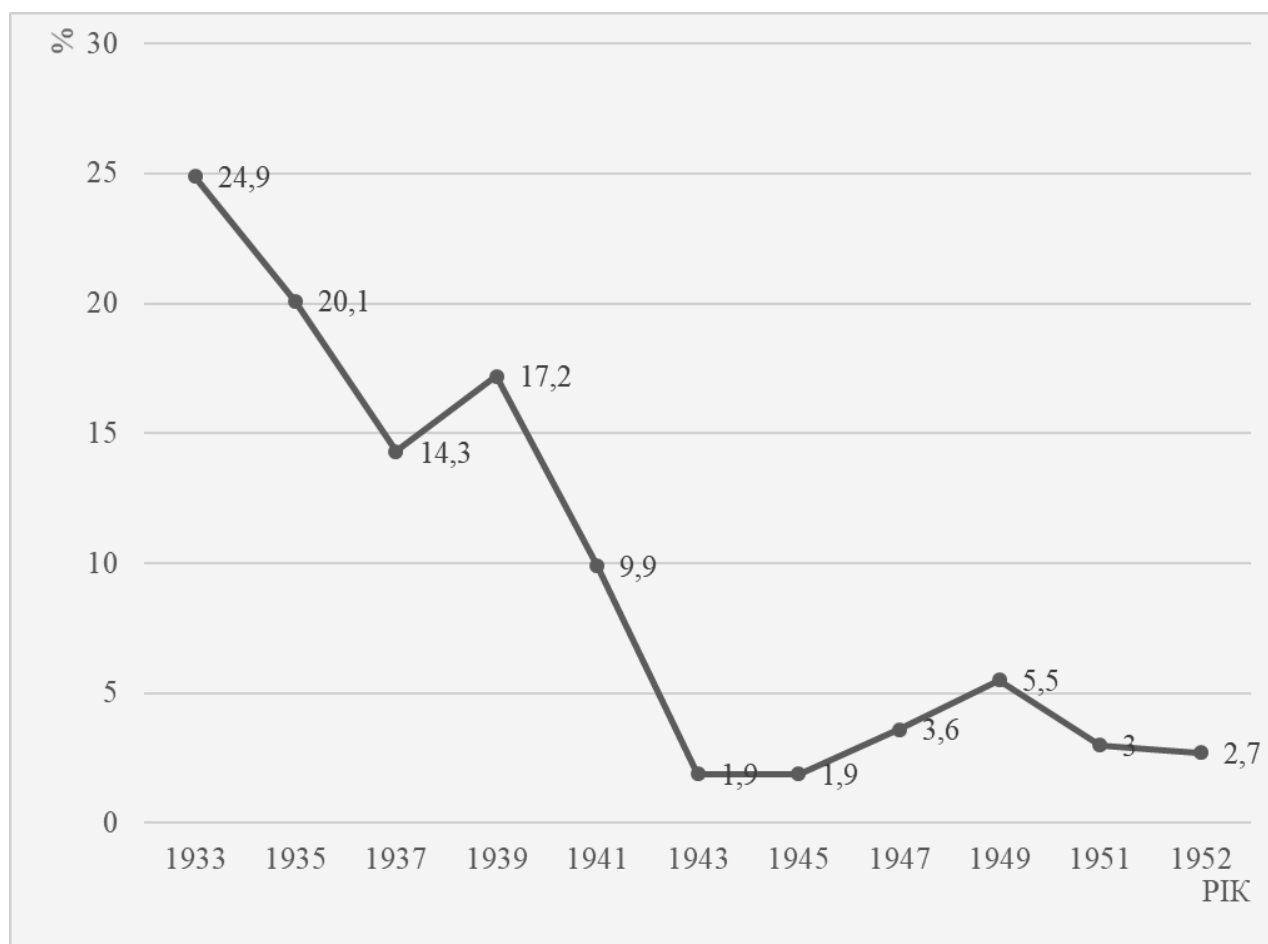
Участь, підтверджена публікаціями тез доповідей: 1) V Міжнародна конференція молодих учених «Дні науки історичного факультету» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 12 – 13 квітня 2012 року); 2) VI Міжнародна наукова конференція молодих учених «Дні науки історичного факультету» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 25 квітня 2013 року); 3) VII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету, присвячені 180-річчю заснування Київського університету» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 24 квітня 2014 року); 4) XIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2015» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 1 – 3 квітня 2015 року); 5) VIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (м. Київ, КНУ імені Тараса

Шевченка, 23 квітня 2015 року); 6) XIV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна 2016» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 6 – 8 квітня 2016 року); 7) IX Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського)» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 21 квітня 2016 року); 8) XV Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2017» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 16 березня 2017 року); 9) X Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету 2017» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 11 травня 2017 року); 10) II Всеукраїнська наукова конференція «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (м. Дніпро, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 26 – 27 травня 2017 р.). *Участь, підтверджена занесенням теми доповіді у програму заходу:* 11) Міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід та перспективи співпраці (присвячена пам'яті професора Б. М. Гончара)» (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 17 березня 2016 року); 12) Наукова конференція молодих учених-істориків «Актуальні проблеми всесвітньої історії у дослідженнях молодих учених» (м. Київ, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 18 травня 2017 року); 13) Друга міжнародна конференція «Україна та США: досвід та перспективи співпраці, присвячена 25-річчю встановлення дипломатичних відносин», (м. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 23 листопада 2017 року); *Участь, підтверджена отриманням іменного сертифіката:* 14) Школа молодого вченого – 2018 «Кроки до успіху в науково-інноваційній діяльності» (м. Київ, НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 16 – 18 травня 2018 р.) 15) Літня школа з кар'єрного розвитку молодих науковців (м. Запоріжжя, Запорізький національний університет, 22 – 24 червня 2018 року).

Додаток Б

**МАПА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ ЗА
ПРОГРАМАМИ «НОВОГО КУРСУ» АДМІНІСТРАЦІЇ Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА**

Джерело: Living New Deal Project: Interactive Map. The Living New Deal.
URL: <https://livingnewdeal.org/map> (в онлайн-режимі при наведенні курсора на кожен елемент ресурс «Живий «Новий курс»» надає детальну інформацію щодо кожного представленого на мапі об'єкта).

Додаток В**РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ У США ВПРОДОВЖ 1933 – 1952 рр.
(У ВІДСОТКАХ)**

Графік побудовано за показниками Бюро статистики США. Джерело: Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957. U.S. Bureau of the Census Report. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1960. P. 73. URL: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/histstatus/hstat_1957_cen_1957.pdf.

Додаток Г

**ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ СТРАЙКОВОГО РУХУ В США У ПЕРІОД
АДМІНІСТРАЦІЙ Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА ТА Г. ТРУМЕНА**

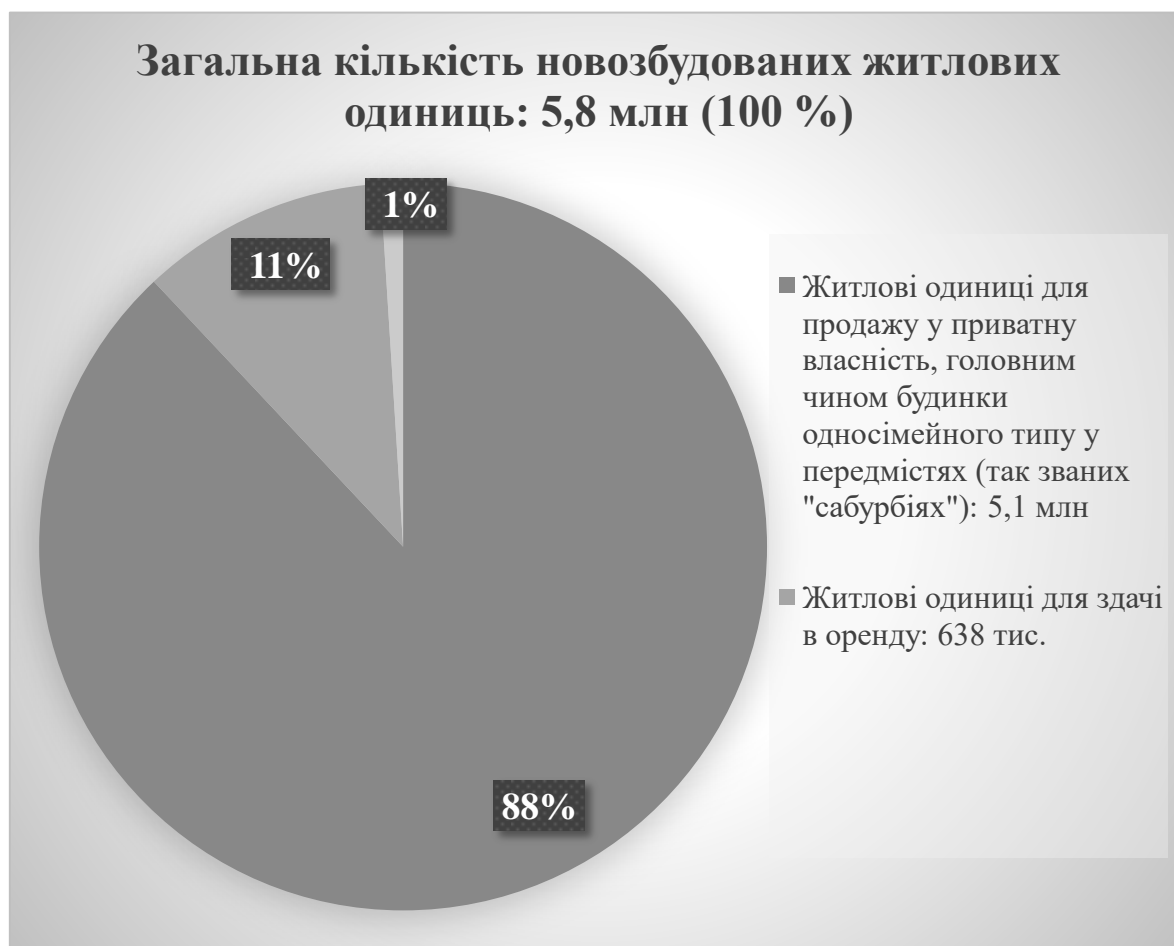
Рік	Зупинки виробництва через конфлікти між профспілками та роботодавцями	Страйки з вимогою підписання колективного договору з профспілкою	Страйки з вимогою підвищення заробітної плати	Страйки, організовані з інших причин	Кількість втрачених людино-днів (у млн)	Відсоток страйкуючих від загальної кількості робітників в країні (%)
1933	1672	533	926	213	16,9	6,3
1934	1817	835	717	265	19,6	7,2
1935	2003	945	760	298	15,5	5,2
1936	2156	1083	756	317	13,9	3,1
1937	4720	2728	1410	582	28,4	7,2
1938	2772	1385	776	611	9,1	2,8
1939	2639	1411	699	529	17,8	4,7
1940	2493	1243	753	497	6,7	2,3
1941	4314	2138	1535	641	23	8,4
1942	3036	943	1423	670	4,1	2,8
1943	3734	585	1906	1243	13,5	6,9
1944	4958	808	2146	2004	8,7	7
1945	4616	946	1956	1714	38	12,2
1946	4990	1617	2238	1135	116	14,5
1947	3693	1102	1707	884	34,6	6,5
1948	3419	780	1737	902	34,1	5,5
1949	3606	781	1682	1143	50,5	9,0
1950	4843	919	2559	1365	38,8	6,9
1951	4737	888	2102	1747	22,9	5,5
1952	5117	839	2447	1831	59,1	8,8

Таблицю складено за матеріалами Бюро статистики США. Джерело: Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957. U.S. Bureau of the Census Report. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1960. P. 99. URL: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/histstatus/hstat_1957_cen_1957.pdf.

Додаток Г

ПІСЛЯВОЄННИЙ «ЖИТЛОВО-БУДІВЕЛЬНИЙ БУМ» У США

(1945 – 1952 рр.)

Розрахунки, на основі яких створено діаграму, проведені за матеріалами профільного звіту Бюро статистики США. Джерело: *Tracking the American Dream: 50 Years of Housing History from the Census Bureau: 1940 to 1990. Current Housing Reports* / Ed. by J. F. Devaney. Washington D.C. : U. S. Government Printing Office, 1994. P. 102-104 URL: <https://www.huduser.gov/portal/Publications/pdf/HUD-7775.pdf>.

Додаток Д

ПРИКЛАДИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПЛАНУ РЕФОРМУВАННЯ
МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ АДМІНІСТРАЦІЇ Г. ТРУМЕНА
У ПУБЛІЧНОМУ ПРОСТОРИ США

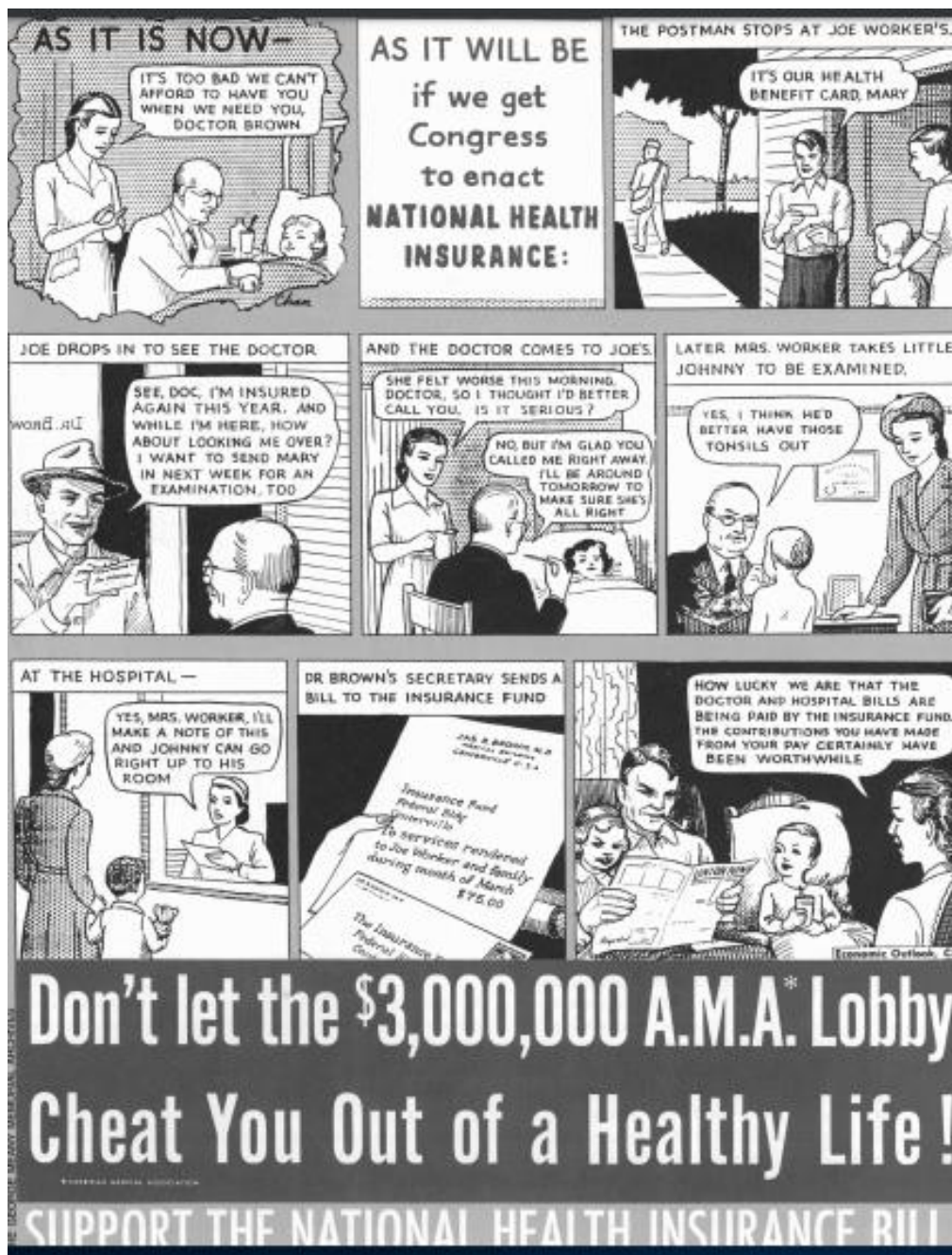
Д.1

Типова карикатура (1946 р.), спонсорована Американською медичною асоціацією, щодо фатальних наслідків впровадження так званої «соціалізованої

медицини». Оригінал зберігається у колекції сенатора Р. Вагнера Джорджтаунського університету. Джерело: Wehrle E. F. For a Healthy America: Labor's Struggle for National Health Insurance, 1943 – 1949. *Labor's Heritage*. 1993. Vol. 5, Iss. 2. P. 37. URL: http://works.bepress.com/edmund_wehrle/12/.

Д.2

Агітайіний постер (1949 р.) одного з двох найбільших тогочасних американських профспілкових об'єднань, Конгресу промислових організацій, на

підтримку президентського плану створення національної системи медичного страхування. Оригінал зберігається в меморіальному архіві Дж. Міні при Мерілендському університеті. Джерело: Wehrle E. F. For a Healthy America: Labor's Struggle for National Health Insurance, 1943 – 1949. *Labor's Heritage*. 1993. Vol. 5, Iss. 2. P. 43. URL: http://works.bepress.com/edmund_wehrle/12/.

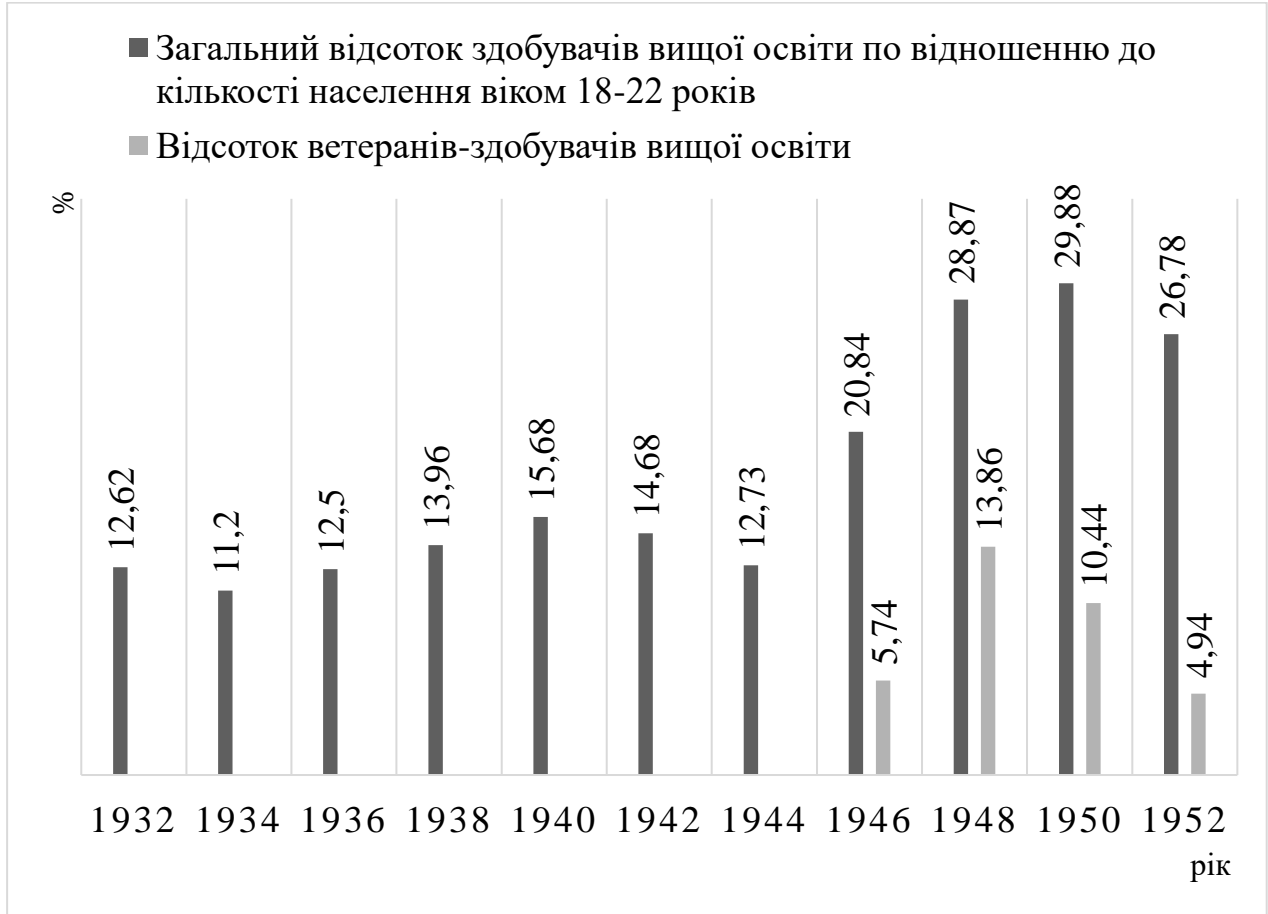
Д.3

Знакова світлина (1965 р.): президент Л. Б. Джонсон у президентській бібліотеці Г. Трумена підписує Закон, відомий як «Медікейр», який започаткував національне медичне страхування в США для осіб віком від 65 років. На фото присутні: президент Л. Б. Джонсон та экс-президент Г. Трумен зі своїми дружинами – К. А. Джонсон та Е. Трумен, відповідно, а також тодішній віцепрезидент США Г. Х. Хамфрі. Оригінал зберігається в архіві прес-служби Білого дому. Джерело: Markel H. Give 'Em Health, Harry. *The Milbank Quarterly*. 2015. Vol. 93. No.1. P. 2. URL: <https://www.ebsco.com/>.

Додаток Е

**ПОКАЗНИКИ ОХОПЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ США ВИЩОЮ ОСВІТОЮ
ЗА АДМІНІСТРАЦІЙ Ф. Д. РУЗВЕЛЬТА ТА Г. ТРУМЕНА**

Гістограму побудовано на основі даних Бюро статистики США. Джерело: Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957. U.S. Bureau of the Census Report. Washington D.C. : U.S. Government Printing Office, 1960. P. 210-211. URL: https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/histstatus/hstat_1957_cen_1957.pdf.